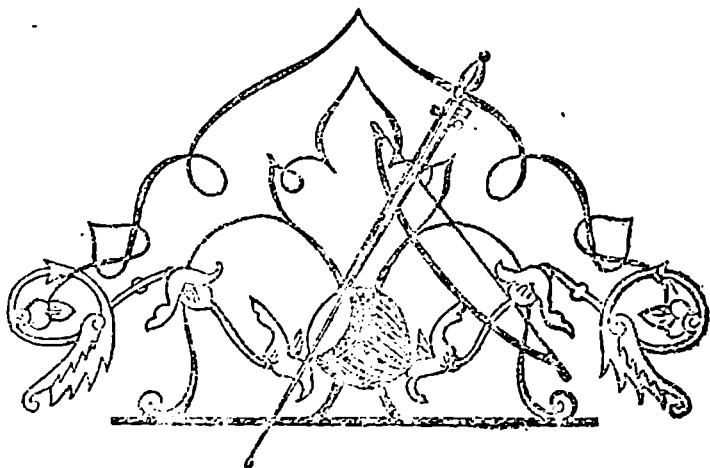

ბუჯიაშვილი პეტეზი

ჟ
ტაჯიყურიდან თარგმნა
მაგალი თოდუაშვილი

სახელმწიფო
გამომცემლობა
19 * თბილისი * 52

წიგნის ტიტულები

ტაჯიკები დიდი ისტორიული წარსულისა და მდიდრული ტრადიციების მქონე ხალხია. ამხანაგმა სტალინმა ტაჯიკური ხელოვნების დეკადის მონაწილეთა მიღებისას კრემლში 1941 წლის აპრილში მაღალი შეფასება მისცა ტაჯიკ ხალხს და მის კულტურას და აღნიშნა, რომ ტაჯიკები დიდი კულტურის მქონე, შუა აზიის უძველესი ხალხია, ტაჯიკები ეს ის ხალხია, რომლის ინტელიგენციამ წარმოშვა დიდი პოეტი ფირდოუსი, და სავსებით მართებულად, ტაჯიკები მისგან იწყებენ თავიანთ კულტურულ ტრადიციებს.

ტაჯიკმა ხალხმა თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე შექმნა საკუთარი და დამოუკიდებელი მდიდარი ეროვნული კულტურა. როგორც გაზეთი «პრავდა» 1941 წლის 24 აპრილის მოწინავე წერილში აღნიშნავდა, «ტაჯიკური ხელოვნების მომხიბლავი თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ის იქმნება და მტკიცდება ძველი, მაღალი და მშვენიერი კულტურის ბაზაზე; ფირდოუსიდან, ჰაფიზიდან და საადიდან იწყებენ ტაჯიკები თავიანთ კულტურულ ტრადიციებს».

ბურჟუაზიულ აღმოსავლეთმცოდნეობაში დღემდე გაბატონებულია მცდარი, არამეცნიერული შეხედულება ტაჯიკი ხალხისა და მისი ლიტერატურის შესახებ. იმის გამო, რომ ტაჯიკები ირანული მოდგმის ხალხია და ეთნიკურად და ენობრივად სპარსელებს ენათესავენ, ბევრი აღმოსავლეთმცოდნე უხეშად ამახინჯებდა ტაჯიკური კულტურის ისტორიას, უგულვებელყოფდა იმ ფაქტს, რომ ტაჯიკი ხალხს გააჩნია საკუთარი, თვითმყოფადი, სპარსელებისაგან დამოუკიდებელი კულტურა, ლიტერატურა და ისტორია.

ის ამბავი, რომ ტაჯიკები ეთნიკურად და ენობრივად ენათესაებიან სპარსელებს, არ გვაძლევს არავითარ საფუ-

ძველს შუა აზიის ირანელები — ტაჯიკები — ისტორიისა და კულტურის მხრივ გავაიგივეოთ დასავლეთ ირანელებთან, როგორც ამას ბურჟუაზიული ორიენტალისტები აკეთებენ. ტაჯიკ ხალხს აქვს საკუთარი, თვითმყოფადი და სპარსელებისაგან დამოუკიდებელი კულტურა, თავისი კულტურული ტრადიციები, საკუთარი ისტორია¹.

ბურჟუაზიული აღმოსავლეთმცოდნეები და, სამწუხაროდ, ზოგი საბჭოთა მეცნიერიც, თითქმის ყველა ტაჯიკ პოეტს სპარსულ ლიტერატურას აკუთვნებდა. რადგან საუკუნეთა მანძილზე ტაჯიკი და სპარსელი ხალხები მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებული ერთმანეთთან და ერთმანეთის ქირსა და ლხინს იზიარებდნენ, რა თქმა უნდა, სპარსელ ხალხს შეუძლია გაიზიაროს ეს მემკვიდრეობაც, მაგრამ მეცნიერული სიმართლე მოითხოვს ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ ამ მდიდარი ლიტერატურის შექმნაში პრიორიტეტი ტაჯიკ ხალხს ეკუთვნის.

ტაჯიკური ლიტერატურა დიდი ისტორიული ტრადიციების მქონეა. მას ძირები შორეულ წარსულში აქვს. ტაჯიკი ხალხის წინაპრებმა შექმნეს როგორც ზეპირსიტყვიერი, ისე წერილობითი მდიდარი ლიტერატურა.

ტაჯიკურ ზეპირსიტყვიერებაში ჯერ კიდევ შორეულ წარსულში დამუშავებულია კეთილისა და ბოროტის, სინათლისა და სიბნელის ურთიერთბრძოლის თემა. მკედელი ქაფა, როსტომი, ბარზუ და სხვები სიმართლისათვის მებრძოლი გმირები არიან.

უძველესი ტაჯიკური ლიტერატურული ძეგლია «ავესტა». მიუხედავად იმისა, რომ ეს ძეგლი რელიგიური ხასიათის ქმნილებაა და ზარატუსტრას დოგმებს შეიცავს, მასში მაინც ასახულია აღმოსავლეთის ხალხთა ყოფაცხოვრების სურათები, ფიქსირებულია ტაჯიკთა უძველესი ლეგენდები და გადმოცემანი.

შუა აზიაში არაბთა შემოსევამ (VII ს.) ერთგვარად შეაფერხა ტაჯიკი ხალხის კულტურისა და ლიტერატურის განვითარება. არაბთა ბატონობამ ხელი შეუწყო ტაჯიკი

¹ Б. Гафуров, История таджикского народа, 1949 г. стр. 27

ხალხის ეთნიკურ და ენობრივ დაახლოებას შუა აზიის ხალხებთან. რა თქმა უნდა, ხალიფატის მიერ ისლამის დროშით აღმოსაყდრების ხალხთა გაერთიანების ცდა ისტორიულად საფუძველს მოკლებული იყო და ტაჯიკმა ხალხმა ბოლომდე შეინარჩუნა თავისი ეროვნული სახე და ნაციონალური კულტურა.

მეცხრე საუკუნეში შუა აზიაში შეიქმნა სამანიანთა ფეოდალური სახელმწიფო (875 — 999 წ.წ.), რომელიც შეიცავდა შუა აზიის დიდ ნაწილს, ჩრდილოეთ ავღანისტანსა და ხორასანს. სამანიდების სამეფო კარზე თავს იყრიან მწერლები, პოეტები, მეცნიერები. აქვე მოღვაწეობს ტაჯიკური ლიტერატურის მამამთავარი რუდაქი. სამანიდების დროინდელმა პოეზიამ შეინარჩუნა ჯერ კიდევ მითოლოგიიდან მოყოლილი ხალხურობა. რუდაქისა და შაჰიდ ბალხელის შემოქმედებაში საკმაო სისრულითაა ასახული ხალხის სულისკვეთება.

X საუკუნიდან იწყება ახალი ეტაპი ტაჯიკური ლიტერატურის ისტორიაში. X — XV საუკუნეებში ძველი ტაჯიკური ლიტერატურა აღწევს თავისი განვითარების უმაღლეს საფეხურს. ესაა ტაჯიკური პოეზიის კლასიკური ხანა. ფირდოუსი, საადი, ომარ ხაიამი, ჰაფიზი, ჯალალედინ რუმი, ჯამი და სხვები, რომლებმაც დაამშვენეს შუა საუკუნეების მსოფლიო ლიტერატურა, ამ პერიოდში ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ.

XVI საუკუნიდან ტაჯიკური ლიტერატურა დაცემისა და დაქვეითების გზას ადგება. შუა აზიის სახანოებად დაქუცმაცებამ და ამ სახანოებს შორის გაუთავებელმა შინაგანმა ომებმა, სავაჭრო გზების დასაყდრებში გადანაცვლებამ ეკონომიურად დაასუსტა შუა აზია. ამ პერიოდის ტაჯიკური პოეზია კლასიკური ხანის ლიტერატურის გადამღერებაა.

ტაჯიკური ლიტერატურის ნამდვილი აღმავლობა, მისი შეუწელებელი წინსვლა იწყება დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ, როცა ტაჯიკმა ხალხმა მოიპოვა თავისუფლება და ბედნიერება. ბრძნული სტალინური ნაციონალური პოლიტიკის შედეგად ტაჯიკურმა

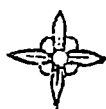
საბჭოთა კულტურამ არნახულ აღმავლობას მიაღწია: საბჭოთა ტაჯიკური ლიტერატურის თემად იქცა ჩვენი თანამედროვეობის ღირსშესანიშნავი მოვლენები, კომუნიზმის მშენებელი საბჭოთა ადამიანების განცდები და განწყობილებანი.

საბჭოთა ტაჯიკეთის ლიტერატურის პირველი ღვაწლმოსილი წარმომადგენელია მხცოვანი მწერალი-აკადემიკოსი სადრედდინ აინი. ფართო საბჭოთა მკითხველის სიყვარულსა და მოწონებას იმსახურებენ ტაჯიკი საბჭოთა მწერლების აბულყასემ ლაჰუთის, მირზო ტურსუნ-ზადეს, მირსაიდ მირ-შაჰარის, მ. ამინზადეს და სხვების ნაწარმოებნი.

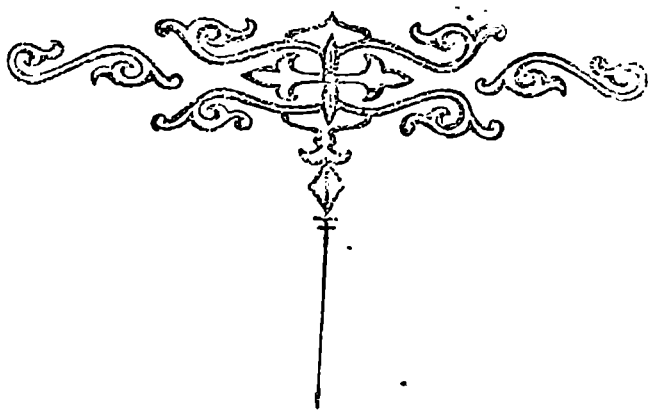
ქართველი მკითხველი დიდი ხანია იცნობს ტაჯიკური ლიტერატურის შედეგებს «შაჰ-ნამეს», «ვისრამიანს», «ქილილა და დამანას» და სხვებს, რომელნიც ჩვენს წინაპრებს. აღრევე უთარგმნიათ ან გადმოუკეთებიათ. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ტაჯიკ მწერალთა ნაწარმოებების ქართულად თარგმნაზე ნაყოფიერად მუშაობდა აწ განსვენებული მთარგმნელი ა. ქელიძე.

ამჟამად ქართველ მკითხველს წინამდებარე კრებულის სახით ეძლევა ტაჯიკური პოეზიის რჩეული ნიმუშები, რომლებიც ტაჯიკურიდან ქართულად თარგმნა ახალგაზრდა მთარგმნელმა მაგალი თოდუამ. მანვე წაუმძღვარა ნაწარმოებებს ავტორთა მოკლე ბიოგრაფიები და დაურთო წიგნს შენიშვნები.

წინამდებარე კრებულში მოთავსებულია რუდაქის, შაჰიდ ბალხელის, ფირდოუსის, ნასირ ხოსროვის, ომარ ხაიამის, ჰაფიზის, საადის, ჯამის, ლაჰუთისა და ტურსუნ-ზადეს რჩეული ნაწარმოებები, რომელთა უმეტესობა ქართულად პირველად ქვეყნდება. სამწუხაროდ, კრებულში ვერ მოხვდა ზოგიერთი ტაჯიკი კლასიკოსი და გამოჩენილი თანამედროვე პოეტი. ამის მიუხედავად, ვფიქრობთ, ეს კრებული საკმაოდ სრულ წარმოდგენას იძლევა ტაჯიკურ პოეზიაზე და უთუოდ დაეხმარება ქართველ მკითხველს კიდევ უფრო ახლოს გაიცნოს მოძმე ხალხის მდიდარი მწერლობა.

ဝိဝိဇ္ဇာနိပုဇ္ဈာ ဒဏ္ဍာရီ

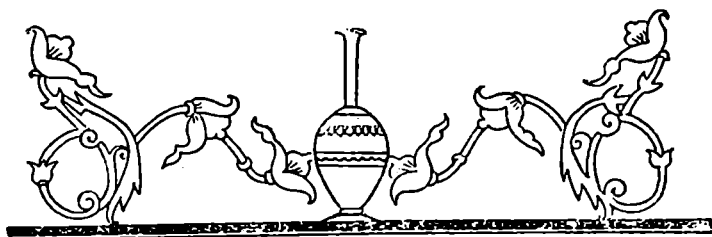
რ უ დ ა ძ ი

აბულჰასან რუდაქი ტაჯიკური პოეზიის მამამთავრად ითვლება. მისი ფსევდონიმის — რუდაქის შესახებ ორი აზრია მეცნიერებაში. ზოგს რუდაქი ესმის როგორც რუდის, აღმოსავლური საკრავის, დამკვრელი, ზოგიც ამ სახელს პოეტის მშობლიურ სოფელს ფანჯრუდაქს უკავშირებს. უფრო მართალი უკანასკნელი მოსაზრება უნდა იყოს.

რუდაქი დაბადებით ბრმა ყოფილა, თითქმის ყველა ისტორიული წყარო ამას ადასტურებს. გაოცებას იწვევს, როგორ შეძლო ბრმა ადამიანმა ფერების ასეთი შეგრძნება მოეცა თავის ლექსებში და სამეფო კარზედაც ასეთი კარიერა გაეკეთებინა. რუდაქი მოღვაწეობდა სამანიდების კარზე და დიდი დაფასება ჰქონდა როგორც სამეფო კარის, ისე ხალხის მიერ. რუდაქის თანამედროვე პოეტები შესტრფიან მის პოეტურ ნიჭსა და მდგომარეობას. როგორც ჩანს, დიდხანს არ გაგრძელებულა რუდაქისთვის ეს ხანა, პოეტი სასახლიდან დაუთხოვიათ. ყოველშემთხვევაში, სიბერის ეამს რუდაქი სწერს ელეგიას, სადაც გულდაწყვეტით იგონებს წარსულ დიდებას და თავის აწმყოს მეტად მუქი ფერებით გვიხატავს. გარდაცვლილა რუდაქი 941 წელს თავის მშობლიურ სოფელში, დავიწყებული და მარტოხელა. მის საფლავს ახლაც უჩვენებენ ტაჯიკისტანში.

რუდაქის უზარმაზარი მემკვიდრეობიდან, სამწუხაროდ, ძალიან ცოტაა შემორჩენილი. რუდაქისთან გვხვდება ტაჯი-

კური ლექსის ყველაზე უფრო გავრცელებული ფორმა — ღა-
ზელი. როგორც ქართული წყაროებიც მოწმობენ, მასვე
გაულექსავეს «ქილილა და დამანა». რუდაქი დიდი პოეტური
გაქანებისა და ფილოსოფიური თვალთახედვის პოეტია. ტყუი-
ლა როდი აუხმაურებია მას შუასაუკუნეების აღმოსავლეთი,
ტყუილა როდი გასჩენია მას მოქიშპეები მის თანამედროვე
ტაჯიკ პოეტებში, — ის მცირე რამ, რაც რუდაქის მემკვიდ-
რეობიდან შემოგვრჩა, პოეტის გენიასა და მოქალაქეობ-
რივ შეგნებაზე მეტყველებს. ახალი ტაჯიკური პოეზიის მა-
მამთავარი უთუოდ რუდაქია, მასვე რჩება ტაჯიკური ლექ-
სის პირველი ნოვატორის სახელი.

დრო მზიარულად გაატარე შავთვალა ქალთან,
ცხოვრება ზღაპრის მაგვარია, მსგავსია ქართა.
ალარასოდეს დრო წარსული არ გაიხსენო,
მომავლისაგან სხვას ნუ ელი, კეთილის გარდა.

მე და ის, ვისაც ამბრის სუნი დაღალზე სდის...
მე და ის, ვისაც აქვს მსგავსება მთვარის და მზის...
ბედნიერია, ვინც გასცა და თვითონაც სჭამა,
ვინც ასე არ ქნა, — ბედნიერი არ არის ის!

გვაფორიაქებს ეს ცხოვრება, როგორც გრიგალი,
დალიე, ძმაო, ბედთან იყავ შეურიგალი!

წვერს რომ ვიღებავ, ჭაბუკობას მე განა ვლამობ,
ან ფთიქრობ ენება ჭაბუკური ვიგემო ამო?
არა! ისე, ვით ძაძას იცვამს ჭირისუფალი,
ჩემს სიყრმეს ვგლოვობ და ვიშავებ წვერს ამის გამო.

ძვირფასო ჩემო, შენ შემყარე ჭირი და სნება.
მოდო, განმკურნე ამაშორე ტანჯვა და ვნება.
მომეცი ნება, რომ გიმზირო. კოცნას, ღმერთმანი...
როგორ იქნება ასე მოკელა და გადაგდება!
ჩემს სიახლოეს შენ სამოთხეც არ გსიამოვნებს,
მე კი შენს ახლოს ჯოჯოხეთიც კი მეამება.

შაჰიდ ბალხელის სიკვდილზე

ო, გაემგზავრა ქარავანი შაჰიდ ბალხელის
ისე, რომ აწი ვერ გავხდებით მისი მნახელი.
რა იყო იგი, კაცმა რომ თქვას, — ერთი მოკვდავი!....—
მაგრამ ასობით ბრძენს უკვდავყოფს მისი სახელი!

სიმურის ულუგია

ვაი, დავბერდი და დამცვივდა კბილები ყველა.

სად არის ახლა მათი ბრწყინვა და მათი ელვა!

აფსუს, დრო მისი მარგალიტებრ სიციმციმისა!

ბრწყინავდა იგი, როგორც ბრწყინავს წვეთი წვიმისა.

ახლა კი... უკვე გამიცვდა და დამცვივდა ყველა.

თვით ჩემი ბედის ვარსკვლავსაც კი არ ძალუძს შველა.

განწირული ვარ სასიკვდილოდ, ვხედავ, ერთიან.

ვის რა შევჩივლო, დამნაშავე როცა ღმერთია.

რას ვიზამ, როცა ზეცის ჩარხი ამგვარად ბრუნავს.

იგი კვლავ ბრუნავს, ზრუნავს ჩვენზე ის თუ არ ზრუნავს.

რაც ახალია, მას აძველებს ჟამთა დინება,

მანვე ინება ძველის ახლად აღორძინება.

ზოგჯერ უდაბნოდ გარდიქცევა ბალნარი ბევრი,

ზოგჯერ უდაბნოც აყვავდება ბალით და ტევრით.

ჰეი, ლამაზო, მზესავით რომ ნათობ და ბრწყინავ,

აბა რა იცი, შენი მონა რა იყო წინათ!

რომ მოგაქვს თავი ე მაგ შენი დაღალით, კავით,

შენ არ გინახავს თმახუქუქა რუდაქის თავი.

ეჰ, გაქრა ის დრო, რომ ყვაოდა რუდაქის გული,

როცა მას ჰქონდა სიხარული, ოქრო და ფული.

მას გადუყრია, გაუფლანგავს ბევრი ღირეში.
თუ გაიგლიდა ვინმე ტურფა, როგორც ირემი, —
უთუოდ გულში გაუვლიდა მისი სურვილი.
ეჭვ, ნომიკლავს მათთან ერთად ბევრი წყურვილი!
კამკამა ღვინო და კეკლუცთა თვალთა კიაფი
სხვევს თუ უძვირდათ, ჩემთვის იყო მუდამ იაფი.
მრავალი გული ისე მძიმე, ვით ქვა და გრდემლი,
აბრეშუმივით დავარბილე, ვადინე ცრემლი!
ბრძენო, შენ წინათ რომ გენახა ჩემი დიდება,
გაგიკვირდება ასე რომ ვარ, გაგიკვირდება!
არ გინახივარ მაშინ, როცა ვცხოვრობდი ლალად,
ბულბული ვიყავ და ქვეყანა მიმაჩნდა ბალად.
წავიდა ის დრო, რომ გალობდა ჩემი ებანი,
წავიდა ის დრო, რომ დაჰქონდათ ჩემი ქებანი.
... დრო შეიცვალა, მეც მეცვალა სახე და ფერი.
— ჩანთა და ჯოხი! მათხოვრობის დამდგარა ჯერი.

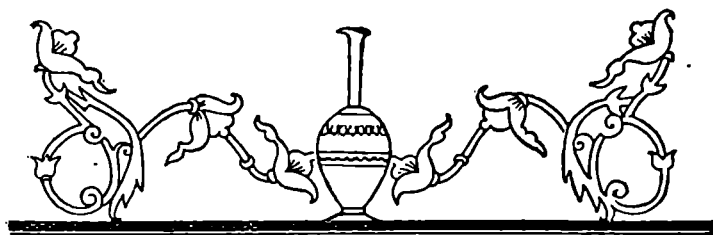
შაჰიდ ბალხელი

შაჰიდ ბალხელი რუდაქის თანამედროვე პოეტია, ისიც სამანიანთა კარზე მოღვაწეობდა. შაჰიდ ბალხელის ნაწერებიდან ძალიან ცოტაა დარჩენილი. ჰქონია დივანი (ლექსების კრებული), მაგრამ მას ჩვენამდე არ მოუღწევია. ის მცირე რამ მისი ნაწერებიდან, რაც ხელთა გვაქვს, უფლებას გვაძლევს ვიმსჯელოთ შაჰიდ ბალხელზე, როგორც უნიკიერეს პოეტზე. უწერია ოდები, დიდაქტიკური და სატირული ხასიათის ლექსები. მისი პოლემიკური ლექსებიდან შემორჩენილი ფრაგმენტები ამტკიცებს, რომ მას თავისი დროის სამეფო კარის პოეტებთან ლიტერატურული ბრძოლა და უთანხმოება უნდა ჰქონოდა. შაჰიდ ბალხელის პოეზიის ძირითადი მოტივი პესიმიზმია. მის ლექსებში იგრძნობა ის გულგატეხილობა და ნალველი, რაც ფეოდალური ხანის ტაჯიკური პოეზიისათვის ასე დამახასიათებელია. «საწუთრო ქალივით გაუტანელია; მწუხარებას რომ კვამლი ჰქონდეს როგორც ცეცხლს, ქვეყანა დაბნელდებოდა, რადგან არავინ არ არის ქვეყნად ისეთი, რომ დარდი და მწუხარება არ ჰქონდეს; ჭკუა და ქონება ნარგიზი და ვარდია, ისინი ერთსა და იმავე დროს არ ხარობენ. ვინც ჰქვია, მას ქონება არა აქვს, ხოლო ვინც მდიდარია, მას ჭკუა-გონება აკლია», — აი, შაჰიდ ბალხელის დასკვნები ცხოვრებაზე, ადამიანებზე. რა თქმა უნდა, ასეთი შეხედულებებისა და განწყობის პოეტი პესიმიზტია და არ შეიძლება გავიზიაროთ ზოგი მკვლე-

ვარის შეხედულება, თითქოს შაჰიდ ბალხელი დიდი პესიმისტი არ ყოფილიყოს.

შაჰიდ ბალხელი გარდაიცვალა რუდაქიზე ადრე — 936 წელს. უთუოდ დიდი მეგობრობა ჰქონიათ მათ, რომ რუდაქიმ შაჰიდი ასეთი სტრიქონებით გამოიტირა:

«ო, გაემგზავრა ქარავენი შაჰიდ ბალხელის
ისე, რომ აწი ვერ გავხდებოთ მისი მნახველი.
რა იყო იგი, კაცმა რომ თქვას, — ერთი მოვდავი!...—
მაგრამ ასობით ბრძენს უკდავყოფს მისი სახელი».

დარდს რომ ცეცხლივით კვამლი სდიოდეს,
ბნელს მიეცემა ქვეყანა მარად.
ვერ ნახავ ჰკვიანს, რომ დადიოდეს
და არ ჩიოდეს დარდსა და ვარამს.

ნარგიზი და ვარდია გონება და ქონება,—
ერთად რომ არ ხარობენ, ალბათ გაგეგონებათ.
ვინც კი გონიერია, მას ქონება ცოტა აქვს,
ხოლო ვინც მდიდარია, მას ცოტა აქვს გონება.

ბალი იცინის, ქალწულივით ყვავის და ბრწყინავს.
ღრუბელი ტირის, თითქოს მისი სურვილი ჰქონდეს.
ქუხილი გრგვინავს ისე ძლიერ, როგორც მე ვგმინავ,
განთიადისას, სიყვარულზე როდესაც ვგოდებ.

ფირდოუსი

გენიალური ტაჯიკი პოეტი ფირდოუსი საქვეყნოდ ცნობილი ეპოპეის «შაჰ-ნამეს» ავტორია. დაბადებულია ფირდოუსი დაახლოებით 935 წელს ქ. ტუსის მახლობლად, სოფ. ბაეში. პოეტის ნამდვილი სახელი ჩვენთვის უცნობია. აბულყასემი მისი მეტსახელია, ხოლო «ფირდოუსი» სამოთხელს ნიშნავს და ფსევდონიმად უნდა მივიჩნიოთ. ფირდოუსის სიყრმისა და ახალგაზრდობის შესახებ თითქმის არაფერია ცნობა არ მოგვეპოვება. ჩანს, ეს ხანა მას მშობლიურ სოფელში გაუტარებია. როგორც თვითონ პოეტი ამბობს, ის ორმოცდაათ წელს ყოფილა მიტანებული, როცა «შაჰ-ნამეს» წერას შესდგომია და მასზე ოცდაათი წელი უმუშავებდა. ბევრი ჯაფა გაუწევია პოეტს ამ ხნის განმავლობაში, ბევრი შრომა და ენერგია დაუხარჯავს. საგანგებოდ შეუსწავლია და შეუყრებია ხალხური ლეგენდები და თქმულებანი. ბევრი წიგნი წაუკითხავს არაბულ, სპარსულ და ფალაურ ენებზე. 1010 წელს მას უკვე საბოლოოდ დაუმთავრებია ეს უზარმაზარი, დაახლოებით სამოცი ათასი ბეითისაგან ანუ ასოცი ათასი სტრიქონისაგან შემდგარი პოემა.

აღმოსავლეთში გავრცელებულია ერთი ლეგენდა «შაჰ-ნამესა» და მისი ავტორის ბედის შესახებ. ბევრი აღმოსავლეთმცოდნე ამ ლეგენდას არ იზიარებს, მაგრამ, ვინ იცის, ზოგი მომენტი მასში იქნებ მართალიც იყოს. პოემის წერა ფირდოუსის თითქოს შაჰის დაკვეთით უნდა დაეწყოს. პოეტს

მეფე თითო ბეითში თითო ოქროს შეპირებია. ფირდოუსის დაუმთავრებია პოემა და იგი შაჰისთვის მიურთმევია, მაგრამ შაჰს დაურღვევია პირობა და ავტორისთვის უმნიშვნელო თანხა გაუგზავნია. ფირდოუსი აბანოში ყოფილა, როცა მას გასამრჯელო მიუვიდა. პოეტი განრისხებულა, გამოგზავნილი ფული იქვე დაურიგებია, ნაწილი აბანოს პატრონისთვის მიუცია, ნაწილიც მელუდესთვის, შაჰ მაჰმუდზე კი გესლიანი სატირა დაუწერია და სამშობლოდან გარდახვეწილა. დიდი ხნის ხეტიალის შემდეგ ღრმად მოხუცებული პოეტი ახერხებს სამშობლოში დაბრუნებას. ბოლოს და ბოლოს სულთან მაჰმუდსაც შეუგნია თავისი დანაშაული და პოეტისთვის ოქრო-ვერცხლით დატვირთული მთელი ქარავანი გაუგზავნია. მაგრამ მეფის ძღვენს დააგვიანდა — როდესაც ქარავანი ქალაქის ერთ კარებში შედიოდა, მეორე კარებიდან ფირდოუსის ცხედარი გამოჰქონდათ.

თითქოს ეს ლეგენდა მეცნიერულ საბუთებს ვერ უძლებს. თითქოს ფირდოუსისა და მაჰმუდ ლაზნევის შორის რაიმე წინასწარ პირობაზე ლაპარაკი შეუძლებელია, ვინაიდან როცა მაჰმუდ ლაზნევი (999—1030) ტახტზე ავიდა, «შაჰ-ნამე» ძირითადად დამთავრებული იყო. თვითონ სატირაც, რომლის ტექსტი დღემდე შემონახულა, ექვს იწვევს მეცნიერებში. მართალია, სატირის სტრიქონები «შაჰ-ნამეში» გვხვდება, მაგრამ ეს კიდევ როდი ნიშნავს იმას, რომ იგი ფირდოუსის ეკუთვნოდეს. ფიქრობენ, რომ სატირა რომელიმე ყალბის მქნელს უნდა შეეთხზას ფირდოუსის გარდაცვალების შემდეგ. «მას «შაჰ-ნამედან» გამოუქრებია სტრიქონები, შეუცვლია მათი დანიშნულება, გაუერთიანებია რა ისინი მაჰმუდის საწინააღმდეგოდ დაწერილ გესლიან სატირაში... პოეტის შრომის სათანადოდ დაფასებისათვის, სხვა მეფეებზე გავლენის მოხდენის მიზნით». (პროფ. დ. კობიძე).

ასეა თუ ისე, ეს მაინც ფაქტია, რომ სულთან მაჰმუდსა და ფირდოუსის შორის განხეთქილება მომხდარა. რა თქმა უნდა, ამის მიზეზი მართო გასამრჯელო არ იქნებოდა. «შაჰ-ნამეში», სადაც მოცემულია მძვინვარე შუა საუკუნეების ცოცხალი სურათები, იქნებ ბევრი რამე არ მოეწონა აღმოსავლეთის დიდ

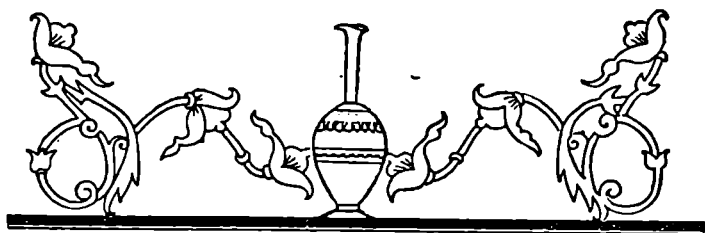
დამპყრობელ მაჰმუდს. ესეც არ იყოს, «შაჰ-ნამეში» ირანს უპირისპირდება თურანი, უკანასკნელი გამოყვანილია როგორც ბოროტი ძალა. მაჰმუდი კი თურქული დინასტიის წარმომადგენელი იყო.

ჩვენის აზრით, ეს სატირა ფირდოუსის უნდა ეკუთვნოდეს, ვინაიდან შეუძლებელი არაა ფირდოუსის სულთან მაჰმუდისაგან სათანადო შეპირება ჰქონოდეს. ის ამბავი, რომ პოეტს 999 წლისათვის, ე. ი. მაჰმუდის გამეფების დროისათვის, პოემა დასრულებული ჰქონია, მაგრამ ათიოდე წელიწადი კიდევ უმუშავია მასზე, ჩვენ გვაფიქრებინებს, რომ ფირდოუსის სათანადო ენა უნდა გამოენახა სულთან მაჰმუდთან და კიდევაც უნდა შეეტანა პოემაში მისი შესაქები ადგილები (ასეთი ადგილები «შაჰ-ნამეში» მართლაც არის). რაც შეეხება თვითონ სატირის ტექსტს, ჩვენ ვფიქრობთ, ის თავისთავად უნდა არსებულებოდა და შემდეგ უნდა შეეტანათ პოემაში. მოზრდილი ლექსის დაზეპირება და მის სტრიქონთა შეტანა პოემის მოხერხებულ ადგილებში უფრო ბუნებრივი ჩანს, ვიდრე უზარმაზარი პოემიდან მისი ამოკრეფა და აქედან ლექსის შეკოწიწება.

კეთილი და ბოროტი ძალების ურთიერთბრძოლის ფონზე «შაჰ-ნამეში» მოცემულია ირანელი და ტაჯიკი ხალხების, რა თქმა უნდა ტენდენციური და არამეცნიერული, მაგრამ მაინც საინტერესო ისტორია. მასში ჩართულია მომხიბლავი პოეტური ენითა და სახეებით შემკული რამოდენიმე რომანტიკული და საგმირო ეპიზოდი. ფირდოუსის გვერდი არ აუვლია ხალხისთვის. შაჰ-ნამეში ჩანს მდებიო ხალხი, აღწერილია მისი დრტვინვა და აჯანყებანი დესპოტიზმის წინააღმდეგ. მაზდაკის აჯანყებისა და მკედელი ქავეს ხელმძღვანელობით მოწყობილი ამბოხების ეპიზოდები ამის საუკეთესო ნიმუშია.

ფირდოუსი, როგორც პოეტი, შეუდარებელია. სიბერის ქამს მან დასწერა პოემა «იოსები და ზოლეიხა» ბიბლიური იოსების სიუჟეტზე, მაგრამ, სამწუხაროდ, მას აღარ ეტყობა «შაჰ-ნამეს» ავტორის ოსტატობა.

ფირდოუსის გარდაცვალების თარიღი დაზუსტებული არაა. ყოველ შემთხვევაში ეს თარიღი 1027 წელს არ უნდა ძცილდებოდეს. დიდი პოეტი დასაფლავებულია ქ. ტუსში.

საჭირა სულთან მაჰმუდუ

(შემოკლებით)

ჰეი, შაჰ მაჰმუდ, შენ მეფე ხარ და ძლიერ სცოდე,
ჩემი თუ არა, შემოქმედის შიშისგან ძრწოდე!
შენამდეც იყვნენ მეფეები ქვეყნად მრავალნი,
გვირგვინოსანნი და სიკეთის გზაზე მავალნი.
ყველა ისინი შენ გჯაბნიდნენ ტახტის დიდებით,
ჯარით თუ ლარით, გვირგვინით თუ ავლადიდებით.
ყველა მათგანი იყო უხვი, იყო კეთილი,
მათ საგანძური არ ჰქონიათ გამოკეტილი!
ხელქვეითები მადლიერი მუდამ ჰყოლიათ.
სამართალი და სათნოება გამოჰყოლიათ!
სახელის შოვნა არ ჰქონიათ დაუსახველი,
ჰქონდათ სიცოცხლე და სიკვდილი დაუძრახველი;
აბა ვინ არი ქვეყნად მეფე, ვისაც დინარი
უყვარდეს მხოლოდ და გადარჩეს დაუცინარი!
და მაშინ, როცა მეუფება ქვეყნის გქონია,
თქმა სიმართლისა ახირება რატომ გგონია?
ვერ გაგიგია ჩემი სიტყვის მახვილი აზრი,
და ჩემი ხმალიც არ გინახავს მკრელი და ბასრი!
შენ მე ცილს მწამებ, თითქოს სულ სხვა რჯულზე მდგომი ვარ.
შენ ცხვარს მიწოდებ, მაშინ როცა ხვადი ლომი ვარ!
დღეს მე მქირდავენ და ამბობენ – «არ აქვსო, ძალი
მის ნათქვამ სიტყვას, მას უყვარსო ნაბი და ალი».
ვისაც არა აქვს მათი ტრფობა და რწმენა დიდი,
ქვეყნად ვინ არის მასზე ბილწი და მასზე ფლიდი!

მე კი განკითხვის დღემდე მათი მონა ვიქნები,
 არ მეშინია ასო-ასოდ თუ ავიქნები!
 მე მეყვარება ორი მეფე — ნაბი და ალი,
 თუნდაც ამისთვის მეფემ მკერდში მაძგეროს ხმალი.
 შენ მემუქრები, რომ გამთელო ფეხით სპილოსი,
 შენ ალბათ გინდა გამალურჯო როგორც ნილოსი, —
 მაგრამ, სულთანო, მე მუქარის არ მეშინია,
 რადგან ნაბის და ალის ტრფობა დამიეჩინია.
 ჩემი სიტყვები მათი ტრფობის საწინდარია,
 მე თვითონ სიბრძნის ქალაქი ვარ, ალი — კარია!
 და თუ მაჰმუდი არ ყოფილა იმათი მონა,
 ჩანს არ ჰქონია სულთანს ტვინი იოტის წონა!
 მე ფირდოუსი ტუსელი ვარ და შენ ეგების
 ფიქრობ მიზანი მქონებოდეს შენი შექების.
 არა, სულთანო, მხოლოდ ტრფობით ნაბის და ალის
 ავკინძე მძივად მარგალიტის ძვირფასი თვალი.
 დღეს ფირდოუსის შესადარი ქვეყნად ვინ არი,
 მაგრამ რად გინდა, თუ ბედი აქვს გაუცინარი.
 შენ ჩემს კმნილებას ყურადღებაც არ მიაქციე,
 გასტეხე ფიცი და მეც ზურგი შემომამქციე;
 შრომით და ჯაფით შევქმენ დიდი მეფეთა წიგნი,
 არ დამიზოგავს თავი, ოლონდ შემემეკო იგი.
 და ახლა როცა მეოთხმოცე წელს მივატანე,
 ყველა იმედი დავკარგე და ქარს გავატანე.
 ტანჯვა-წამებით ოცდაათ წელს ეს წიგნი ვწერე,
 მეგონა მეფე გასამრჯელოს მომცემდა მერე,
 და ღვთაებრივი სტრიქონებით შევაქე ძველთა
 გმირთა ომები და ამბები საომარ ველთა.
 ხმალზე თუ შუბზე, მშვილდ-ისარზე თუ კიდეც სხვაზე
 ეთქვი და აღვწერე ომი ველზე და ომი ზღვაზე.
 მე აქ დავხატე ვისთან ჰქონდათ წინაპრებს ომი,
 ვინ იყო იგი, ჯადოქარი, ვეფხვი თუ ლომი.
 და ყველა ჩვენი წინაპარი წინა დროისა,
 ბედის ხელისგან სუყველა რომ ერთად მოისრა,
 მე საფლავიდან ავაყენე, ფეხი ავუდგი,

მე გავაცოცხლე და ხელახლა სული ჩაეუდგი!
თუმცა ერთი რამ მაიც ვქენი დასაძრახველი,—
შთამომავლობას გადავეცი შენი სახელი.

ყველა სასახლე დაინგრევა დღეს მედგრად მდგარი,
ღროთა დენაში მას დაარღვევს თქეში თუ ქარი!

მე კი ავაგე ლექსის კოშკი, მტკიცე-ბურჯება,
რომელიც ჟამთა დენის გრიგალს გადაურჩება.

იმის სტრიქონებს ვერ წაღეკავს ჟამთა დინება
და ყველა ჰკვიანს მისი ფასი ეცოდინება.

განა ასეთი იმედები მომეცი შენა,

განა ეს მითხრა მაშინ ქვეყნის მფლობელის ენამ?!

მაგრამ ვილაცამ, — ღმერთო, დაგმე მისი სახელი! —

მეფეს ცბიერად ჩააგონა ავი ზრახვები.

და გაქნილობით ვილაც ფლიდის და ვილაც ყბედის

მე ნახშირივით გამიშაედა ვარსკვლავი ბედის.

მაგრამ შენ, მეფევ, რომ მისდევდე მართლმსაჯულებას,

გაიხსენებდი ჩემს სიმართლეს და ერთგულებას.

და შენც იგრძნობდი, რომ მე მქონდა სიტყვის მაგია,

რომ მე ლექსებში ჩემი სული დამიდგა!

ქვეყანას ლექსით მე სამოთხის მივეც იერი,

სხვა ვინ გყოლიათ ჩემზე უფრო სიტყვა ძლიერი!

ქვეყნად ჩემამდეთ ხომ ყოფილა ბევრი პოეტი,

მაგრამ მათ შორის ჩემს შესადარს ვინმეს ჰპოვებდით?

ამ ოცდაათ წელს ჰაპან-წყვეტით გავლიე დღენი,

ჩვენი ქვეყანა გავაცოცხლე ჩვენივე ენით.

და დღეს ჩვენს ტახტზე ცუდი მეფე რომ არ მჯდარიყო, —

ასეთი ჯათა ჯილდოს ღირსი განა არ იყო?!

ყოველ ყბედ მეფეს მოუგრიხე, ღმერთო, კისერი,

ვაჟკაცი კაცი სიძუნწისგან; ღმერთო, იხსენი!

რომ ჰქონებოდა მას მეფური წესი და რიგი,

მაშინ ის თავზე დამადგამდა მე დაფნის გვირგვინს;

რომ ყოფილიყო ის მეფეთა ჩამომავალი,

მე ოქრო-ვერცხლი მექნებოდა ჯილდოდ მრავალი, —

მაგრამ, რადგანაც ის არ არის მეფური სისხლის,

არც გაეგება, თუ ღირსება რაშია მისი.

მე ოცდაათი წელიწადი ჯაფით გავლიე.
მან მომცა ქირა, რითაც... გზაზე ლუდი დაველიე!
არა, ხე, თუ ის მწარე არის თავისი ძირით,
თუნდაც ელემის ბაღში დარგო, გასწიო ქირი,
თუნდ უკვდავების წყაროთი რწყა, ოფლი აქციო,—
მაინც ვერ შეძლებ კეთილ ჯიშად გადააქციო!
და თუ გაუვლი მუშკის მყიდველს, მაშინ შენს სამოსს
მუშკის სურნელი გამოჰყვება უთუოდ ამო.
თუ გაიარე მენახშირეთ შავი უბნები,
ნახშირის მურით უსათუოდ გაითხუპნები.

ავკაცისაგან ავის გარდა გამოვა რამე?
ვით შეიძლება მზის სინათლე მოსთხოვო ღამეს!
ავთან იყავი მუდამ ფრთხილად და მუდამ შიშით,
არ გათეთრდება ზანგი, თუნდაც გახეხო ქვიშით.
და კეთილ თვალთ რომ გასინჯო ცბიერი მტერი,
ამას გერჩიოს, რომ თვალეში იყარო მტვერი!
დიდებულებას ფუქი სიტყვით არ აძევს ფასი,
არ ეღირება ერთ საქმედაც სიტყვა თუნდ ასი!
ჩვენი მეფე რომ ყოვლად ბრიყვი ვინმე არ იყოს,
ჩემი სიტყვების სიტკბობას რომ მიმხვდარიყო
და რომ მეფური ზნე-ჩვევანი ჰქონოდა წესად, —
მე ამცდებოდა სიღუბეპირე, ოხვრა და კვნესა.

მე იმიტომ ვთქვი ეს სიტყვები, ბევრი ესოდენ,
ამიერიდან რომ მეფეებს კარგად ესმოდეო
ბრძენი მოხუცის გონიერი აზრი და რჩევა,
რომ მათთვის ერთი უნდა იყოს სიტყვა და ქცევა!
რომ მეფეებმა თავს არ მისცენ ზედმეტი ნება,
არ მიაყენონ მათ პოეტებს რაიმე ვნება.
იცოდე, პოეტს ნუ ექცევი, მეფეო, ავად,
თორემ სატირას დასწერს ისეთს, რომ ხალხში გავა!
კვნესა — გოდებით ვიყრი თავზე ნაცარს და მტვერსა,
მივმართავ უფალს, კეთილთ შემწეს, ბოროტთა მტერსა:
— ღმერთო მამაო, მე ამინთე მხურვალე გული
და ცეცხლში დასწვი შაჰ მაჰმუდის წყეული სული!

მჭიდროლი ქაფას აჯანყება

შაჰ - ნამეღან

...გადის ღლეები, ზაჰაქს შიში აღარ ასვენებს და ღლე და ღამე ფერიღუნის სახელს ახსენებს. ზაჰაქის გულში დაბინავდა ძრწოლა და შიში და ხშირად ისმის მისი ბაგით ვაი და ვიში. ერთ ღლეს ზაჰაქმა ტახტი დადგა ნაქედი ძვალით. ეხურა თაჯი შემკობილი ძვირფასი თვალთ. საჩქაროდ იხმო თავკაცები მთელი ირანის, თავის იღბალზე თათბირობდა მეფე—ტირანი. ნაზირ-ვეზირებს და მობედებს მიმართა ასე: —«ჰე, მეცნიერნო, ხარო სიბრძნით და გონებით სავსე, მაშ, მომისმინეთ, — მე ფარული მტერი მყავს ერთი. არ ვიცი, მისგან რას მიმზადებს ბედი თუ ღმერთი. მინდა ლაშქარი გარდაიქმნას ჩვენი სრულებით, შეივსოს იგი ქაჯებით და ავი სულებით. თქვენ დაგიძახეთ, რომ ვისმინო თანხმობა თქვენი, ვერ მოვისვენებ, თუ ეს საქმე ასე არ ვქენი. თანაც ახლავე მსურს დასწეროთ აქვე სიგელი, იმის დასტურად, რომ მთესველი ვარ მე სიკეთის. ზაჰაქის შიშით მყისვე მეფის დიდებულებმა მიიღეს მისი დარიგება და ღებულება. როგორც ითხოვდა მათი მეფე ბილწი, ვერაგი, დაუდასტურეს. ველარ დასძრა კრინტიც ვერავინ. ამ დროს მოისმა მეფის კარზე ყვირილი დიდი.

2. ტაჯიკური პოეზია.

ვილაც ზაპაქთან მოიწევდა, არ ჰქონდა რიდი.
 ჩანდა სიმართლეს ეძიებდა ტირანის კარზე;
 შემოიყვანეს ბოლმითა და ვარამით სავსე.
 დასვეს შაჰის წინ, გარს მოერტყა მეფის კრებული.
 ზაპაქმა ჰკითხა: «თქვი, ვისზე ხარ განრისხებული?»
 ამბობებულმა წაიშინა ხელები თავზე:
 —«მეფევ, მე ქავე მკედელი ვარ, კაეშნით სავსე.
 ო, განმიკოთხე და მიშველე, გემუდარები.
 შენ ამომწყვიტე, დამიგმანე სახლის კარები.
 და ახლა ისევ თუ ჩემს შველას ინებებ შენა,
 სამაგიეროს გადაგიხდის, მეფეო, ზენა.
 მიზეზი ჩემი დალუპვისა შენ ხარ, იცოდე,
 შენ არ დამინდე, გამწირე და არ შემიცოდე.
 ჰეი შენ, მეფევე ულმოებლო, ვინ მოგცა ნება,
 რომ შვილებს მიკლავ და მაყენებ ტანჯვას და ვნებას.
 თვრამეტი ვაჟი მყავდა, მეფევე, და მათგან დღესა
 ერთი-ლა შემრჩა. რად მიქენი, მეფეო, ესა!
 მეფევე, ნუ მლუპავ, შემომხედე კეთილი გულით.
 ცეცხლი მინთია, მეფევე, გულში. გამიგე თქმული!
 თუ დავაშავე შენს წინაშე, მითხარი ჩქარა,
 და თუ არა და, რაღას მერჩი? მეყოფა, კმარა!
 მე წელში გავწყდი და მოვხუცდი, დღე მადგას კრული,
 ბოლმით და სევდით ამესებია, მეფეო, გული.
 მე დავუძლურდი, მემატება სნება და ქირი,
 შვილებსაც მიკლავ, მომითხარე თესლი და ძირი.
 მითხარი ახლა, რითი გინდა იმართლო თავი,
 რად არის, მეფევე, სულ რომ ცდილობ დათესო ავი?
 ერთი საწყალი მკედელი ვარ წყნარი და მშვიდი,
 შენ კი ტანჯვა და მწუხარება მარგუნე დიდი.
 შენია, მეფევე, დედამიწის შვიდივე მხარე
 და ჩვენ რად გვტანჯავ, რად გვაძინე ცრემლები ცხარე?
 დღესაც შეილს, — ისიც უკანასკნელს, — მიკლავენ ისევ,
 რათა შენს გველებს მისი. ტვინი სადილად მისცენ“.
 მეფემ ისმინა, რასაც ქავე მწარედ ჩიოდა
 და ბოლოს ბრძანა, თითქოს მისთვის გული სტკიოდა,

რომ მისი შვილი არ დაეკლათ გველთა სადილად,
მაგრამ მჭედელი ვინ გაუშვა აგრე ადვილად!
და ბრძანებს მეფე ხალხთა ცრემლის და სისხლის მღვრელი,
რომ ქავამ სიგელს მოაწეროს ახლავე ხელი.
ქავამ ზაპაქის საქებ სიგელს კარგად დახედა,
გახელდა კაცი, მოეჩვენა მეფე თავხედად.
მტარვალ მეფის წინ დიდებულებს უყვირა ასე:
— «ჰეი თქვე მხდალნო, გული მეფის შიშით გაქვთ სავსე!
სუყველას სული ეშმაკისთვის მიგიყიდიათ,
თავი ვერავის სამსახურად გადაგიდევიათ.
მე არ მოვაწერ ხელს ამ სიგელს, არა და არა!
არცა ვცნობ მეფედ ზაპაქს ტირანს და გულის მზარავს!»
აღრიალდებო ამ სიტყვებით მჭედელი ქავა,
დახვეს მათ სიგელს, დაყრის იქვე და გარეთ გავა.
...და როცა მეფის სასახლიდან დაბრუნდა იგი,
მთელმა ქალაქმა მოიყარა თავი მის ირგვლივ.
ყვიროდა ქავა, ახლა უკვე როდი გოდებდა,
ხალხს და ქვეყანას სამართლისკენ მოუწოდებდა.
მოიძრო ტყავი, — წინსაფარი მჭედლობის დროსა.
ააგო შუბზე, გააკეთა მაღალი დროშა.
და ერთი მიზნით, — რომ მოესპო მტარვალი, მტერი, —
წამოდგა ხალხი, ზიშალა ბული და მტვერი.
და ხელში დროშით ქადაგებდა მჭედელი ქავა:
«თუ კი არ გინდათ, გმირნო, ქვეყნად გახსენონ ავად,
თუ ხარტ გულადი და თავისთვის არ გინდათ ავი,
გამოიხსენით ულმობელი მეფისგან თავი.
ხალხო, ფრიდონის საძებნელად წავიდეთ ყველა
და მის სიკეთის ქვეშ ვეძიოთ შვება და შველა!
ახლა ხომ იცით, რომ ზაპაქი ჩვენი მტერია,
რომ ჩვენი ტახტი დღეს აპრიმანს დაუქერია!»
არ გაწყდა დენა ქავასაკენ მიმავალ ხალხთა,
ახლა მას უკვე უთვალავი ლაშქარი ახლდა.
ქავამ იცოდა ფერიდუნის სახლი და ბინა,
მიჰყავდა ჯარი და ალამით უძღოდა წინა.

მაზდაკი

ყობადის მიერ მაზდაკის სარწმუნოების მიღება

გამოჩნდა კაცი ავისა და კარგის მნახველი,
მაზდაკი არის ამ ჰქვიანი კაცის სახელი.

ის იყო ბრძენი, მკრელი ჰქონდა ჰქუა და ენა,
შაჰსაც მოსწონდა მისი აზრი და მისი რწმენა.
და ეს ბრძენკაცი მისი დიდი ჰქუა-გონებით
გახდა ვეზირი, გახდა მცველი ქვეყნის ქონების.

ერთხელ ირანში დაიქირა დიდი გეალები,
მდიდარს თუ ღარიბს დაემუქრა მუსრის გავლებით.
ცაზე არ ჩანდა სულ პატარა ღრუბლის ნახევიც,
კაცი არ იყო მთელს ირანში წვიმის მნახველი.
გამოეგება ხალხს მაზდაკი და უთხრა ასე:

— «ხალხო დამშვიდდით! მეფე ჩვენი გაგვიყვანს გზაზე!»

ეს თქვა მაზდაკმა და მაშინვე მეფეს ეახლა,
უთხრა: — «მეფეო, საჯე, რასაც ვიტყვი მე ახლა.

ერთი შეკითხვა უნდა მოგცეთ, მეფეო, თქვენა,
თუკი მის პასუხს მე მაღირსებს ხელმწიფის ენა».

ყობადმა უთხრა: — «გისმენ, მაზდაკ. აბა მითხარი,
მაამე რამით, გულით სევდა ამომითხარე!».

მაზდაკმა ჰკადრა: — «ერთხელ გველმა დაკბინა კაცი,
სული ძვრებოდა და კედებოდა, ღლე ადგა მკაცრი.

მეორეს ჰქონდა მოსარჩენი წამალი წყლულის
და არ უშველა, უმწეო კაცს არ ანდო გული..

გასწირა იგი, თუმც მას დახსნა შეეძლო მისი.
 ბრძანე, მეფეო, არის იგი შენდობის ღირსი?
 მეფემ მიუგო: — «აქ პასუხი ერთია, ეგონებ:
 კაცის მკვლელია ის ვერაგი, თრიაქის მქონე!»
 აღდა მაზდაკი. მოუხადა მეფეს ბოდიში,
 მივიდა ხალხთან, იქ რომ იდგნენ მის მოლოდინში,
 და მათ მიმართა: — «მე ვიყავი მეფესთან ახლა,
 მოვეთათბირე. მომისმინეთ: უკანვე წახვალთ.
 ხვალ უთენია ისევ მოხვალთ აქვე და, ეგონებ,
 გამოვიძიოთ გადარჩენის რაიმე ღონე».
 ეს რომ ისმინეს, დაიშალა მწუხარე ხალხი,
 დაბრუნდნენ შინ და თან წაიღეს ვარამი თალხი,
 როცა მაზდაკი უიმედო ხალხს დაეთხოვა.
 მეფეს ეახლა, რათა მის წინ სიტყვა ეთხოვა,
 და მოახსენა: — «ჰე მეფეო, სეებელნიერო,
 გულისხმიერო, ძლიერო და გულმეცნიერო.
 მე სიტყვა გკადრე და პასუხიც მიბოძე შენა,
 ჩემდა სალხინოდ ერთხელ უკვე დასძარი ენა.
 მაგრამ ახლაც თუ დასტურს მომცემს ქვეყნის მპყრობელი,
 მისთვის ერთი რამ კიდევ მქონდა საამბობელი».
 მეფემ უბრძანა: — «გახსენ ბაგე, არ გინდა რიდი,
 შენთან საუბრით საზგებელი დამრჩება დიდი».
 — «მეფეო, ერთხელ ერთი კაცი, ბედით წყეული,
 იყო დილეგში უიმედოდ გამომწყვდეული.
 ჰშიოდა ძლიერ, პურს ითხოვდა, მაგრამ რა მოხდა, —
 ის აშიმშილეს, სანამ სული მას არ ამოხდა.
 და კაცი იგი, ვისაც ჰქონდა, მეფეო, პური
 და არ ათხოვა მომაკვდავის ვედრებას ყური,
 რისი ღირსია, რომ გასწირა კაცი მშიერი,
 არა ძლიერი, უცოდველი და ღვთისნიერი?»
 მეფემ მიუგო: — «აფსუს ის ტყვე! თუ იყო ღირსი,
 პურის მქონე კაცს დასდებია იმისი სისხლი!»
 მაზდაკმა როცა ეს ისმინა, ხელმწიფის წინა
 აკოცა მიწას და დასტოვა ყობადის ბინა,
 დაბრუნდა შინ და ხალხს მიმართა: — «ისმინეთ, ხალხო,

წადით და ყველგან, სადაც პურის ბელელი ნახოთ, დაუკითხავად დაეუფლეთ და გაიყავით.

ვინც წინ დაგიდგეთ, იმის მიმართ მკაცრი იყავით!»

აბორგდა ლატაკ ხალხის მოდგმა და ნაშეირი, ლუკმას იჩენდა ყველა გლეხი ყველა მშვიერი. თვითონ მაზდაკი თავის მარაგს მშვივრებს სწირავდა. გახსნა ბელელი და ხალხს პური გაუწილადა.

აზვირთდა ხალხი, დაესია ბელლებს და ზოგმა თვითონ სამეფო ბელელიც კი აღარ დაზოგა.

ეახლნენ მეფეს სახელმწიფო ბელლის დამცველნი და მოახსენეს მას ამბავი გულისდამწველი:

— «მეფევ, მაზდაკმა ჩაიღინა დიდი სიავე, თქვენი ბელლები დატეხეს და დაანიავეს!»

ყოზადმა მყისვე დაიბარა მაზდაკი მასთან, საქმე იკითხა და მაზდაკმაც პასუხი გასცა:

— «ჰეი, მეფეო. იყავ ქვეყნად მუდამ სვიანი, შენს სიტყვას საგზლად ატარებდეს ყველა კქვიანი! თქვენ რაც მიბრძანეთ, ხელმწიფეო, მე მხოლოდ იგი გადავეცი ხალხს, როგორც ითხოვს წესი და რიგი. გახსოვთ იგავი რომ გითხარით მოშხამულ კაცის,

გახსოვთ ის კაცი, უხიაგი, გულცივი, მკაცრი, რომელსაც, მეფევ, აღმოაჩნდა ვერაგი გული?

მაშინ მე თქვენგან სხვა ვისმინე, სხვა იყო თქმული. თქვენ ასე ბრძანეთ: «თუ მოკლაო ის კაცი შხამმა,

თუ უქერდაო ის ვერაგი მომაკვდავს წამალს,—

თრიაქის მქონეს ცოდვა აძევს მეტად დიდო, მე იმის დასჯას კაცის მოკვლად არ ჩავთვლიდო».

მშვიერისათვის, თერიაქი მხოლოდ პურია, პურს ვინც არ ეძებს, მას არ ჰშია და არ სწყურია!

როგორ იქნება, მეფევ, გსურდეს იყვე კეთილი, შიოდეს ხალხს და პური გქონდეს გამოკეტილი!»

ყოზადს ამ სიტყვამ შეუკუმშა მოწყალე გული, მიხვდა, მაზდაკის პირით იყო სიმართლე თქმული. ვით მეფეებმა ძნელი საქმის გამო იციან, დაითათბირა, საქმე წვრილად გამოიძია.

მაზდაკის სიტყვას შეადარა სწავლულთა ძველთა
ღარიგებანი და რჩევანი გარდასულ ბრძენთა.
მერე ის იყო, გზით თუ უგზო გზებით ნავალი
მაზდაკის ირგვლივ შეიყარა ხალხი მრავალი.
და თქვა მაზდაკმა: «გავაუქმე ყველა წოდება,
ჩვენში მდიდარი და ღარიბი თანასწორდება.
ამერიიდან საქმე ისე უნდა მოგვარდეს,
მდიდარი ღარიბს ექცეოდეს, როგორც მოყვარე.
გწამდეთ სიმართლე! დაე, მდიდრებს ნუ ეგონებათ,
რომ ალალი გზით მოეხვეჭათ მათი ქონება.
ვამბობ: სიმდიდრე და ქონება, სახლი თუ ცოლი
არის საერთო, გლეხი ხდება თავადის ტოლი!
და თუ ჩემს მცნებას გადაუხვევს ვინმე თავნება,
იმას ღმერთისგან მიეზღვება ტანჯვა და ვნება!

მაზდაკის მცნება ხალხმა ყველგან გულთა ატარა,
მიემხრო მაზდაკს ღარიბობა, დიდი, პატარა.
მდიდართა სახლი და ქონება გაიყო ხალხმა
რა დრო ყოფილა, რა სიკეთე, — გვაოცებს ახლა!
მეფე ყოზადმაც მოიწონა მაზდაკის საქმე.
ყველამ ირწმუნა მისი მცნება, სხვა რწმენა დაგმეს.
გახდა მაზდაკი შაჰინ-შაჰის მარჯვენა ხელი,
ლოცავდა მაზდაკს ყველა მუშა და ოფლის მღვრელი.
მაზდაკის სახელს არ აქებდეს, აბა ვინაა.
კიდი-კიდეზმდე მისმა მცნებამ დაიბინავა.
ყველგან მდიდრებმა გაუყადრეს ღარიბებს თავი,
გაიყვეს პური და დამყარდა ძმობა და ზავი.

ზ უ რ ა ბ ი

როსტომის წასვლა სანადიროდ

ღეჭყანისაგან გაგონილი ამბავი ერთი
ძველ თქმულებათა გადმოცემას ამგვარად ეროვის.
მოხედისაგან გამიგია მე ეს ამგვარად:
გმირი როსტომი ერთ ღღეს თურმე ადრე ამდგარა.
გულის საოხად ნადირობა როსტომს სწადია,
კაპარჭი ისრით გაიტენა დილა-ადრიან.
ნადირობისთვის აირჩია ველი თურანის
და იქით დასძრა მან მძვინვარე მისი ქურანი.
როცა როსტომი თურანის ველს დაადგა თავზე,
ნახა მინდორი კიდით-კიდე კანჯარით სავსე.
გმირის სახეზე აღისფერად აყვავდა ლოყა
და თაჰამთანიც ნადირობას ხალისით მოჰყვა.
ბევრი დახოცა, მრავალ კანჯარს გაავლო მუსრი
სასროლ ქამანდით, მშვილდ-ისარით თუ მძიმე გურჯით,
დაანთო ცეცხლი, დიდი ტოტი შეაქრა ხესა
და ზედ კანჯარი წამოაგო, ჰსურდა ეხემსა.
შეიწვა მწვადი და როსტომიც დანაყრდა ძლიესა,
არც ეყო იგი და მოუხდა გამოხრა ძელისა.
გაძლა და იქვე მიეძინა როსტომს მაშინვე.
რაში კი მისი იქვე სძოვდა, იმ შაბნარშივე.

და სწორედ ამ დროს თურქმა მგზავრმა შეიღმა თუ ათმა
იქ გაიარა და როდესაც თვალეზმა მათმა
ნახეს, რომ რაში თვალწარმტაცი რონინებს ველად,
მისი დაქერის მძლე სურვილმა აცთუნა ყველა.
ახლო დაუდგნენ — სითავეხედე ნახეთ ამათი! —
შემოემართნენ და ესროლეს ფიცხლავ ქამანდი.
როცა ქამანდი ნახა რაშმა მისკენ ნასროლი,
აბორგდა იგი, როგორც ლომი, როგორც ავსული,
ზოგს წიხლის ცემით გაუხადა ცისკარი შავი,
ზოგსაც გადასწვდა და კბილებით წასკამა თავი.
ასე, ამგვარად, სამი კაცი გაფუჭდა ისე,
რომ ვერ მიუგდეს საგდებელი იმ რაშის კისერს.
მერე აიღო ყველამ ერთხმად ქამანდი ხელში.
დაიჭირეს და წაიყვანეს ოხვრით და ხვნეშით.
ფიცხლავ ქალაქში გააქანეს როსტომის რაში.
ყველას უნდოდა თავის წილი ჰქონოდა მასში.

როცა ინათა, გაელვოდა დიდებულ როსტომს.
დასჭირდა რაში, თვალთ ისარი მინდორ-ველს მოსდო.
მაგრამ რამდენიც აქეთ-იქით ატარა თვალი,
ვერ ნახა რაში, ვერ იპოვა იმისი კვალი.
დალონდა მეტად, თითქოს თავზე დაეცა მეხი,
და სამანგანში მიმავალ გზას დაადგა ფეხით.
მიაბორტებდა და ფიქრობდა, რომ ფეხით ახლა
საით წავიდეს, როს ეს მძიმე სირცხვილი ახლავს:
«აკაზმული ვარ მშვილდ-ისარით, გურზით, ქამარით,
თორქით, მახვილით. თუმც ეს ტვირთი მცირე რამ არის,
მაგრამ უდაბნო ვით გატლიო და თუ ეგების
მოსისხლე შემხვდეს, ასე როგორ შევეგებები!
ანდა თურქები რას იტყვიან, ხომ გაეცინათ,
რომ ჩემი რაში მომპარეს და მე კი მეძინა.
აწ ძებნად უნდა აღვიქუროვო, ესლა ეგების,
სადმე წავაწყდე ჩემი რაშის ნიშანს ეგებისა.
წავიდა ასე ის გულსავესე ბოლმით და წყენით.
სწუხდა ძალიან, რომ დაკარგა თავისი ცხენი.

როსტომის მისვლა სამანგანში

როცა როსტომმა მიაღწია სამანგან-ქალაქს, ერთი ამბავი მიეწია სამეფო ალაგს:

— «მოღის როსტომი, დიდი თავისმბოძველი გმირი, ნადირობაზე დაუკარგავს რაში და გმინვით დაეძებს იმას». შეეგებნენ დიდებულები, თავზე ქოლაპით და მეფეურად აღკაზმულები.

გაოცდა ყველა და იტყოდა ხალხი მღელვარე: «კაცი მოვიდა, თუ მზე გვიდგას თვალწინ ელვარე». ჩამოქვეითდა როსტომის წინ დამფრთხალი შაჰი, მოაწყდა როსტომს სამანგანის ჯარი და ხალხი. მოვიდა მეფე, როსტომის წინ დახარა თავი.

— «ჰეი, დევგმირო, ღმერთმა ქვეყნად გაშოროს ავი. ამ ჩვენს ქალაქში ყველა შენთვის კარგის მდომი ვართ, რასაც გვიბრძანებთ, იმ გზაზე და აზრზე მდგომი ვართ. შენ გაქებს ენა, ჩვენი კკუა, ჩვენი გონება, მიიღე ძღვენად, რამე თუა ჩვენი ქონება!»

გმირმა როსტომმა მეფის სიტყვა აწონ-დასწონა, მასში ვერ ნახა მაცდურობა და მოეწონა.

და ბოლოს უთხრა: «თქვენს მიწაზე რაში მყოლია, დამცილებია და გზას აქეთ გამოჰყოლია.

გამოვეყიდე მის ნატერფალს, გავლიე ტვერი და კვალმა თქვენთან მომიყვანა, რომ ვსდიე ბევრი. თუ მომიძებნი, საქები ხარ, მეფეო, მაშინ, და თუ არადა, თუ დავკარგე მე ჩემი რაში, ო, მეფეო, მაშინ საქმეს ვიზამ ძალიან ავსა, გაბრაზებული, თვით არ ვიცი, ვის წავკრი თავსა!»

შეშინდა მეფე, მოეფერა და ასე ამცნო:

— «ო, შენთვის საწყენს ვინ გაბედავს, ამაყო კაცო, აქ დარჩი სტუმრად, გაბრაზება ჩვენზე არ გშენის, შენს ნებისამებრ აღსრულდება სურვილი შენი! ამაღამ ერთად ვიქეიფოთ დაფით და ღვინით, გულიდან დარდი მოვიშოროთ მღერით და ლხინით.

არ გაგვაწბილოთ, ნუ გვიწყრებით, ვახშამი გველის.
(ტკბილად თქმულ სიტყვას ხერელიდანაც გამოჰყავს გველი).
რაშზე რომ ამბობთ, ფასუდები, ელვისთვალემა
როსტომის რაში, აბა, ვისთან დაიმალება!
გამოგიძვებით, დაგვიმშვიდდით მაშ ამ პირობით,
ჰოი ვაჟკაცო, შენ განთქმულო ქვეყნად გმირობითა.
მეფის სიტყვებმა დაამშვიდეს როსტომის გული,
განთავისუფლდა წუხილისგან მძვინვარე სული.
მეფემ სასახლეს წაიყვანა მისი სტუმარი,
დასვა როსტომი, წინ დაუდგა თვითონ მღუმარი.
ნაზირ-ვეზირებს დაუძახა ხელმწიფემ ისევ,
გააშლევინა მერე სუფრა მეფური მყისვე.
დასხეს მუტრიბნი, დაფა-ზურნის დამკვრელნიც დასხეს,
როსტომის გულის მძვინვარება იქნება დაცხრეს!
დათვრა როსტომი და წამოდგა სუფრიდან მთვრალი,
ეხუჩებოდა უძილობით დაღლილი თვალი.
დასასვენებლად გაემართა ძილის მსურველი.
ლოგინი დახვდა რბილი, სავსე მუშკის სურნელით.

სამანგანის მეფის ასულის თაჰმინეს მიხვლა როსტომთან

როდესაც ბნელი ღამის ერთი ჟამი გამოხდა,
გმირი როსტომის სავანეში აი რა მოხდა:
ფრთხილად და ჩუმად შემოიღო ოთახის კარი
და ერთი მონა ანთებული სანთლით თუ კვარით
შევიდა შიგნით და გმირ როსტომს დაადგა თავზე.
ხოლო მას შემდეგ პირ-მთვარე და მზის შუქით სავსე
შემოდგა ქალი, ტანად იყო კენარი სარო.
ნაწნავ-ქამანდა, წარბ-წამწამი საშვილდისარო!
ჰქონდა ლოყები იაგუნდთან შედარებული,
ვიწრო ბაგენი, როგორც გული შეყვარებულის!
ლომგულ როსტომმა ეს რომ ნახა, ზეზე ახტა და
ქალის წინაშე ერთხანს იდგა ასე სახტადა,
და ბოლოს ჰკითხა: ჰეი ქალო, ვინ ხარ, რა გქვია,

ჩემთან აქ გვიან რას დაეძებ, რა დაგკარგვია?
ქალმა მიუგო: თაჰმინე ვარ, მეფის ასული,
მე შენმა ნდომამ გამომტაცა გული და სული.
მე მეფეთაგან გულისტოლად არვინ შემფერის,
რადგან ცისქვეშე არსად არის ქალი ჩემფერი!
უთავსაბუროდ და უჩადროდ ჯერ არცერთ მნახველს
არ დაუნახავს ჩემი შუქის მფრქვეველი სახე.
რამდენი რამე სამიჯნუროდ ოცნების მშლელი,
ზღაპრის მაგვარი გამიგია ამბავი შენი.
რომ არც ნიანგის, არც ვეფხეების და არც ლომების
არ გეშინია და გიხდება მათთან ომები.
წყევარამ ღამეში მარტო დახვალ თურანის ველზე,
მარტო ქამ კანჯარს, ხმაღს რომ იძრობ, ცაც ჩივის შენზე.
შენ რომ გიხილავს, ლომიც გარბის ვაი და ვიშით
და შენი ბასრი ხმლის ნახვისგან აღძრული შიში
არწივებს აფრთხობს ცაში, ზვიად, ამაყ არწივებს,
ღრუბელი მიწას შენი შიშით ცრემლებს აწვიმებს.
შენმა ამბებმა მე შორიდან მდალეს და მდაგეს,
შენზე ვფიქრობდი და კბილებით ვიკვნეტდი ბაგეს.
ქალწულურ ვნებას აუშლია ჩემთვის გონება,
მომინდა, გმირო, შენს გულმკერდზე შემოკონება!
შენი ვარ ახლა, თუ კი შენი იქნება ნება,
ხედავ, ძვირფასო, გონი როგორ წამართვა ვნებამ."
შენს წინ დგას ქალი სიყვარულის ბნელით და რეტით,
მაჩუქე შვილი, სათხოვარი არა მაქვს მეტი!
მას შენს ღირსებებს მიანიჭებს ზეცის არსება,
ძალით და ღონით თავის მამას დაემსგავსება!*

ქალის სიტყვები მოისმინა როსტომმა სრულად,
შეხედა მას და მოეჩვენა სამოთხის სულად.
ვნებით დამთვრალი ქალისაგან მოედო ალი
და მთელი ღამე ერთად დარჩნენ გმირი და ქალი...

...ქვეყნის მნათობი შუბისტარზე იყო ასული,
როსტომს ტირილით რომ დაშორდა მეფის ასული.
მეფე მოვიდა, მოიკითხა როგორც მოყვარე,
თავისი რაში უვნებელად როსტომს მოგვარეს.

მივიდა ცხენთან, ეალერსა, დაუწყო კაზმა,
აღარ ისურვა უფრო მეტ ხანს დევგმირმა დაზმა.
სურვილი ჰქონდა აღრიანად ზაბულში მისელის.
წავიდა. კაცს არ გაუგია ამბავი მისი.

ზურაბის დაბადება

ცხრა თვე გავიდა და თაჰმინეს, ხელმწიფის ასულს,
ეყოლა ვაჟი. ჰგავდა ბავშვი მთვარეს ცაღვასულს.
შესახედავად იგი როსტომს საოცრად ჰგავდა,
ზედ ეტყობოდა, რომ წინაპრად საამი ჰყავდა.
რომ მამა - პაპა მისი იყო ლომებრ მძვინვარე.
ზურაბი არქვეს ბავშვს პირგაშლილს, ბაგემცინარეს.
ბავშვი თვეობით იზრდებოდა გასაზრდელს წლისას,
და ემჩნეოდა რომ ძე იყო ზაალის ძისა.
ათი წლის ზურაბს გმირობა და ბრძოლა ეწადა,
არვის შეეძლო მასთან ძალა გამოეცადა.

ერთ დღეს ზურაბმა დედას უთხრა: «მისმინე, დედა,
ვით დავლომკაცდი და დავმშენდი შენც კარგად ხედავ-
და ჯერ არ ვიცი ვისი ძე ვარ, ვნაღვლობ ამაზე,
რა ვუპასუხო, ვინმემ რამე მკითხოს მამაზე?

ამბავი ჩემი წინაპრების და ჩემი მამის
მითხარი, თორემ არ გაცოცხლო თუნდ ერთი წამი!»
თაჰმინემ ზურაბს დაუყვავა: «დაწყნარდი, შვილო,
მამა-პაპათა გზას მისდიო, მეც ამას ვცდილობ.
მამაშენი კი როსტომია, გმირი ძლიერი.
შენ საამის და ნარიმანის ხარ ნაშიერი.

ქვეყნის გაჩენის დღიდან დღემდე თვალით მხედვარით
არვის უნახავს როსტომივით კარგი მხედარიო.

თვალ-მარგალიტი და წერილი უჩვენა — «ამას
შეხედე, შვილო, შენ გიგზავნის ამ ნივთებს მამა.
მხოლოდ გაფრთხილებ, ეს არ იცის ქვეყნად არავინ.
აფრასიობი დესპოტია. გულთამზარავი!
იგი როსტომის მტერი არის დაუძინარი,

ხალხი ჰყავს ტანჯულ-ჩაგრული და გაუცინარი!
 იგი შენს სახელს და სამყოფელს გამოიძიებს
 და როსტომის შურს უსათუოდ შენზე იძიებს.
 ან მამაშენმაც რომ გაიგოს, რომ შენ ასეთი
 გმირი დადექი და განთქმულხარ სიმაძაქეთი, --
 მასთან გიხმობს და მე დავრჩები უშენოდ მარტო.
 მე რამ გამართოს! ვაი მაშინ, წყლულო და დარდო! »
 ზურაბმა უთხრა: « დედავ, ჭკუას არ ვხედავ აქ მე,
 მიწის პირზე ხომ ყველამ იცის როსტომის საქმე!
 დიდებულებს და რაინდებს ხომ დიდი ხანია
 როსტომის ქებით გული ველარ მოუფხანიათ.
 როცა მძვინვარე ომის ბული დატრიალდება,
 ამის დამალვა ჩამეთვლება მე დიდ ბრალდებად.
 ახლავე შევეყრი გამოორჩეულ თურქთაგან ჯარსა,
 იმდენს, რომ ლაშქარს დასასრული არ ჰქონდეს არსად.
 მსურს ქაიქაოსს დავატეხო ელვა და მეხი
 და თავხედ ტუსსაც აღვუკვეთო მიწიდან ფეხი!
 მერე გოდერძი და ნავზარი და მერე გივი,
 მერე გურგუნი და გოსთაჰმი თუ ბაჰრამ-ნივი, —
 ყველა ისინი უნდა მოვსპო გურჯით და ლახტით
 და შემდეგ როსტომს ჩაებაბრო ირანის ტახტი.
 აფრასიობის მზეს ჩავაქრობ ქაუსის შემდეგ
 და ჩემს შუბის წვერს ავამალლებ ზეცაში, მზემდე.
 ხალხში გადავა ჩემი საქმე გასაკვირველი,
 შენ კი გახდები დედოფალი ქვეყნად პირველი.
 როსტომს ჩემს მამად იგულვებენ, მე შვილად მისა,
 არ მოგვაკლდება ელვარება და ბრწყინვა მზისა ».

ზურაბი ცხენს იჩრევს

შემდეგ ზურაბმა დედას უთხრა: « ჰე, დედაჩემო,
 ჩემი ომი და ლომკაცობა უნდა გაჩვენო.
 მაგრამ ჯერ მინდა ავირჩიო საბრძოლო რაში,
 თორემ ომი რომ მომიხდება, რალა ვქნა მაშინ!

მე მინდა ცხენი ფეხ-ფიცხელი, ფრთა მარდი რაში.
კლდეზე ჯიხვივით დადიოდეს, თევზივით — წყალში,
ფიცხლად ატაროს აღჭურვილი მისი უფალი
ბრტყელი მხარ-ბეჭით, აბჯართ და მძიმე გუფალით.
ქვეითი, აბა, მტერს რაგვარად შევეომები!»
დედამ გაიგო შვილის აზრი და ნანდომები,
და რა ასეთი ვაჟკაცური სიტყვა მოესმა,
ბრძანა, ყოველ მხრით ცხენის რემა მასთან მოესხათ,
რომ მათში ერთი აირჩიოს ზურაბმა ცხენი,
ამხედრდეს მასზე, როს დადგება დღეები ცხელი!

მოვიდა რემა და ნისლივით დაჰფარა ველი.
აჰა, ზურაბმაც ქამანდ-სასროლს დაავლო ხელი.
გასცადა ყველა, მაგრამ ერთიც კი არ გამოდგა.
შეწუხდა მეტად. მაგრამ ვილაც კაცი წამოდგა,
მე მყავსო, — უთხრა, — ერთი ცხენი რაშის გვარისა,
ძალა აქვს ლომის და სისწრაფე შესწევს ქარისა.
კვიცია ტანად მთის ოდენა, კლდე-ღრის მლახველი,
მისებრი მერნის ჯერ არა ვარ კაცი მნახველი.
სიფიცხე ელვის აქვს და ტანად მსგავსია ქედის,
ფრინავს ვით მტრელი და დასცურავს წყალში ვით გელი!
მასავით სწრაფი ისარი თუ გაუსროლიათ,
მის ტოროთა ცემას ცაში მთვარეც აუთოთოლია!»

გამხიარულდა ყმაწვილკაცი და გმირმა მაშინ
ბრძანა, სასწრაფოდ მოეყვანათ იმ კაცის რაში.
მოჰგვარეს. ნახა. მოეწონა. ამხედრდა მასზე,
ატარა დიდხანს და შემდეგ კი წარმოსთქვა ასე:
«ღმერთმა ინება, რომ მეშოვნა ასეთი ცხენი,
აწი კი შევძლებ გავუშავო ქაიუსს დღენი».

სახლში მობრუნდა და საომრად ჯარი აწვია.
მოვიდნენ გმირნი. ტანზე რვალის ჯაჭვი აცვიათ.
ბაბუას ჰკადრა: «თუ, პატრონო, ინებებ ამას,
წავალ ირანში და მოვძებნი დიდებულ მამას».
სამანგანის შაჰს გაუბრწყინა ამან გონება,
უბოძა ზურაბს გვირგვინი და დიდი ქონება.

აფრასიოზი ბარმანს და ჰუმანს გზავნის ზურაბთან

და აფრასიოზს მოუვიდა ამბავი მაშინ,
რომ შეაგდო ნავი თვისი ზურაბმა ზღვაში*.
მეფის ბრძანება, რაინდებზე ნახმოვანები,
მოედო თურანს, მოდგნენ გმირნი ახოვანები.
მოითათბირეს ვით მოიქცნენ და ვით სჯობია:
«ჯერ ვილაც ყმაწვილს პირს დედის რძე არ შეშრობია
და ომი უნდა. აულია ხმალი და ქოსი,
უნდა ტახტიდან გადმოაგდოს ქაიქაოსი.
მოდის მახვილით და ლაშქარი მოჰყავს უთვლელი.
ძალოვანება აქვს უბადლო და ჯერ უთქმელი».

როს აფრასიოზს ეს შიკრიკმაც დაუდასტურა,
ადულდა, მაგრამ გაიღიმა შემდეგ მაცდურად.
მოლაშქრეთაგან ლომგულები და ომში მკაცრი
ამოარჩია მან თორმეტი ათასი კაცი,
ჰუმანს და ბარმანს ჩააბარა და დაარია:
— «არიქა, ახლავ გაეშურეთ და ის არ იქნას,
რომ შეიღმა მისი მამა ნახოს და იგი იცნოს.
რათა ერთურთი მამა-შვილმა დახოცონ ვინძლო,
ამ საიდუმლოს საბურველი აღარ აეხადოთ,
მამა და შვილი ერთმანეთის მტრები გაეხადოთ.
და თუ როსტომი მოვიშორეთ ზურაბის ხელით,
ვეომოთ ირანს, სისხლით მოვრწყოთ ირანის ველი—
ქაიუს მეფეს დღე-ნათელი ვუქციოთ ლამედ,
შემდეგ ზურაბსაც სასიკვდილოდ ვულონოთ რამე!»

წავიდა ორი ფალავანი ლომკაცის მიმართ.
მეფემ საქურქლე გაატანა ზურაბთან იმათ:
ათი ჯორი და ათი ცხენი მძიმედ მავალი,
ტახტი, თაჯი და ოქრო-ვერცხლი ბევრზე მრავალი..
დასწერა წიგნი ზურაბისთვის და ჰუმანს მისცა.
«დევეგმირო, მხოლოდ დაიპყარი ირანის მიწა
და ჯარს გაშველებ, ოლონდ ქვეყნის მეუფე გახდი..
ავის მდომელი დაიმონე, დაიდგი ტახტი.

* იგულისხმება ზურაბის დაეცემა.

გზავნი ორ დევგმირს, სახელგანთქმულს მთელს ჩვენს მხარეში.

მათი ხელობა ომია და ბრძოლით თარეში.
მიიღე სტუმრად, ეპატრონე, აომე მტერთანა.
და ეს წერილი საჩუქრებთან და ძღვენთან ერთად
გაგზავნა მასთან. ზურაბმა რომ ნახა ისინი,—
ჯილდო და ძღვენი და ლაშქარი, მდგარი ნისლივით,
გულმხიარული ჩამოვარდა მათთან ქარივით.
ჰუმანმა მისი მხარ-მკლავი და ბექის განივი
რომ ნახა, სახტად დარჩა კაცი და მეფის ძღვენი,
თვალმარგალიტით დატვირთული ჯორი და ცხენი,
მიართვა ზურაბს, მისმა მეფემ უხვად რომ გასცა.
ზურაბმა ჯარი შემოჰყარა და ქოსი დასცა.
აივსო ველი ლაშქრითა და ლაშქრის ძახილით,
ირანისაკენ გაემართნენ ხმლით და მახვილით.

ზურაბი ირანის საზღვარს მოადგა

ირანის ზღვარზე იყო ციხე ამაყად მდგარი,
შიგ იდგა ჯარი და ეს იყო ირანის ფარი.
ჯარს უფროსობდა გმირი, ბევრი ბრძოლის მნახველი,
ჰაჯირი იყო ამ მრისხანე კაცის სახელი.
მეფე გეჟდეჰმს ეკუთვნოდა ის მხარე მაშინ,
ციხეც მას ჰქონდა, აზიდული ამაყად ცაში.
საფიდის ციხეს რომ მოადგა ზურაბი ჯარით,
ეს შეამჩნიეს და ჰაჯირიც, ვითარცა ქარი,
გავარდა მისკენ. ზურაბმა რომ ჰაჯირს გახედა,
აღშფოთდა ძლიერ, მოეჩვენა იგი თავხედად.
შესძახა: — «ვინ ხარ, შენი ქცევა მეტისმეტია,
მხედარო, თავი სასიკვდილოდ გაგიმეტია.
მიგიჩნევია შენი თავი ლაშქრად და ჯარად,
მოსწი სადავე და ფეხები მიადგი ჩქარა!
მითხარი ვინ ხარ, ჩემთან მოსვლას მართო რომ ბედავ,
ვისი გვარის ხარ, ვისი უნდა ატირდეს დედა?»

ჰაჯირმა უთხრა: «მე ვარ გმირი ტოლუნახველი,

3. ტაჯიკური პოეზია.

დიდი სპასპეტი. ჰაჯირია ჩემი სახელი.
მოველ, ჩემს მეფეს მივუტანო მე შენი თავი
და შენს ტანზე კი გავახარო სვავი და ყვავი! ზურაბმა ერთი ჩაიციხა და შუბაწვდილი
ჰაჯირისაჲსა გაეჟანა გმირი ყმაწვილი,
გეგონებოდათ თითქოს მართლა მიწა დაიქცა.
მაგრამ ჰაჯირიც როდი შედრკა, როდი გაიქცა.
ატაკა შუბი, მაგრამ ჯაქვიც ვერ შეუმტვრია.
აქ კი ზურაბმა დრო იხელთა და შეუტია.
აძგერა შუბი და მოსწყვიტა უნაგირიდან,
როგორც გრიგალმა მჩატე მტვერი მიწის პირიდან
და კლდის ლოდივით დაანარცხა ჰაჯირი ძირსა.
წახდა მხედარი, მისულიყო სიკვდილის პირსა!
ზურაბი ჰაჯირს თავს დაადგა ბასრი დანითა,
უნდოდა მისთვის წაეცალა თავი ტანიდან.
ჰაჯირმა იგრძნო განსაცდელი და თხოვა სული,
მისმა ვედრებამ კეთილ ზურაბს მოუღებო გული.
ტყვედ წაიყვანა და ბორკილით შეუკრა ფეხი.
დაატყდა ირანს ეს ამბავი, ვითარცა მეხი.

ზურაბი ჰაჯირს გამოჰკითხავს ირანელთა ლაშქრის ამბავს

როდესაც ცაზე აიტანა მზემ ოქროს ფარი
და გაანათა მისმა სხივმა ზეცა და ბარი, —
ადგა ზურაბი, დაიხურა ჩაჩქანი თავსა,
შეახტა მერანს, ფერით ნილოს-მდინარის მსგავსსა.
ჯაქვი ემოსა და ეკიდა ხმალი ჰინდური,
მოღუშულ შუბლით მიმოზვერა ბრძოლის მინდორი
და მერე ბრძანა მოეყვანათ ჰაჯირი მასთან.
უთხრა: «შენს ენას თუ კი ერთი ქაჯური დაცდა,
თუ მომატყუე, თუ პასუხი სწორი არ მითხარ,
თუ დამიმალე რამე ერთიც, რასაც მე გკითხავ, —
შენი სავანე კვლავ იქნება საკანი ბნელი.
თუ მართალს მეტყვი, შეგეცვლება სიცოცხლე ძნელი.
მოგცემ საჩუქრებს, საბოძვარებს, გიბოძებ განძებს,

ჯაგაშვებ შენთვის და შეგინდობ, რაც ცოდვა გაძევს.
 ირანის ჯარზე რაც კი იცი, მითხარი ყველა,
 თუ გინდა შენს თავს მოუტანო შენ თვითონ შეველა!»
 ჰაჯირმა ჰკადრა: «ირანის სპა არის როგორი,
 ყველაფერს მართალს მოგახსენებთ, არა მოგონილს,
 გეტყვი ყველაფერს და გაგაცნობ მის ძლიერებას,
 რაში მჭირდება ტყუილები და ცბიერება.
 ჩემთან კაცს მეტი რა უნახავს სიმართლის გარდა,
 დღეს მით უმეტეს, როცა ვდგევარ განკითხვის კართან.
 ადამისძისთვის სინდისი და მართლის მთქმელობა
 ზომ თავიდანვე ცნობილია როგორც ქველობა».
 ზურაბმა უთხრა: «ძლიერ კარგი, უარზე არ ხარ,
 მაგრამ გაფრთხილებ, საიდუმლოს ნუ დაიმარხავ!
 სახელოვანი დევგმირები როგორც გივია,
 როგორც ტუსია, გოდერძი და ბაჰრამ-ნივია,
 ვით როსტომია, მტრის მმუსვრელი და გადამკიდე,—
 მაჩვენე მათში, მხოლოდ მართლად, გაფრთხილებ კიდე!»
 ერთ დროშას ვხედავ მთვარის სახით, ოქროს წვერიანს.
 ფერიტაც იგი; კარგად ვხედავ, მთვარის ფერია.
 იგი ვინ არის, იქ რომ მოჩანს, იმ ლაშქრის შუა?
 — «არ ვიცი კარგად, — თქვა ჰაჯირმა, ეს მეფე თუა!»
 ზურაბმა ჰკითხა: «აი, იქით, მარჯვენა კიდე
 დიდი ჯარი ჩანს, სპილოებსაც მგონი თვალს ეკიდებ.
 ხედავ, კარავი დაუციათ, დიდი და შავი,
 ხოლო მის ირგვლივ მოუყრიათ მეომრებს თავი.
 მათ გარეშემო დაუთვლელი კარვები დგანან,
 იქით რომ ჩანან, სპილოები არ არის განა?
 ეს ვინ მოსულა სპილოს სახე-დახატულ დროშით,
 ვისია ის სპა ჯაჭვ-ჰავეშანით და ოქროს ქოშით?»
 ჰაჯირმა უთხრა: «ეს ტუსია, შვილი ნაფზარის.
 დროშა იმისი მტრის რისხვაა, შიშის თავზარი».
 ზურაბმა ჰკითხა: «აი, აქეთ, წითელი ფერის
 კარავი მოჩანს, ახვევია მხედარი ბევრი.
 მთელი ლაშქარი მის ზურგს უკან ფეხზე მდგარია,
 ლომდახატული დროშა მოაქვთ, თქვი,— ვინ არიან?»

ჰაჯირმა ჰკადრა: ეს გოდერძი გმირი მოსულა,
საცა შესულა საბრძოლველად, მტერი მოსრულა!
ოთხმოცი მღვდის მამა არის, გმირთა დიდება,
ლომი გაურბის და სპილოც ვერ შეეჭიდება.

ზურაბმა უთხრა: აქეთ შეხე მოლისფერ კარავს,
შეხედე ლაშქარს, მის წინ გაშლილ მინდორს რომ ფარავს!
ერთი ტახტი ღვას, ამკობს ბროლი, სათი და მინა,
ხოლო ტახტის წინ ქაიანთა ვარსკვლავი ბრწყინავს.
ტახტზე დამჯდარა დიდებულად რაინდი ერთი,
მის გამოხედვას დევგმირული იერი ერთვის.
მის წინ ღვას რაში აკაზმული, მაღალფეხება,
ქამანდი მას რომ ზედ ჰკიდია, მიწას ეხება.
ის წამდაუწუმ ყვირის, გულში ბრაზი ჰქონია,
მის ხმას რომ ვისმენ, ზღვის გრგვინვა და ზათქი მგონია.
ველარ წყნარდება, ვერც ადგილზე მოუსვენია,
ირანელებში ასეთ გმირზე არაა მსმენია.
სპილონი მისნი მინდორ-ველმა ველარ დატია,
შეხედე ღროშას: გველეშაპი დაუხატიან.

ეს რომ ისმინა, გაიფიქრა ჰაჯირმა გულში:
ამ კაცს როსტომის საიდუმლოს თუ გადაეშლი,—
გამძვინვარდება ეს დევგმირი, სიკეთით საჭეს,
განადგურების მტვერს აადენს როსტომის თავზე.
არ გავსცემ როსტომს, თუ ვიპოვე რამე საშველი.
—არ ვიცი — უთხრა — ერთი ვინმე მეფის მაშველი
ჩინეთის ქვეყნით წამოვიდა, იგი თუ არიან.
—«სახელი მითხარ!» — «არ გეკუთვნის თუმცა უარი,
მაგრამ რომ ვცნობდე, მათ ლაშქარში არ ვარ მე ახლა.
ციხეში ვიყავ, როცა იგი მეფეს ეახლა».

ზურაბი მეტად დააღონა პასუხმა მისმა,
სახელი ლომგულ როსტომისა რომ არ გაისმა.
მამის ნიშანი მას ამგვარი გადასცა დედამ,
მონახა იგი და საკუთარ თვალითაც ხედავს.
მაგრამ ჰაჯირს კი არ წამოსცდა მისი სახელი,
ალბათ ეს იყო მისი ბედი ავისმზარხველი.
ისევ იკითხა: «აი, იქით, მოედნის თავზე

ვისი ჯარია, რომ ბუკის ხმით მთა და ბარს ავსებს?
მთი დროშის ფრთა ცაში ღრუბელს ეპოტინება,
მითხარ ვისია, ეს ხომ მაინც გეცოდინება.

ჰაჯირმა ჰკადრა: «ეს გოდერძის ვაჟია, გივი.
მას მეტსახელად დევგმირებმა შეარქვეს ნივია». მაგრამ ზურაბი მამის ნიშანს ეძებდა მხოლოდ, ჩანს ვერ იხილავს და ეს არის ზურაბის ბოლო. იღბალი მისი სხვას ფიქრობდა, სულ სხვა ეწადა, აღსრულდებოდა, როგორადაც მას არ ეცადა.

ნუ მიენდობი ამ საწუთროს, თორემ გაგწირავს. ნუ, თორემ გიმტრობს, ვარამსა და ჭირში ჩაგძირავს! ზურაბმა ჰაჯირს ისევ ჰკითხა მწვანე კარავზე, გოლიათ ცხენზე და იმ გმირზე მზერით მზარავზე. ჰაჯირმა ისევ შეაგება სიტყვა მზაკვრული, არ გახსნა მისი საიდუმლო, საქმე გზაკრული. მიუგო ისევ: «იმ ჩინელზე არაა ვიციო, თუ ვტყუოდეთ, ნება გაქვსო შური იძიო». ზურაბმა უთხრა: «მე არ მჯერა შენს მიერ თქმული, განა გმირ როსტომს მოუთმენდა უომრად გული?! სტყუი, როსტომი, ის ვინც მუდამ ომის მდომია, მე მეექვსეა იქ არ იყოს, სადაც ომია!»

ზურაბისა და როსტომის შებრძოლება

ზურაბი ველზე გამოვიდა შუბამართული, დედის ნათქვამის გამო იყო ფიქრში გართული. ბრძოლის ალაგად გამოძებნეს პატარა ველი, მოკლე შუბებით ერთმანეთზე ამართეს ხელი. მარცხენა მკლავით დაიჭირეს ცხენთა აღვირი, დატეხეს შუბნი და იშიშვლეს ბასრი მახვილი. ჰინდური ხმლები დააღეწეს ერთიმეორეს. ო, როგორ სცემდნენ, ქვეყნის წარღვნა განიმეორეს! დააგდეს ხმლები და აიღეს ლახტები შემდეგ. ერთხანს იმასაც უზოგველად ერთმანეთს სცემდნენ.

იყო ღარტყმისგან მძიმე ლახტთა ღრეკა და ღუნვა,
გმირთ მძვინვარება, რაშთა ხტუნვა და მტვერში ბრუნვა!
ცხენთ და რაინდებს შემოემტვრათ ტანზე ჯავშანი,
დაცვივდნენ ცხენნი და გმირებიც დადგნენ მაშვრალნი.
პირი მტვრით. სავსე, ტანზე ოფლის ნიაღვრის დენა,
წყურვილისაგან დახეთქილი მეომართ ენა!

და მაშინ ერთუროს ჩამოეხსნენ შმაგი გმირები,
მამა დაღლილი და შვილიც. გულ-შენაჰირეები!

ჰოი, საწუთროვ, მე მაკვირვებს ამბავი შენი,
ეს შენგან მოდის ქვეყნად კარგი თუ ავი ზნენი.
მამა-შვილს როდი გამოაჩნდა კაცთ სიყვარული,
მათთვის გონი და სიყვარული გახდა ფარული.

ყოველი მხეცი თავის პირმშოს გაარჩევს სხვაში:
მინდვრის კანჯარი, თუგინდ თევზი, მცურავი ზღვაში.
მაგრამ კაცი კი, ვნებით სავსე მძვინვარე მამა,
თავის შვილს მტრისგან ვერ გაარჩევს, ვერ იზამს ამას!

როსტომმა გულში გაიფიქრა: «ამას რას ვხედავ,
არ დამხვედრია მე ნიანგიც ასე თავხედად.
გამისრესია დიდ ბრძოლაში მძვინვარე ჭდევი,
დღეს კი დევკარგე იმედები რაინდის ძლევის.
ჩემთვის ასეთი ძნელი საქმე არვის უქნია,
ვიღაცა ბავშვმა, ვისთვის ხმალი არვის უქია,
გამოუცდელმა, უსახელო ვიღაც ყმაწვილმა
ორ ლაშქრის თვალწინ შემარცხინა და გამაწბილა!»

როცა ბრძოლისგან მეომრებმა მოითქვეს სული,
სირცხვილეულნი კვლავ მიეცენ ჭიდილის სურვილს.
პირისპირ დადგა მამა-შვილი, ვით მოსისხარი,
მოიგდეს მშვილდი და ერთმანეთს სტყორცნეს ისარი.
მაგრამ ორთავეს ჯავშანი და ხაფთანი ეცვა,
ისარმა აბჯარს ვერ აჯობა, ორივე გამხეცდა.
გააფებულნი და სიბრაზით განახელებნი
ერთიმეორის ქამარ-სარტყელს მისწვდნენ ხელებით.
პიტალო კლდისთვის რომ წაეგლო თაჰამთანს ბრკყალი,
დაფშენიდა მასაც, იქნებოდა თუ კი ის მწყრალი.

ასეც იფიქრა მტრის შემუსვრა. სიფიცხელითა
წაებოტინა ზურაბს წელში, რათა ცხენიდან
გადმოეთრია და მოეშთო, მაგრამ აქ მტერი
დახვდა კლდესავით, ვერ დააკლო ვეღარაფერი.
დაშვრა როსტომი, დაეღალა მუხლი და მკლავი
მიუშვა ხელი, აღარ ჰქონდა ქიდილის თავი.
გაძლენ ომით და შებრძოლებით ავი ლომები,
თუმც დაიქანცნენ, როდი იყვნენ ზავის მდომები.
და იერიში მიიტანა ზურაბმა ახლა,
უნაგირიდან მძიმე გურზი ამართა მაღლა,
და თავზე. ლეწა. არ დაიწყო როსტომმა გმინვა,
თუმც დაიკლაკნა, აიტანა, გაუძლო გმირმა.
ზურაბმა ერთი გაიღიმა და უთხრა აგრე:
«ხედავ, მხედარო, ჩემს წინ თავი ვერ შეიმამგრე.
სახედარია შენი ცხენი, რაში კი არა,
და შენი მკლავიც ვერ პატრონობს კარგად იარაღს.
მოხუცი გმირი სწორედ მაშინ არის სულელი,
როცა გახდება ქაბუკური საქმის მსურველი».

შერცხვათ ერთურთის, ეცოტავათ სადგომად მიწა,
იქციეს ზურგი და გასცილდნენ ერთმანეთს იმ წამს.
გმირი როსტომი დაერია მტრის ჯარს მახვილით,
თურანელები გაირეკა როგორც ნახირი.
აქ კი ზურაბმაც ირანის ჯარს უსწორა მზერა,
სადავეები მიანება ფეხფიცხელ მერანს.
მთელი სიბრაზით დაედგერა ზურაბი მტერსა,
მისმა მარჯვენამ დაულამა სიცოცხლე ბევრსა.
მთელი ლაშქარი დაარბია, ვით ცხვარი მგელმა.
როსტომი შიშმა აიტანა ქრუანთლის მგვრელმა: —
ქაიუს მეფეს მოუვო უთუოდ ავი! —
და მყისვე თავის ლაშქრისაკენ დაღუნა თავი.
ნახა, რომ ზურაბს დაეხია ლაშქარი მისი,
მიწა ლალისფრად შეედება ირანელთ სისხლით.
სისხლში მოსევროდა გრძელი შუბი, ჯაჭვი და ხელი,
თელავდა ლაშქარს ლომი, სისხლით მთვრალი და ხელი.
როსტომი მეტად გააბრაზა ზურაბის ომმა,

უყვირა ზურაბს ისე, როგორც მძვინვარე ლომმა:
«ჰეი, შე თურქო, სისხლისმსმელო, რა არის ესა,
უცოდველ ლაშქარს რაღას ერჩი, რად უქრობ მზესა.
რად არ დაგტეხე ის მკლავები საკუთარ ხელით,
რომ ცხვრის ფარაში შევარდნილხარ, ვითარცა მგელი!»
ზურაბმა უთხრა: «რად გგონია ეს საკვირველი,
თურანის ლაშქარს დაერიე შენ ხომ პირველი.
ეს ხომ შენ იყავ მათი სისხლის და ომის მდომი.
თურანელთ არც კი უფიქრიათ ბრძოლა და ომი!»
მაშინ როსტომმა უპასუხა: «სალამო დადგა,
და უძლეველი გადამირჩი ბრძოლაში რადგან,
ხვალაც ვიბრძოლოთ, როცა ქვეყნად სინათლე მოვა,
ვნახოთ, ვის ლაშქარს მოუხდება მოთქმა და გლოვა».

როსტომი და ზურაბი თავიანთ ბანაკებში ბრუნდებიან

თავის ბანაკში გაემართა ორივე მხედარი.
გასაოცარი იყო მათი ნამოქმედარი!
ზურაბზე იტყვი: ღმერთს მეომრად გაუჩენია,
ომში შესულა და კაცი არ დაურჩენია.
რაშიც იმისი რკინააო, ასე გგონია.
რა სიფიცხე და რა მუხლები იმას ჰქონია!

ბნელი ღამეა და დაბრუნდა ზურაბი ჯარში
დამსხვრეულ ბეგთრით, დაღეწილი ჯაჭვით და ჯავშნით
და ჰუმანს უთხრა: «ჰეი, ჰუმან, დღეს ბედის სურვილს
მოუტანია ჩვენთვის ომი, მტრობა და შური.
თქვენ რა გარდაგხდათ, მომიყევი თქვენი ომისა,
რა გიქნათ იმან, ვისაც ჭანგი მოჰყვა ლომისა.
როგორ გეტაკათ, რა გითხრათ და როგორ გეომათ,
რომლის ბადალსაც მე არ ვიცნობ ქვეყნად მეომარს.
ერთი მოხუცი კაცი არის, მაგვარი ლომის,
ვისაც ვერ აძლებს მძვინვარება ბრძოლის და ომის.
ის ქვეყანაზე უბაძველი გმირი რამ არი,
არვის შეუტრავს, როგორც იმას, რისხვის ქამარი».
ჰუმანმა ჰკადრა: «ერთი ვილაც, მღევს რომ იტყვიან,

ისეთმა კაცმა მძიმე ლაშქარს შემოგვითია.
გეგონებოდა, გამოსულა ღვინით მთვრალიო,
და ახლა უნდა, რომ ბრძოლაში სისხლიც დალიოს.
შემოგვერია და დაგეფანტა თურანის ხალხი,
ბევრიც დახოცა, გაუხადა იღბალი თალხი.
მერე დაბრუნდა, სადაც იღგა თავისი ჯარი,
მიაქროლებდა ბედაური, ფრთამალი ქარი.
ზურაბმა უთხრა: «ის ასეთი მძლავრი გმირია,
რაინდთაგანი აღარავენ გაუგმირია?
ირანელები მე საკმაოდ ბევრი დავხოცე
და მათი სისხლის ღვარით მიწის პირი ავხოცე.
ხვალ მოგვიხდება გადამწყვეტი ბრძოლები დიდი,
ხვალ გამოჩნდება ვინ გმირია, ვინ კიდეც ფლიდი.
ო, ღმერთო, ქვეყნის შემოქმედო, წყალობა მომე,
და არ დავტოვებ ქვეყნად ღუშმანს და ავის მდომელს.
ახლა კი სუფრა, თავშექცევა, მღერა და ლხინი!
მოდო, ჩამოვსხდეთ და ვარამი ჩავიკლათ ღვინით!...»

გმირმა როსტომმაც ალოდინა ლაშქარი დიდხანს,
გვიან დაბრუნდა, გივის ომის ამბავი ჰკითხა.
გივიმ მიუგო: «ბრძოლის ველზე ასეთი კაცი
მე არ მინახავს. ტუსს მიაპყრო მან მხერა მკაცრი.
(გრიგალზე იჯდა და ხელთ ეპყრა გურზი ვეება)
ერთი იყვირა ლომის ხმაზე და ტუსს შეება.
აძგერა გურზი ისე მძლავრად, რომ მისმა ძალამ
გმირ ტუსს თავიდან მუზარადი გადააცალა.
გაიქცა ტუსი, ვერ დაუდგა, გმირი მხედარი
დასტოვა ველზე ჩვენთანა ბევრი ცხედარი».

ამის გაგებად დაალონა როსტომი მწარედ,
დააგდო გივი და გულმწყრალი გავიდა გარეთ.
ქაიქაოსთან გამოცხადდა და უთხრა ყველა,
რაც მან ზურაბთან განიცადა დღეს ბრძოლის ველად.
«ასეთი გმირი არ უნახავს ქვეყნად არავის,
ასეთი მძლეთ-მძლე, ვაჟკაცი და გულისმზარავი.
ის დედამიწას ზნეჟაქავს, როცა მიწაზე დადის,
თავით ვარსკვლავებს ებჯინება, მაღალი ცამდის.

ვერ დავამარცხე ის მახვილით, გურზით და ისრით,
მერე მინდოდა გადმომელო ცხენიდან კისრით.
გავცეცხლდი კაცი და ვუტაცე კიდეც ქამარი,
მაგრამ, მეფეო, ის დევგმირი და კლდე რამ არი.
იდგა მთასავით, ჩემს ძალ-ლონეს არც გრძნობდა, ვგონებ.
ჩამოვეხსენი, რომ ვიგრძენი არ მქონდა ღონე.
ასე გავცუდდი, გამოვბრუნდი, ვერ ვუქენ რამე.
დაღამდა კიდეც და უმთვარო ჩამოწვა ღამე.
ხვალ კი არ ვიცი გამარჯვება შეხვდება ვისა,
ხვალ გამეღვენდება ჩვენს ქიდილში განზრახვა ღეთისა.
ო, ხვალ რომელსაც გაუმარჯვებს განგების ნება,
მან კეთილ სულებს და ცის მნათობს შეასხას ქება.
ქაუსმა უთხრა: «ღმერთს შეესთხოვოთ მოვიგოთ ომი,
მან დაამარცხოვს ჩვენთვის ცუდის და ავის მდომი.
მე კი ამდამ მას მივმართავ ღოცვა-ვედრებით,
მიწას განრთხმული შენს სიცოცხლეს შევევედრები.
ნუ შიშობ, გმირო, და თავმდეები ამისი მე ვარ,
რომ ხვალ უთუოდ მოგიხდება იმ თურქის ძლევა.
მქნარი იმედი აყვავდება და ამის შემდეგ
შენი სახელი ამაღლდება ზეცაში, მზემდე».

როსტომმა მალღი მოახსენა ქაიუსს, რადგან
გულში იმედი ჩაუსახა, და მერე ადგა.
თავის ბანაკში გაეშურა, იქით ქნა პირი,
გულდარდიანი მიდიოდა გამწყრალი გმირი.
ზავარი თავის ძმას ეახლა, სულით იწვოდა,
ღღეს როსტომს თავზე რა გარდახდა, ჯერ არ იცოდა.
როსტომმა პური მოითხოვა, დაიცხრო გული
და მერე ზავარს ასე უთხრა: «გამიგე თქმული,
იყავ ფხიზელი, მე ვით გეტყვი, ისე ჰქენ, ზავარ,
აქედან ბრძოლის მოედანზე, როდესაც გავალ,
ჩემი ლაშქარი აიყვანე ამ ჩემი დროშით.
წაიღე ჩემი ოქროს ტახტი და ოქროს ქოში.
იქ დამიცადე, სადაც არის ჩემი კარავი,
მანამდი, სანამ მზის პირი ჩანს დაუფარავი.
თუ გამარჯვება მე მერგუნა, უკანვე მოვალ,

და თუ არა და, ბრძოლაში თუ სიკვდილმა მპოვა,
 ნუ მომიკითხავთ, მიატოვეთ ბრძოლების ველი
 და ჩემი სისხლის ძიებაზე აიღეთ ხელი.
 ზაბულისტანში ყველა ერთად წახვალთ ლაშქარად.
 ჩემი ამბავი მამა დასტანს ამცნეთ აშქარად.
 შენ დაამშვიდე დედაჩემის მწუხარე გული,
 იგი მოკვდათქო, ჰქონიათქო იღბალი კრული.
 უთხარ, რომ იგი ნუ იღარდებს, წუხილი კმარა,
 ყველა მომკვდარა, ვინც შობილა, ვინ ცოცხლობს მარად?
 ბევრი ნიანგი, ბევრი ვეფხვი და ბევრი ლომი
 მომიკლავს ქვეყნად, გარდვიხადე მრავალი ომი.
 მე ხომ ვიყავი ბევრი ციხე-კოშკის დამქცევი,
 არ შემხვედრია. ქვეყნად კაცი, ჩემი წამქცევი.
 ზეცას სიკვდილი მოაქვს ბოლოს, ასეაქვს წესად,
 თუნდა ათასმა წელმა განვლოს, ასეა ესა.
 აბა ჯემშიდი გაიხსენე, ის მძლეოთა მძლევი,
 თეიმურაზი მოიგონე, მბოჰველი მღვდის,
 ქვეყნად სხვა მეფე სად ყოფილა მათი სადარი,
 ახლა შეხედე, დღეს ჯემშიდი აბა სად არი!
 როდესაც მოვა კაცის თავზე სიკვდილის ჯერი,
 უნდა წავიდეს, ყმა იქნება იგი თუ ბერი...
 ბანაკს გაუტყდა ლამის ძილი, ტკბილი და ამო,
 და მთელი ღამე საუბრობდნენ ზურაბის გამო...

ზურაბმა როსტომი წააქცია

როცა კაშკაშა ფრთა გაშალა ბრწყინვალე მზემან,
 ხოლო პირბნელი ფრთა დაკეცა ფრინველმა ბნელმა,
 წამოდგა ზეზე თაჰამთანი და ვეფხვის ტყავი
 ჩაიცვა ტანზე. ცხენად ჰყავდა ვეშაპი ავი,
 ამხედრდა მასზე. გამოვიდა ველზე მღელვარე,
 რკინის ჩაჩქანი დაეხურა, მტკიცე, ელვარე.
 ზურაბს ეძებდა, მისკენ ჰქონდა თვალი და ნზერა,
 შეხედა ზურაბს, ჰქონდა ლხინი, ცეკვა და მღერა.

ზურაბმა ჰუმანს ასე უთხრა: აი, ის კაცი,
ვისთანაც მქონდა გუშინ ომი ცხარე და მკაცრი.
სიმაღლით იგი როდი არის ჩემზე პატარა,
მაგრამ ბრძოლა კი მან ჩემსავით ვერ ჩაატარა.
აქვს მას მხარ-ბეჭი და მკლავები ჩემი ბადალი
და ცხენოსნობით მეც მაჯობებს, რომ ვთქვა მართალი.
მე მის ნიშნებში მელანდება მამის სახემა,
მას რომ ვუყურებ, გულში იჭვი ჩამესახება,
რომ ის როსტომი უნდა იყოს. ასე ვგრძნობ, ჰუმან,
და ახლა კი მე უტიფრულად და ურცხვად თუ მას
შევებმი, მითხარ, კარგს ჩავიდენ? ვით განსჯი ამას,
ხომ სირცხვილია უმეცრებით ვეომო მამას?

ჰუმანმა ჰკადრა: «თუმც არ ვიცნობ როსტომს ახლოდან,
მაგრამ ის ომში მე მრავალჯერ მომიახლოვდა.
მაზანდარანში რა ამბები დაატრიალა,
გურზით და ლახტით მტერი როგორ გაატრიალა!
მგონი ის არის, მე მეცნობა იმისი რაში,
თუმც უფრო იყო მედგარი და ფიცხელი მაშინ».

ზურაბმა მყისვე მუზარადი თავს დაიხურა,
გულმხიარული წამოიქრა ზეზე ჯიქურად,
ველზე გავარდა სიხარულის დიდი ძახილით.
ხელში ეჭირა მძიმე ლახტი, როგორც მახვილი.
როსტომთან შედგა, მიესალმა, შესცინა ტკბილად,
თითქოს ის ღამე ძინებოდა როსტომთან წყვილად.
ჰკითხა: — ღმერთმა ხომ დილას მშვიდად აგაყენაო,
ბრძოლის შესახებ გულმა რა აზრს დაგაყენაო.
«მო, გადაეგდოთ მტრობის ხმალი, მტრობის ისარი,
ნუ შევიქნებით ჩვენ მოქიშპე და მოსისხარი.
გადავივიწყოთ ის, რაც ღმერთთან შევეცოდეთ გუშინ,
არ ვიქონიოთ ერთმანეთის ქიშპობა გულში.
რატომღაც ძლიერ შეგიყვარე, როდესაც გნახე,
ნახე, სირცხვილის ცრემლი როგორ მირეცხავს სახეს!
მითხარი, გმირო, ხვაშიადი მითხარი შენი.
სახელის მალვა განა შენებ რაინდებს შვენის!
ნუთუ შენ სისხლი საამისა არ გიდგას ტანში,

როსტომი არ ხარ შენ, განთქმული ზაბულისტანში?

ზურაბის სიტყვა მოისმინა როსტ.-მმა და თქვა:
ჩვენ არ გვექონია, ყმაწვილკაცო, ასეთი დათქმა,
შებრძოლებზე ერთურთს სიტყვა მივეცით გუშინ,
გავტეხო იგი, — ეს იმედი არ გქონდეს გულში.
შენ თუ ბავშვი ხარ, მე არა ვარ ყმაწვილი აწი,
ველზე საომრად გამოვსულვარ, ეს არის, კაცი.
უნდა შევიბნეთ. გაიმარჯოს ჩვენს შორის ერთმა,
დეე, აღსრულდეს ის, რაც ჩვენზე იფიქრა ღმერთმა!
გამოცდილი ვარ, ბევრი კარგი და ავი ვიცი,
არ მიყვარს კაცის მოლორება, გატეხვა ფიცის!

მაშინ ზურაბმა ასე უთხრა: «ბებერო, შენა!
ჩემს დარიგებას არ მიაპყარ სრულებით სმენა.
მე კი მინდოდა, ბერო კაცო, ასე გდომოდა,
თავის დროს სული შენს ლოგინში ამოგხდომოდა.
უკვე აკლდამებს იშენებენ შენი ხნისანი
და სულისათვის ზრუნვა არის მათი მიზანი.
შენ კი ბრიყვულად მიცემიხარ ვაჟკაცურ სურვილს.
მეწიოს ღმერთი, ამოგხადო ახლავე სული!»

ჩამოხდნენ ცხენით, მოისინჯეს აბჯარი ტანზე.
ავი ზრახვებით ჰქონდა გული ორივეს სავსე.
ვეფხვივით ერთურთს დაეძგერნენ გულგაცხარებით,
ოფლის ნაკადულს შეურიეს სისხლის ღვარები.
ალიონიდან საღამომდე გაგრძელდა ომი,
ეხეთქებოდნენ ერთურთს, როგორც მშიერი ლომნი.
ზურაბმა დიდი დაიძახა, შეინძრა მიწა,
ეძგერა როსტომს, — და როსტომიც მიწაზე იწვა.
წაქცეულ მხედარს ზედ დააჯდა ამაყი გმირი.
როსტომს მტვერ-მიწით დაეტენა ცხვირი და პირი.
ზურაბმა მყისვე ბასრი დანა ამოიწვადა.
მიხვდა როსტომი, რას უზამდნენ — უკვე იცოდა.
აყვირდა: «ჰეი, გმირთაგმირო, თუ ხარ მოწყალე,
ვიდრე მომკლავდე, მანამ ერთი სიტყვა მაცალე.
ჩვენს ქვეყანაში არ არსებობს წესი ასეთი
და ადამ-წესს კი არ დაარღვევს გმირი არც ერთი».

ამგვარი ხერხით ჰსურდა ხვალი ვეშაპის კანგებს
ჯადარჩენოდა და იცრუა ამიტომ განგებ.

მის მაცდურ სიტყვებს დაუჯერა ყმაწვილის გულმა,
კეთილი კაცი დაარწმუნა ცბიერად თქმულმა.

შეუნდო როსტომს, არ მოექცა ძლეულს ავადა,
ამ ღროს მინდორზე ერთმა შველმა გაინავარდა,
გამოეკიდა მას ზურაბი, შექცევის მდომი,
არც გაიხსენა იმ ღღეს მისი რკენა და ომი.

ნადირობიდან კი ბანაკში დაბრუნდა ღამე.

ჰუმანმა ბრძოლის არ იცოდა ჯერ კიდევ რამე.

ზურაბმა უთხრა ჰუმანს მათი ამბავი სრული,
როგორ აჯობა, მაგრამ როგორ აჩუქა სული.

ჰუმანმა თავში ხელი ირტყა: «ჰაი, რაინდო,
ასეთი მტერი კაცმა როგორ უნდა დაინდო!

აჰაი, შენი გულადობა და მკლავის ძალა!

გაგბახებია ვაჟკაცობა, ღმერთი გამწყრალა.

ეს რა გიქნია, ღმერთო, ამის საქციელს დახე!

უზამბარისთვის აგიხსნია შენ თვითონ მახე.

გაგიშვია და შენი საქმე წაგიხდენია,

მოსალოდნელი დიდი საფრთხე აგიხდენია!

რად დაივიწყე, გმირთა-გმირო, თქმულება ძველი:

«შემცდარხარ ჯაბან მტრისგანაც თუ ხიფათს არ ელი».

ეს თქვა ჰუმანმა, გამწყრალმა და გაოცებულმა.

მაგრამ ზურაბმა მას მიუგო: «ნუ ღელავ, ჰუმან,

ამოიწმინდე შენ გულიდან შიში და ძრწოლა,

ხვალ მე ხელახლა მომიხდება იმ კაცთან ბრძოლა.

და მას გაჩვენებ ბორკილებში, გჯეროდეს თქმული».

თქვა და კარავში გაემართა მრისხანე გულით...

რაკი როსტომმა ზურაბისგან უშველა თავსა,
მოითქვა სული, დაემსგავსა ფოლადის მთასა.

შემდეგ ძლივს შესძლო მდინარისკენ ბიჯი გაედგა.

დალია წყალი და ხელახლა სული ჩაედგა.

თავი და ტანი დაიბანა ანკარა წყლითა

და შემდეგ ქვეყნის შემოქმედი ახსენა წმინდა.

მოთქმით და ცრემლით ძლიერება მისი აღიდა,

ჯერ არ იცოდა ბედისწერა რას უქადიდა...

ზურაბის სიკვდილი

ჩამოქვეითდნენ საბრძოლველად ცხენიდან ძირსა.
მოუახლოვდა ავის მდომლად მათ სიმრგვლე ცისა.
თუ კი გაბრაზდა ბედი ავის და შავის მდომი,—
გჯეროდეს კაეიც გარბილდება, ვითარცა ცომი!
ზურაბმა როსტომს ხელი ისე დაავლო ძლიერ,
თითქოს შეიკრა იგი ციურ ძალების მიერ.
ამან კი უფრო გააშმაგა როსტომი მწყრალი
და ქედ-კისერში ზურაბს მძლავრად დაავლო ბრჭყალი,
ორად მოკეცა ახალგაზრდა იმისმა ძალამ.
და ქვეყნად ყოფნა ზურაბს მეტი არ დააცალა.
დასცა მიწაზე, მაგრამ კი არ იმედოვნებდა,
თუ ძირს ზურაბი ასე ღიდხანს დააყოვნებდა.
ბასრი ხანჯალი ამოიღო მყისვე კაბითა
და მისი ღვიძლი შვილის გული დანით დაფლითა!
ზურაბმა ერთი დაიგმინა და ძირს დაეშვა.
დრო იყო უკვე სიცოცხლისთვის ხელი გაეშვა.
უთხრა: «დღეს მე რაც მომივიდა, ჩემ თავს ვაბრალებ,
ჩემი სიცოცხლის გასაღები შენ ჩაგაბარე.
შენ ჩემს სიკვდილში არ მიგიძღვის, მოხუცო, ბრალი,
ჩემმა გამჩენმა დამიხუჭა მუხთლურად თვალი.
აფსუსს, იქნება დღეს ჩემს გამო იცინოს მტერმა,
ჩემი მხარ-ბეჭი რომ დასვარა მიწამ და მტვერმა.
გადმოვყოლილვარ ჩემი მამის დანახვის სურვილს,
ვერ ვნახე იგი, მის ძებნაში აღმომხდა სული.
ვთარე ქვეყნად, რომ მეხილა იმისი სახე,
ვერ ავისრულე ეს წადილი, მოგკედი, ვერ ვნახე.
ვაი, რომ მაინც თან მიმყვება ჯავრი ამისა
და ისე ვკვდები, რომ მნახველი არ ვარ მამისა.
შენ კი, მოხუცო, თუნდაც თევზად წყალში ჩახვიდე,
ან მოსწყდე მიწას და ვარსკვლავად ცაზე გახვიდე,
ანდა სიბნელეს მიემალე, შენ თვითონ ბნელი,
მოსტაცო მიწას მზის სხივები სინათლის მგვრელი,—
მაინც მოგისპოს მამაჩემმა ქვეყნად ბოგინი,
როცა ის ნახავს, რომ მიწაა ჩემი ლოგინი.

ვინმე მოლაშქრე წავა მასთან ამბის მბობელი,
შენც ეს მოვალის, გახდე მისგან ბედის მგმობელი!»

როცა როსტომმა ეს ისმინა, გაშტერდა მეტად,
თვალთა სინათლე დაუბნელა დაკრულმარეტმა.
რა უნდა ექნა, რა პასუხი უნდა გაეცა!
მოექრა მუხლი და უგონოდ დაბლა დაეცა.
ტირილით ჰკითხა, როს მოეგო როსტომი ცნობას:
«სად გაქვს ნიშანი, რომლითაც მე შევძლებდი ცნობას?
როსტომი მე ვარ, სიცოცხლის და თავის მგმობელი.
ჩემზე შავებში ჩამჯდარიყვეს ჩემი მშობელი!»
სხეულში სისხლი აღუშფოთდა როსტომს მდუღარე,
თმა დაიწეწა მყვირალმა და გულით მწუხარემ...

როცა ზურაბმა ამ ყოფაში როსტომი ნახა.
უთხრა: «ყველა ეს გვიანია, მოხუცო, ახლა.
მართლა და თუ შენ მამა იყავ ჩემი ფარული,
რატომ მომკალი მე სიკვდილით უმეცარულით?
მე ხომ ვცდილობდი მომეყვანე აზრსა და ცნობას,
შენ კი გულში არ გაიკარე კაცური გრძნობა.
როცა აქეთკენ მოვდიოდი ბუკ-დაფის ცემით,
ჩემთან მოვიდა გულმწუხარე მშობელი ჩემი.
ატირებულმა და კაეშნით აღსავესე დედამ
თვალმარგალიტის მძიმე მძივი შემაბა ზედა,
მითხრა: ვინ იცის აწი შენთვის რა დღე დადგესო,
ეს შამის ნიშნად გქონდეს, იქნებ გამოგადგესო.
ახლა გახსენი ბანდი ჩემი ჯაქვის პერანგის
და გამიცანი — შვილი ვარ თუ მტერი ვერაგია».

როცა როსტომმა მისეული მძივი იხილა,
აყვირდა, ტანზე სამოსელი შემოიხია.
მწარედ ტიროდა: «ჩემი ხელით მოგკალი, შვილო,
ლომგულო გმირო, ვარდის შტოო, სათუთად შლილო».
დიღბანს გოდებდა, იყო თვისი სიცოცხლის მტერი,
თმა დაიგლიჯა, თავს იფარა მიწა და მტვერი.
ზურაბმა უთხრა: «აწი ესეც უარესია,
ცრემლის დაფრქვევა და ტირილი ცუდი წესია».

რა მაქნისია შენი ხელით მოიკლა თავი,
რაც მოხდა, მოხდა! ალბათ მქონდა ილბალი ავი...»

შუქისმთოველი მზე გუმბათის კიდეში ჩადგა,
დაღამდა, მაგრამ თაჰამთანი მაინც არ ჩანდა.
ოცი რაინდი, გამქრიახი, თავიანთ ლაშქრით
როსტომისაკენ გაექანა ფეხმარდი რაშით.
ნახეს მინდორში ორი ცხენი, უმხედროდ მდგარი,
მტვერში ასერილი; ერთს ეკიდა როსტომის ფარი.
და არ მოჩანდა უნაგირზე წამომართული
მძლე პილოტანი, მუდამ ომის საქმით გართული.
თვალთ დაუბნელდათ, თავს დაეცათ მეხი და ზარი.
გმირი როსტომი რომ ვერ ნახეს, ეგონათ მკვდარი.
მეფეს ეახლნენ მძიმე ამბით შეძრწუნებულნი,
დაგვიობლდაო თაჰამთანის ტახტი ქებული.
ამოხდა ლაშქარს ყვირილი და გოდება მწარე,
თითქოს შეინძრა დედამიწის ოთხივე მხარე.
ბრძანა ქაუსმა: — ინახულეთ ბრძოლის ალაგი,
დაე, გლოვობდეს როსტომს მთელი დედაქალაქი».

ზურაბმა უთხრა გულდამწვარ და საბრალო მამას:
«მე არ მეგონა, თუ განგება მიზამდა ამას.
დღეს, როცა ჩემს ბედს დაეხვია შავი ბურანი,
განსაცდელშია ჩავარდნილი მთელი თურანი.
ეს მაინც ჰქენი, დანარჩენი რაც არის, არის,
თურანის ზღვარზე ნუ გადავა ირანის ჯარი!
მათ ქვეყნად ჩემი იმედილა გააჩნდათ მხოლოდ,
ის კი არა და, — აი, როგორ მოვიდა ბოლო.
ნებივრობას მყავს დაჩვეული თურქი მხედრები,
არ განურისხდე, მხოლოდ ამას შეგევედრები!
ციხეში ერთი ტყვე კაცი მყავს ირანელთ ტომის,
მე დავატყვევე, როცა თქვენთან დავიწყე ომი.
შენი აქ ყოფნა დამიჯარა მზაკერული ზრახვით,
არ გამახარა შენი ამბით და შენი ნახვით.
4. ცაჯიკური პოეზია.

ღმერთმა მიუზღოს მას ამისთვის სამაგიერო!
მაგრამ შენ თვითონ ხელს ნუ ახლებ, გმირო ძლიერო.
რა ვუყოთ ახლა, თუ ასეთი ბედის ვიყავი;
ალბათ მეწერა მამის ხელით მომკვდარიყავი.
მოველ, ვით ელვა, და მივდივარ, ვითარცა ქარი,
ღმერთმა ინებოს, რომ გამეღოს სამოთხის კარი!»
ამოიკვნესა და შესწყვიტა სათქმელი ამით,
გული აევსო მწვავე ცეცხლით და თვალი — ნამით.
როსტომი მყისვე ცხენს მოახტა ფიცხი და ჩქარი,
გულში ხანძარი დაბინავდა, ტუჩებზე — ქარი!
თავის ბანაკში გაექანა გულით მწუხარე,
შეიქრა ჯარში და გაისმა სიტყვა მქუხარე.
ირანელებმა გაიხარეს როსტომის ნახვით,
მაგრამ როსტომი რომ იხილეს კენესით და ახით, —
ჰკითხეს: — «რა მოხდა, გმირთაგმირო, რა ამბავია?
როგორც ეტყობა, ბედი ჩვენი მაინც შავია!»
როსტომმა თვალთა დადმოჰყარა ცრემლები ცხარე,
მერე შესძახა: — «ხალხო, გვეყო რაც სისხლი ვლვარეთ.
ვუბრძანებ ლაშქარს, ერთ ისარსაც ნუ გაისვრიან,
საშინელებს, რაც მე ვქენი, საკმარისია!»

მოდის ზავარი, ტანზე სამოსშემოხეული,
დაფლეთილი აქვს სამოსივით თვითონ სხეულიც.
ძმა როცა ნახა საბრძოლველად გაფიცებული,
როსტომმა უთხრა მას შვილისგან დაფიცებული.
«მე ახლა ვნანობ ჩემს სისხლიან საქმე-საქციელს,
ჩემმა ცოდვებმა საცოდავად გადამაქციეს.
ჰე, ძმაო ზავარ, ხედავ გულში ჩამესხა გესლი,
ამომეთხარა სამუდამოდ ფესვი და თესლი!...»

როსტომმა ჰუმანს გაუგზავნა შიკრიკი მალი:
«შურისძიების და ქიშპობის ჩავაგე ხმალი.
მე დღეის შემდეგ თქვენი მტერი არა ვარ წამით,
წევწყვიტოთ ომი და ყოველი გათავდეს ამით!
თუმცა შენ თვითონ ცოდვებში ხარ განოხვეული,
ცეცხლს რად მიეცე ჩემი სული, ჩემი სხეული?»

ჰუმანმა მტკიცედ იუარა ბრალდება მისი:
«მე ზურაბს გვერდში ვედექ, როგორც მოძმე და თვისი,
მე რა ბრალი მაქვს, დამნაშავე არის ჰაჯირი
და ეს ცოდვებიც მის კისერზე არის დაჯრილი.
ეს მან დაღვარა უცოდველი ზურაბის სისხლი,
ჩემთან რა გინდათ, ჰაჯირია სიკვდილის ღირსი!»

როსტომმა ეს რომ გაიგონა, გაშმაგდა მეტად,
თვალთ დაუბნელდა და დაიწყო ტუჩების კვნეტა.
ფიცხლავ ამხედრდა, მიატოვა ბრძოლების ველი,
მოექრა ჰაჯირს, საყელოში ჩააგლო ხელი,
მიწაზე დასცა და უნდოდა თავი მოექრა,
მაგრამ აქ როსტომს დიდებულთა გროვა მოექრა
და სიკვდილისგან დაიფარეს ფლიდი ჰაჯირი.
როსტომმა ისევ ინახულა შვილი დაქრილი...
საცოდაობის ამ ადგილზე მოგროვდა ყველა:
გოდერძი, ტუში, გოსთაჰამი, — უნდოდან შველა,
ყოველგვარ ღონეს ეძიებდა ჯარი და ხალხი,
ავიცდინოთო იქნებ ბედი შავი და თალხი!
ამ დროს ვილაცას როსტომისთვის თვალი მოექრა,
რომ დანა ეძრო და უნდოდა თავი მოექლა.
მყისვე მისცივდნენ რაინდები და გააკავეს,
მაგრამ რა, თვითაც ცრემლის ღვარი ვერ დააკავეს.

გოდერძმა უთხრა: — «რას უშველი შენს საქმეს ამით.
თუნდ მიწის პირზე დააყენო მტვერი და კვამლი!
აწი თავს თუნდაც მიაყენო ზიანი ასი,
ამას ზურაბის დასახსნელად არა აქვს ფასი!
თუ კი საწუთროს მისი ხსნა და დარჩენა უნდა,
არ მოგიკვდება და შენც მასთან იცოცხლე მუდამ!
და თუ მას ჩვენგან წასასვლელად ამზადებს ღმერთი,
რას ვიზამთ... კაცის უკვდავება მაჩვენე ერთი!
სიკვდილი ყველას ინადირებს, ვისაც კი ხედავ.
სიკვდილი ელის ყოველ სულდგმულს, მეფეს თუ მხედარს.
ვინ არ ელონდებით, როცა იგი მოგვაგონდება,
აქედან გემართებს საკუთარი თავის გოდება!»

დედამ ზურაბის სიკვდილი გაიგო

მოიცვა მიწა თურანისა გლოვამ და ძრწოლამ:

— გმირი ზურაბი იმსხვერპლაო როსტომთან ბრძოლაში! სამანგანის შაჰს როგორც ესმა ამბავი ესა, დაიწყო ურვა და გოდება, მოთქმა და კვნესა. დედას ამბავი მიუტანეს: — შენი გმირიო, შენი ზურაბი მამის ხანჯალს განუგმირია! საბრალო დედას ეცა ელდა, გაისვა ბრქვალი და დაიკაწრა პირი-სახე, ბროლი და ლალი. მანამ ჰკიოდა, სანამ გულზე შეეყრებოდა. მერე დაეცა, მიცვალებულს შეედრებოდა! თმის ზილფ-კავეები ქამანდივით გრეხილ-ხვეული მისივე ხელით დაიწეწა. მისი სხეული სისხლის ნაკადულს აჩქეფებდა თუ სისხლის ღვარსა. ისევ დაეცა, დაემგვანა საბრალო მკვდარსა. ისე გახელდა, — თავზე მიწა იყარა შავი, ისე გაშმაგდა, — დაიჭამა კბილებით მკლავი. თავი... ო, თავზე... თმაზე ცეცხლის ალი დაინთო, მუშკის დაღალი დაიტრუსა, როდი დაინდო! მერე მოთქვამდა: — ღაი, შვილო, სულო დედისა, სად გდიხარ ახლა, გადამყრელი შავი ბედისა! შენს მოლოდინში, შვილო, გზისკენ მეჭირა თვალი, მომივლენ მეტქი გზიდან ერთად შვილი და ქმარი. მეგონა, შვილო... მოძებნიდი მეგონა მამას, რას ვიფიქრებდი თუ იღბალი მიზამდა ამას. რას ვიფიქრებდი, რომ საკუთარ მამას ნახავდი და თავს კი, ვაი!.. მისი ხელით დაიმარხავდი. სულწაწყმედილმა, ვინც იყავი, თუ არ იცოდა, შენი სინორჩე მაინც რატომ არ შეიცოდა?! შენთვის მეწვოდა სული, დარდებ-შემოსეული. განა მიწისთვის ვასათუთე შენი სხეული? ალბათ მტვერ-სისხლში ასვრილი გაქვს ტანი ერთიან, ვაიმე, შვილო, ალბათ კაბა შემოგფლეთია! არავინ არ მყავს, რომ შევჩივლო გულის ნალველი, ნუთუ ხელახლა ვერ გიხილავ, ისე წახველი?

შენი სახელით ვის მივმართო, ვიღას ვუწოდო?
დარდით, ნაღველით აწი ხელი ვის გაუწოდო?
ვაიმე, შვილო, დაგიბნელდა უდროოდ თვალი.
ვაიმე, შვილო, უნდა მიწამ დაგიხრას ძვალი.
აწი ლაშქრიდან გამარჯვებით ველარ მომიხვალ,
მამას ეძებდი და სამარეს გადაწყდომიხარ...
ჰო, შვილო, მანამ, სანამ გულში დაგცემდა დანას,
სანამ სიცოცხლეს ჩაგიქრობდა შენივე მამა, —
რად არ აჩვენე, ის ნიშანი მამაშენს, რადა?
გიცნობდა იგი, არ ჩაგთვლიდა მოსისხლე მტრადა.
ნიშანი იგი იყო თვითონ შენი მამისა.

ო, დავიწყება არ ვარგოდა, შვილო, ამისა!
რად დაივიწყე, შვილო, რატომ მიქენი ესა,
რად დამაბნელე, რად მარგუნე ურვა და კვნესა?
ვაიმე, შენი ჯათა რად არ გაეზიარე,
მამაშენისკენ შენთან ერთად რად არ ვიარე!
მე სასიკვდილეს შორიდანვე მიცნობდა იგი,
გავვიტკებოდა როგორც ითხოვს წესი და რიგი.
გადააგდებდა მოღერებულ ხმალსა და შუბსა,
დაგვიკოცნიდა ის ბედკრული თვალსა და შუბლსა...

ასე მოთქვამდა და გოდებდა საბრალო დედა,
არ შეირჩინა სამოსელი სხეულსა ზედა.
მის შემხედვარეთ შემოეგზნოთ ცეცხლის ალები.
გულები სევდას ვერ იტევდნენ, ცრემლებს — თვალეები!
ისევ დაეარდა, წაუვიდა გონი სრულებით.
გოდებდნენ სხეებიც, სევდით გულებ-დაისრულები.
გონს რომ მოვიდა (რა სიმშვიდე, რა სულის მოთქმა!)
ისევ დაიწყო შეცხადება, გმინვა და მოთქმა.
ეჰ, ცრემლი იყო ის თუ სისხლი გულით წურვილი?
— შვილის გვირგვინი მომართვითო — იყო სურვილი.
მის ტახტ-გვირგვინზე დაანთხია ცრემლების ღვარი.
გამოიტირა შვილის ტახტი, მეფური გვარი.
გამოიყვანა მისი ლურჯა, ფრთამალი რაში,
ზურაბს რომ ჰყავდა, მზე მისი რომ ბრწყინავდა, მაშინ.
დაკოდილ გულზე მიიხუტა მერანის თავი.

(ავი დღე იყო ის დღე მეტად, ეჰ, ავი, ავი!)
 შუბლი და თვალნი გადაკოცნა ზურაბის ცხენის,
 ცხენს ფლოქვებამდე ჩასდიოდა იმისი ცრემლი.
 თუმცა რა ცრემლი! — ნაკადული ცხელი და მალი.
 სულ დაუკოცნა ცხენს მუხლები, ფლოქვი და ნალი.
 გამოიტანა მკედარი შვილის კაბა და ჩოხა
 გულს ჩაიხუტა, მაგრამ გული ვერ მოიოხა.
 გამოიტანა მისი ხმალი, ჯაჭვი და შუბი,
 მის ხარისთავა გურზს ახეთქა თავი და შუბლი.
 მერე ლაგამი და ქამანდი ამოიყინა,
 მისი ლაგამი ზედ სახეზე წამოიშინა.
 გამოიტანა დალუპული შვილის ჩაჩქანი.
 ისევ გოდება, ცრემლის ჩქერი ისევ ჩქარ-ჩქარი
 გადმოიტანა ფარი, შვილის ტანზე ნაფარი...
 მისივე ბასრი ხმლით მის ცხენს დასკრა ძუა-ფაფარი.
 ოქრო და ვერცხლი არ ისურვა დასადებადა,
 ღარიბებს მისცა, რაც სად ჰქონდა და სად ებადა.
 გაასაჩუქრა უამრავი ცხენი და რახტი.
 გამოიგმანა სახლის კარი, დაღეწა ტახტი,
 გადმოუნგრია სრა-სასახლეს ბანი და ბურჯი,
 თვითონ კი ძაძა შეიკერა შავი და ლურჯი.
 დღე-ღამ მოთქვამდა, გულზე ცეცხლი ეკიდა მწველი,
 ზურაბის შემდეგ კიდევ ერთი იცოცხლა წელი
 და წლის ბოლოს კი, რაც საბრალოს ჰსურდა ძალიან,
 იგი აუხდა, — გოდებაში სული დალია.

ს ა ა ლ ი

შეიხ მოსლექოდდინ საადი შირაზელი აღმოსავლეთში თითქმის ყველაზე მეტად პოპულარული მწერალია. ტაჯიკურ და, საერთოდ, აღმოსავლურ ლიტერატურაზე მან დიდი გავლენა იქონია. საადის «გოლესტანი» კლასიკური ტაჯიკური ენის ნიმუშად ითვლება.

ბიოგრაფიული ცნობები საადიზე ძალიან ცოტა მოგვეპოვება, საამისოდ მასალებს ისევ მისი «ბუსტანი» და «გოლესტანი» თუ იძლევა. ვარაუდობენ, რომ საადი დაბადებულია 1184 წელს და უცხოვრია დაახლოებით 110 წელი. მისი სამშობლო შირაზია. საადის დიდი განათლება მიუღია. დაუმთავრებია ბაღდადის აკადემია, ე. წ. ნიზამიე, — ალფარსლანისა და მალიქ-შაჰის დიდი ვეზირის ნეზამ ოლ-მოლქის მიერ დაარსებული უმაღლესი სასწავლებელი. საადიმ იცოდა სპარსული, არაბული, ინდური, თურქული და მონღოლური ენები.

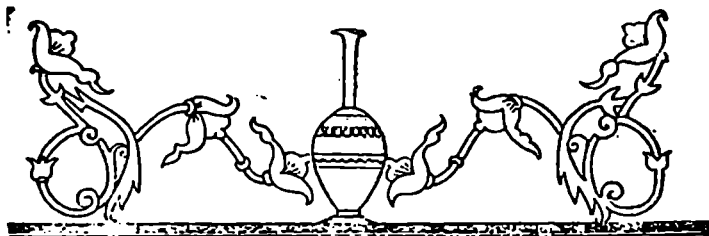
საადის ცხოვრება მოუხდა აღმოსავლეთში დიდი ომებისა და ქართველების დროს. ცალკე ჯვაროსნულმა ომებმა, ცალკე მონღოლების შემოსევამ და შინაგანმა არეულობამ აიძულა პოეტი სამშობლოდან გარდახვეწილიყო, წაღმა-უკუღმა ეტრიალა სახელმწიფოებსა და სამთავროებს შორის, არ ვიცით, ბრძოლებისაგან თავისდაღწევისა თუ მასში მონაწილეობის მიღების მიზნით. თვითონ პოეტის ცნობა — ერთხანს ჯვაროსანთა ტყვე ვიყავიო, — გვაფიქრებინებს,

რომ შეიძლება თვითონაც მიიღო მონაწილეობა რომელიმე ომში, ყოველ შემთხვევაში პოლიტიკური საქმეებისაგან შორს არ უნდა ყოფილიყო. ასეა თუ ისე, ეს მაინც ცხადია, რომ საადის მთელი აღმოსავლეთი მოუვლია. გაპყოლია ქარაგანს თურქესტანიდან ინდოეთამდე, შირაზიდან აფრიკამდე, თხუთმეტჯერ წასულა მექაში, აღმოსავლეთის ხვატიან გზებზე შეხვედრია და გამოსაუბრებია მეფეს თუ გლახაკს, ქრისტიანს თუ იუდეველს, მუსლიმანს თუ ბრაჰმინს. ბევრი ტკბილი და მწარე უწვნევია პოეტს ამ ხეტიალში, ბევრი ცხელი და ცივი ქარი სცემია, ბევრი ავი და კარგი უნახავს, მაგრამ სამაგიეროდ უზარმაზარი პრაქტიკული ცოდნაც შეუძენია.

ბოლოს, როდესაც ასე თუ ისე მიწყნარდა მონღოლთა სამუშაოში, მყუდრო ცხოვრებას დანატრებული მოხუცი პოეტი ბრუნდება მშობლიურ შირაზში და სულ რაღაც ორიოდვე წლის განმავლობაში წერს თავის ორ უკვდავ წიგნს «ბუსტანისა» და «გოლესტანის». თუ ამ თხზულებათა შინაარსსა და ხასიათს მივიღებთ მხედველობაში, აქ საოცარი არაფერია — ორივე წიგნი მისი პირადი დაკვირვებებისა და გამოცდილების, მისი ნახულისა და გაგონილის უშუალო ნაყოფია. სახელი და დიდება საადიმ სიცოცხლეშივე მოიხვეჭა. მისი პრაქტიკული მორალისა და დიდაქტიკური ხასიათის წიგნს ხალხი დაეწაფა, «გოლესტანი» ხელიდან ხელში გადადიოდა, ხოლო აღმოსავლეთის შაჰები საადის პირადად გაცნობას დიდი ღირსების საქმედ თვლიდნენ. არ იციან დანამდვილებით როდის გარდაიცვალა საადი, 1291 თუ 1294 წელს. დასაფლავებულია შირაზში. მისი საფლავი წმინდა ადგილადაა მიჩნეული.

«ბუსტანისა» და «გოლესტანის» გარდა საადის აქვს ლექსები — ყასიდები და ღაზელები. თვითონ «გოლესტანი» დიდაქტიკური ხასიათის თხზულებაა და, ისე როგორც ქილილა და დამანა, ლექსნარევი პროზითაა დაწერილი. ამ წიგნში საადი გვევლინება როგორც მორალისტი. ის არიგებს ღარიბებს, რომ იყვნენ მომთმენნი და პატიოსანნი, უყვარდეთ შრომა და არ გაიშვირონ ხელი სათხოვნელად დამადლებული ლუკმა-პურისათვის. ამავე დროს საადი

მეფეებს და მდიდრებს ურჩევს, იყვნენ კეთილნი და სამართლიანნი. «მეფესთან დაახლოებული ღარიბი შეიძლება ჯოჯოხეთში მოხვდეს და ღარიბთან დაახლოებული მეფე კი სამოთხეშია», — აი, საადის მოსწრებული დასკვნა მდიდრებისა და ღარიბების ურთიერთობის საკითხზე. «გოლესტანში» საადი იხილავს ზნეობის საკითხებსაც, საერთოდ, მწერალი ბოროტების, მუქთახორობისა და სიძუნწის მტერია. მართალია, საადის გონებამახვილურ სენტენციებსა და მახვილსიტყვაობაში გახვეული დოქტრინა არ არის პროგრესული, მაგრამ ის მაინც ხალხის მოყვარული მწერალია. ის იყო პირველი მწერალი ტაჯიკურ ლიტერატურაში, რომელიც ჩაუფიქრდა ცხოვრებას, ხალხს და მისთვის საგანგებოდ დაწერა დიდაქტიკური წიგნი. «გოლესტანი» ისე უყვართ აღმოსავლეთში, რომ მისი რამოდენიმე მიბაძვაც არსებობს.

გამიგონია, რომ შირუიეს
ხოსროვმა თურმე სიკვდილის წინა
მისცა ასეთი რჩევა, და მერე
თვალი დახუჭა და დაიძინა:
«არ შეგეშინდეს, უბრალო ხალხი
გულკმაყოფილი შენგან თუ არი.
ხალხს მოუარე, გიყვარდეს იგი,
ხალხის ზრუნვაზე არ თქვა უარი!
ხალხი ყოველთვის გედგება გვერდში,
თუ ხარ მის თვალში მუდამ სვიანად.
ავ ნიადაგზე არ გადგა ფესვი,
თორემ მოგთხრიან ძირფესვიანად!
ესეც იცოდე: იმდენს ვერ იზამს
განთქმული გმირის ნაქები ხმალი,
რამდენსაც შეძლებს წყევლა-მუქარით
გულდანისლული ბებერი ქალი.
ღარიბებს თავი არ შეაძულო,
გწამდეს ობოლი და ქვრივ-ოხერი,
მათი მფარველი რომ ყოფილიყავ,
ამ ქვეყნად მეფედ მიტომ მოხველი!
მტერს კი მოეჭეც როგორც ეგების,
ამოუთხარე ფესვი და ძირი.
შენს მომხვედურ მგელს თუ დანას დაასწრებ,
ქების მაგივრად არ გითხრან ძვირი».

იზრუნე შენთვის, თორემ შენი ნათესავები
 იქნებ გამოდგნენ ძუნწები და მეტად ავეები.
 მდიდარი რომ ხარ, მოწყალეზაც უნდა გაიღო.
 — რაო, საფლავში ხომ არ გინდა ფული წაიღო!
 მდიდარი რომ ხარ, განიკითხე უბედურები,
 თორემ მათსავეით შენც ბედ-იღბალს დაემდურები!
 ხალხს დაეხმარე და უშველე, სანამ გქონია,
 თორემ მდიდარი სულ იქნები, როგორ გგონია?!
 ახლა გაიგე, რაა ცოდვა და რა — მადლია,
 თორემ შვილები შენდობასაც დაგამადლიან!

შვილო, ეცადე მოთმინება ჩაიგდო ხელში,
 თუ გინდა ქვეყნად არ იცხოვრო ოხვრით და ხენეშით.
 თუ გაგიჟირდა, აიტანე, ნუ იწუწუნებ.
 რაა სიმდიდრე, სიღარიბეს რაღას უწუნებ?
 ან რად გრცხვენია, თუ გაცვია ძალიან ცუდად,
 წინასწარმეტყველს ხომ სიმდიდრე ძალიან სძულდა.
 ქონება მაინც გაგიჟრება, გაცამტვერდება,
 თუ ღარიბი ხარ, ვინმე რატომ დაგემტვრება.
 მდიდარი ოქროს ყარაულობს, შიშობს და ღრტვინავს,
 ღარიბს არაფრის ეშინია და მშვიდად სძინავს.
 ყველაზე უფრო მოთმინება ახლა გვქირდება.
 თუ კი მოითმენ, არაფერი გაგიჟირდება!

კაცის მიმართ მტრულად მდგარი ქვეყნის მტერიც არი.
 როგორც წალკოტს აზიანებს ზამთრის ცივი ქარი,
 ის ქვეყანას ანადგურებს, არ მიენდო იმას,
 თუ არ გინდა ქვეყნის იღბალს დაუკეტო კარი.
 სადაც იგი დაბუნაგდა, სადაც დადგა ფეხი,

დასცა მეხი, ჩამორეკა ხალხთა გლოვის ზარი.
 — ჰეი, ჩაგრულს ნუ აწამებ, ნუ აწვალე, თორემ
 არ აგცდება ჯოჯოხეთი, ბელი საზიზლარი.
 თორემ იქნებ შენც დაეცე, შენც მოდრე და მაშინ...
 მაშინ ფრთხილად! — ქვეყანაზე ყველაფერს აქვს ზღვარი.
 დიდებას ხომ ბნელ საფლავში ვერ ჩაიტან, ბრიყვო,
 მაშ ხალხი რად დაგიპყრია, ხომ არ არის ცხვარი!
 — ხალხის რბევას დაეხსენი, დესპოტო და ყბედო!
 რისხვა იმას, წყველა იმას, ხალხო, მას არ ენდო!
 შენთვის იყავ, დაეტიე, თორემ შიშის მგვრელი
 ხმა არ გესმის? — შენ განგების განაჩენი გელის!

ნუ გგონია დიდება გვირგვინისთვის მიგნება.
 იგი ხომ სხვას ჰქონია, ისევ სხვისი იქნება.
 უკვდავების იმედებს გულში ნურვინ დაბადებ,
 ბრძანება რომ მოგივა, პატრონს უნდა ჩაბარდე.
 ბევრის მქონეს ბელის მქონე თავი ნუ გეგონება,
 შეიძლება ერთ წუთში ოხრად დაგრჩეს ქონება.

მე არ მეგონა, შენ თუ გქონდა ასეთი ჩვევა.
 (არშეპირება მირჩენია პირობის რღვევას).
 ამხანაგებმაც წამაყვედრეს ეგ საქციელი:
 — რად არ გეკითხო შენს მეგობრებს თავიდან რჩევა.
 თენდება უკვე, დროსტარების ეამი გვიდგება.
 ვინც შენ გიხილა, გაუფუქდა საქმე და ქცევა.
 მინდოდა შენთვის შემეჩვილა სევდა გულისა,
 შენმა მოსვლამ კი გულით სევდა გამომიძევა.

ქვეყნად ბევრი ყოფილა მეფე, ტახტის მპყრობელი-
 ბევრი გმირი შობილა, ბევრი ხალხთა მფლობელი.
 მრავალს გადაუხდია ომები და ბრძოლები,
 ბევრს ჰყოლია ქვეყანა შიშით ანაძრწოლგბი.
 ბევრი ტუტრფა შობილა, ტანად როგორც ნაძვები,
 ბევრს ჰქონია მზისფერად მოელვარე ლაწვები.
 ზოგი სახელს ეძებდა, ზოგიც — ბედნიერებას,
 ზოგი იყო სიტუტრფე, ზოგიც — მშვენიერება.
 განა ახლაც არიან? ისემა შენი მტერია!
 კარგნი იყვნენ თუ ცუდნი, დღეს სლყველა მტვერია-
 მათი ხსოვნა ჟამთასვლას ველარ აუტანია,
 მათი დიდი სახელი გრიგალს გაუტანია!
 კაცი ბედის განაჩენს ვით არ დაემღურება,
 სეტყვასავით გვატყდება თავზე უბედურება.
 არ მიენდო საწუთროს, იგი სულსხვა ფერია.
 შვილო, მარადიული ქვეყნად არაფერია!

დააკვირდი ამ სამყაროს გუმბათს, ოქროს მაგვარს:
 არ აქვს ბოძი დასაყრდენი და მაინც დგას მაგრად.
 ერთი შეხე დიად კარავს ჩარხებრ მბრუნავ ცისას,
 დააკვირდი მოკაშკაშე უთვლელ სანთლებს მისას.
 ერთი ქვეყნის მეფედ არის, მეორე კი მწყემსად;
 ერთი ტახტს ფლობს და მეორე ძონძს ძონძებზე ნემსავს.
 ერთი ცხოვრობს ბედნიერად, მეორე კი დარდობს.

ერთი ლოთობს და მეორეს წყალი უდგას მარტო.
ღმერთს ერთისთვის მიუცია გვირგვინი და თაჯი,
მეორე კი, თავს ვერ ირჩენს შრომითა და გარჯით...

ანუშირვანი, სანამ სული ამოხდებოდა,
თავის მემკვიდრეს ასეთ სიტყვით ევედრებოდა:
— მუღამეამ გქონდეს გაქირვებულ კაცზე ფიქრები,
როდესაც ხალხის პატრონი და მეფე იქნები.
ნუ მოისვენებ თუ მეფე ხარ, იყავი ქველი,
თორემ დაკარგავს მოსვენებას სამეფო მთელი.
რა ჭკუა არის მოსვენება და ძილი ტკბილი,
როდესაც მგელმა შენს ფარეხში ცხვარს გაჰკრა კბილი!
ხალხს მოუარე, შვილო, კიდეც ვარ ამის მთქმელი,
რადგან ხალხია მეფის თავზე გვირგვინის მდგმელი.
ხალხი ხის ფესვს ჰგავს და მეფე კი მიაგავს ხესა,
მას ფესვი კვებავს, შვილო ჩემო, გახსოვდეს ესა!

არ შეგეშინდეს, იყავი მშვიდი,
თუ მტრებს ჟრთიერთ უხდება ბრძოლა.
და თუ შეთანხმდნენ, მოზიდე მშვილდი.
ფრთხილად, არ გარგებს ძილი და წოლა!

ერთხელ ერთი ახალგაზრდა კაცი შემხვდა გზაზე,
ცხვრისთვის თოკი მოება და მოდიოდა ასე.
ვუთხარ: «აი, ეს საბელი და ეს თოკი არი,
რომლითაც შენ შეგიძლია ატარო ეს ცხვარი».
ბიჭმა ეს რომ გაიგონა, საბელს ეცა ხელად,
თოკი ახსნა ცხვარს და თვითონ გაემართა ველად.
ცხვარიც მყისვე აკუნტროშდა, დაედევნა პატრონს,
ერთხანს ისე ინავარდეს, მე დამტოვეს მარტო.
ბიჭმა მითხრა: «ჰეი, კაცო, ჭკვის და სიბრძნის მქონე,

აქ მიზეზი ეს საბელი აღარ არის, ვგონებ.
მე ეს ცხვარი უსაბელოდ დამედევნა ისევ,
რადგან თოკი სიკეთისა მოვდე იმის კისერს.
მოფერება და პატივი არ წყენს ქვეყნად არვის,
კარგი ქცევით ავი სპილოც თვინიერი არის.
ამიტომაც ჰქვიაანია, ვინც ასეთ გეზს იღებს.
ვის სახლშიაც ძალლი პურს ჰამს, მის თეოზე იყუფს».

შენ დაგინახავს ღამლამობით მინდვრად და ველად
ნაპერწყალივით რომ ციმციძებს ციცინათელა?
— ციცინათელავ, ღამით მნათო, — ვილაცამ ჰკითხა —
რატომ არის, რომ გარეთ აღარ გამოხვალ დღითა?
შეხე, ამ შუქის მქონებელმა მწერმა პატარამ
ნათელ ჰქუისგან რა პასუხი გამოატარა:
— მე, როგორც ღამით, ამ მინდორზე დღისითაც ვრჩები,
მაგრამ, აბა, მზის სინათლეში რას გამოვჩნდები!

თვითონ ძალსაც ეხსომება
შენი ლუკმის გემო,
შენს პატივს არ დაივიწყებს,
თუნდ ყოველდღე სცემო.
და კაცი კი, ზოგი კაცი,
რომ გადაჰყვე თანაც,
სულ პატარა წყენისათვის
ყელს გაგიყრის დანას.

სხვისი ძვირის თქმას ნუ ჩაუთვლი: ფლიდ კაცს სიკეთედ,
თორემ წაეა და, რაც სხვას უქნა — შენც გაგიკეთებს.

როცა რამის თქმა გსურდეს, საქმე გასინჯე კარგად,
თორემ რასაც შენ იტყვი, იქნებ არაფრად ვარგა!

შეიგნე ქვეყნის კანონი, მისი წესი და ადამი,
რომ ქონება და გვირგვინი ხელიდან ხელში გადადის.

მდიდარი და მაწანწალა გარჩეულნი მით არიან,
რომ ის უფრო მწუხარეა, ვინც ქონებით მდიდარია!

ძვირფასო, შენით ეს გული
დამეწვა და არ გამთელდა,
შენს სიახლოეს ვიწვები,
როგორც ფარვანა სანთელთან.

ჩემს გადარჩენას თუ ფიქრობ,
ახლავე უნდა მეწვიო,
თორემ მოვკვდები და შემდეგ
ვერ მნახავ, ბევრიც მეძიო.

...ველარ დავმაღე ეს წყლული-
გულში აქამდე ნამალი,
ექიმს შევჩილე და ვთხოვე
მოეცა რამე წამალი.

ექიმმა მითხრა: — «საადი,
ეს წყლული სიყვარულია.

ჩვენ ეჭიმები, ამ სენთან
უძღურები ვართ სრულიად.

შეიყვარე ორი ვინმე, —
მეფევე, აი ჩემი რჩევა --
ვისაც ქვეყნად აკისრია
კალმის მოსმა და ხმლის ქნევა.

ო, ამ ორი კაცის მიმართ
ნუ იქნები, მეფევე, მკაცრი.
გწამდეს ხმალი და კალაში
და ხმლისა და კალმის კაცი!

ხმლის და კალმის მოწიწება
ვისაც ქვეყნად არ ჰქონია, —
არ იდარდო, თუნდ დაგავდეს
მას სიკვდილის აგონია.

ვაჟკაცური იარაღი
მათი მეტად ბასრი არი.
აბა, მუტრიბს რას გაუგებ,
ქალია თუ კაცი არი..

შ ა ფ ი ზ ი

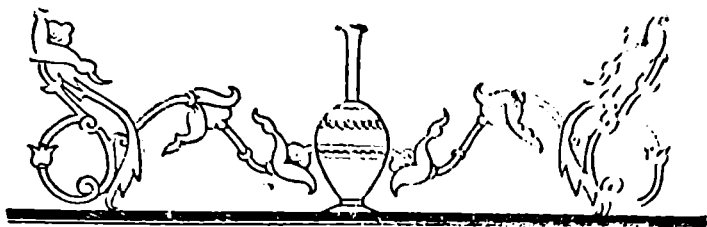
დიდი ტაჯიკი ლირიკოსი შამსედდინ მუჰამედ შირაზელი ჰაფიზის ფსევდონიმიტაა ცნობილი. სიტყვა ჰ ა ფ ი ზ ი ყურანის ზეპირად მცოდნეს ნიშნავს და როგორც ფიქრობენ, პოეტის მეტსახელიც აქედან უნდა მოდიოდეს. ჰაფიზის ცხოვრებაზე ლეგენდების მეტი არაფერი დარჩენილა. გადმოცემით, ის ყოფილა დაბალი წრიდან. ადრე დაობლებულ ჰაფიზს საფუარით ვაქრობა დაუწყია, რომ ლარიბი დედა შეენახა. როგორც გადმოგვცემენ, ახალგაზრდა ჰაფიზი ნაშოვარ ფულს სამ ნაწილად ჰყოფდა — დედისთვის, მასწავლებლისთვის და მათხოვრებისთვის. ლექსების წერა ჰაფიზს ადრე დაუწყია. ამ დროს შირაზის დაბალ წრეს ფურნეში ჰქონია ერთგვარი «კლუბი», სადაც მდაბიო ხალხიდან გამოსული პოეტები თავს იყრიდნენ და ლექსებს კითხულობდნენ. ახალგაზრდა ჰაფიზიც ამ წრეს მიკედლებია და თავისი პირველი ლექსები აქ წაუკითხავს. შესაძლოა, ეს ცნობა მართალი იყოს. აღმოსავლურ ჩაიხანებში, ფურნეებში და აბანოებში, მდაბიოთა ამ საზოგადოებრივ ადგილებში ერთგვარი ლიტერატურული «სალონების» არსებობა ისტორიულად დასაშვებია. თუნდაც ის ცნობა, რომ ფირდოუსის აბანოში მიუვიდა შაჰ-ნამეს ჰონორარი და მან იქვე დასწერა სატირა სულთან მაჰმუდზე, იმას მეტყველებს, რომ ასეთი «სალონე-

ბოი მართლაც უნდა არსებულიყო ქალაქის საზოგადოებრივ დაწესებულებებში. მალე ჰაფიზი საკმაოდ გახმაურებული პოეტი დამდგარა.

ჰაფიზმა საქვეყნო სახელი მისი ლექსებით, — ღ ა ზ ე ლ ე - ბ ი თ გაითქვა. ღღეს ერთხმად აღიარებულია, რომ ღაზელის ფორმა ჰაფიზმა უმაღლეს საფეხურამდე აიყვანა. ტაჯიკეთში ღღესაც მღერიან ჰაფიზის ღაზელებს. ხალხმა შეიყვარა იგი.

ბურჟუაზიულ აღმოსავლეთმცოდნეობაში გავრცელებულია შეხედულება, თითქოს ჰაფიზი სუფი პოეტი იყოს. თითქოს მის ლექსებში ღვინისა, ვარდისა და ქალის ცნებებს ქვეშ ღმერთის ემანაცია იმალებოდეს. რა თქმა უნდა, ეს შეხედულება საფუძველს მოკლებულია. მართალია, ჰაფიზმა ერთგვარი ხარკი გადაუხადა სუფიზმს, — არა თუ ჰაფიზმა, სუფიზმს პრაქტიკული მორალის დიდმა მქადაგებელმა საადიმაც ვერ დააღწია საფსებით თავი, — მაგრამ ეს კიდევ როდინიშნავს, რომ ჰაფიზი ბოლომდე სუფი პოეტი იყოს. თავისთავად გადასასინჯავია ის მეთოდი, რომელსაც ბურჟუაზიული აღმოსავლეთმცოდნეები იყენებენ ტაჯიკი პოეტების იდეოლოგიის გასარკვევად. ისინი რატომღაც ყველა ლექსს, სადაც ღვინოზე ან ვარდზეა ლაპარაკი, ხელალებით სუფიურ ნაწარმოებად აცხადებენ. ეს არაა მართალი. პირიქით, ჩვენ გვგონია, რომ პოეტის სუფიზმისაგან გამიჯვნის ნიშნები სწორედ აქ უნდა ვეძიოთ. ჩვენი აზრით, ჰაფიზის მიდგომას ღვინისადმი, ვარდისადმი ან თუნდაც ქალისადმი სუფიზმთან, ამ მშრალ დოქტრინასთან, არაფერი აქვს საერთო. და თუ რაიმე მინიშნება სუფიზმზე თვითონ ჰაფიზს აქვს, ამან არ უნდა დაგვაბნიოს: ასკეტიზმის, პანთეიზმისა და ყოველგვარი დოქტრინის მოძულე, ხალხის დაბალი ფენიდან გამოსული, ჩაიხანებში და ფურნეებში ხმაგაწაფული პოეტი მისი წინაღობინდელი პოეტების მიბაძვით ხომ არ უხვევდა თვალს სუფი იმამებს? თვითონ ჰაფიზი თავის ღაზელებში კიცხავს თავმომაბეზრებელ სუფი ასკეტებსა და ღვთისმოსაეებს («განდეგილო, გამეცალე», «ღვთისმოსაეო, მომერიდე» და სხვ.).

ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, იმას როდი ნიშნავს, თითქოს ჰაფიზი დიდი პროგრესიული იდეების მქადაგებელი იყოს, როგორც ეს ზოგ საბჭოთა აღმოსავლეთმცოდნეს ჰგონია. სამეფო კარისა და არისტოკრატიის მიერ პატივცემულს, შუასაუკუნეების წყვილადში მომღერალ მგოსანს არც შეეძლო ეს. თავისი «გოლესტანის» დასასრულში საადი ამბობს: «ღვთის შეწევნით დამთავრდა წიგნი «გოლესტანი»... მაგრამ დასრულებულად მე მას მაშინ ჩავთვლი, როდესაც იგი სამეფო კარზე მოეწონებათო». ეს არ არის შემთხვევითი ამბავი. ეს იყო ფეოდალური ხანის სამეფო კარის პოეტთა საერთო ხვედრი და ვერც ჰაფიზი გაექცეოდა მას. მიუხედავად ამისა, ის, რაც თავის დროზე იქადაგა ჰაფიზმა, საკმარისია შევაფასოთ იგი, როგორც თავისი ეპოქით უკმაყოფილო და ნათელი მომავლისათვის მეოცნებე დიდი პოეტი.

ვერ განვკურნე გულის დარდი,
ჩამომშორდა გულის ვარდი.
მე სიცოცხლე შევსწირე და
მას მაინც არ შევუყვარდი.
ერთი კოცნა დამიხსნიდა,
მაგრამ ექვი მეპარება...
ჯერ სიცოცხლეს ვამომაცლის,
შერე კი თვალთ მეფარება.
ჰეი, ვინ ხართ მუსლიმანი,
მე დამლუპავს შეყვარება!
რა კარგია ახლა შენთან,
სამოთხე და ამებაა!
ზამთრის გრძელი ღამეები
უშენოდ ხომ წამებაა!
მე რომ შენზე არ ვეკნესოდე,
წუთიჴისე როგორ გავა.
შემომხედე და სიცოცხლე
თვითონ მოვა თავისთავად.
მიეშველეთ ჰაუზის, თორემ
მისი საქმე ცუდად წავა!

ლოთის აუგი არა სთქვა,
ჩემო ტკბილო და ღამაზო,

დაგძრახავენ და იტყვიან —
 ერთი უყურეთ ამასო!
 შენ რას დაეძებ, თუ ვლოთობთ, —
 დალევა ლოთის წესია.
 სუყველა იმას მოიმკის,
 რაც უხნავს და უთესია.
 ქვეყნად მიჯნურის გულისთვის
 ვის გულს არ დაუკვნესია,
 წინ რა დაუდგა სიყვარულს,
 მეჩეთი თუ ეკლესია!
 ჩვენს მომავალზე არ გვითხრა
 რამე, კეთილის გარდაო;
 ანდა, რა იცი, რა გველის,
 წინ გვაფარია ფარდაო.
 არც მე ვყოფილვარ ურწმუნო,
 მეც ჩემი რწმენა მქონია.
 მამაჩემს ერგო სამოთხე,
 მეც იქ მოვხვდები, მგონია!
 რომელ სამოთხეს არ მიჯობს,
 როდესაც გულის სწორები
 მდინარის პირას ვქეიფობთ,
 ჩრდილებს გვაფენენ წნორები.
 ჰაფიზ, შენ ლეინო დალიე,
 უფრო მოიგებ ამითა,
 და სამოთხეშიც გნახავენ
 ხელში საღვინე ჯამითა!

რაა ვარდი, თუ ვერ ყნოსავ,
 თუ არ ყვავის ვარდივითა?
 რაა გაზაფხულის მოსვლა,
 თუ მოვიდა დარდივითა!
 თუ ბუღბუღი არ გვიგალობს,
 მაშინ ბალი რა ყოფილა.

გვერდით ტურფა თუ არ მიზის,
 გულს ვერ ჩავთვლი კმაყოფილად!
 რაა ბალი, თუ არ არის
 ვარდნარი და დაფნიანი!
 რა გამოდგა, თუ არ ვკოცნე
 ქალი, ბაგეთაფლიანი!
 ამ ბაღს მაშინ შევიყვარებ
 და სამოთხეც მეგონება,
 თუ აქ ვარ და თანაც გულზე
 ლერწმისტანა მეკონება!
 თუ ჭკვიანი გინდა იყვე,
 შემისმინე შეგონება!

მერიქიფევე, გადმომისხი,
 ჩქარა, თორემ მწყურია!
 კიდევე ერთი თასი, თორემ
 დღენი მიმიწურია.
 სიყვარულის ტკივილით ვარ
 კაცი განაწამები.
 მაშ მოიტა, მერიქიფევე,
 ღვინით საესე ჯამები!
 მალე, თორემ ხვალ, ვინ იცის,
 იქნებ ბარგიც ამიკრეს.
 მოდი, გულის ეს ხანძარი
 ღვინის ცეცხლით ჩამიჭრე!

ბალში ვიყავ, ეხარობდი
 ყვავილების კრეფითა.
 მომეგება ბულბული
 გალობით და ყეფითა.
 მოთქვამდა და ტიროდა,

ვით ძიჯხურთა წესია.
 (ვინ ყოფილა მიჯნური
 და ვის არ უკენესია!)
 და დავფიქრდი შემყური
 ბულბულის და ვარდისა.
 ვთქვი: სიტურფე ძირია
 წუხილის და დარდისა,
 თორემ ასე ბულბული
 ვარდზე რამ გადარია?
 (ჩვენ ვშფოთავთ და ისინი
 უშფოთველად არიან!)
 უბედურმა ბულბულმა
 ვარდს დაუწყო მდურება.
 ვერ შევძელი გულგრილად
 მე იმათი ყურება.
 ბალში ბევრი ვარდია
 კაცის გულის დამწველად,
 მაგრამ ვის უკრეფია
 ხელის გაუკაწვრელად!
 ჰათიზ, მაცდურ საწუთროს
 ნუ მიახლობ იმედებს,
 ყოველგვარი ძაგება
 მისთვის გამოიმეტე!

ირიტრაჟა! მერიქიფევე,
 მომაწოდე ღვინის ჯამი.
 ჩქარა, თორემ ეს ცხოვრება
 არ დაიცდის ერთი წამი!
 ჩქარა, თორემ ეს სიცოცხლე
 გაფრინდება, გაიქცევა.
 ჩვენ წავიქცეთ მანამ, სანამ
 დედამიწა დაიქცევა!
 ალისფერი ღვინო მოდის

დალოცვილი დოქიდანა.
 ადრე, თუ გსურს გაიხარო,
 ძილმა რაღა მოგიტანა!
 ვინც აქ ვლოთობთ, ყველა წავალო,
 ისევ ველარ წამოვდგებით.
 ჩვენგან დოქი გააკეთეთ,
 ღვინის ქურქლად გამოვდგებით!
 უკვე თავი მოგვაბეზრა
 ღვთისმოსავთა დარიგებამ.
 ჩქარა ღვინო მომაწოდე,
 ჩქარა მორჩი ჩარიგებას!
 ჰაფიზ, ჰკუას მიტომ გიქებ,
 ღვინის ჯამს რომ ეტანები.
 მაშ, დალიე ტკბილი ღვინო
 და აღივსე ნეტარებით!

ჩემმა ტურფამ მის მიჯნურს
 გული თუ გაუხარა, —
 მე მას ჯილდოდ ვაჩუქებ
 სამარყანდს და ბუხარას
 მწდევ, დამისხი, ვინ იცის,
 ხვალ ვიქნებით მცინარე?
 ხვალ იქნება მოსალი,
 რუქნაბადის მდინარე?
 ვაი, როგორ ჯვარს მაცვა,
 როგორ შური იძია!
 ასე კაცის გაძარცვა
 თურქებმა თუ იციან!..

ჰე, ნიავო, ნუ ეხები
 მისი ზილფის კავებს.

მასთან ახლო როცა მიხვალ,
 თავი შეიკავე!
 ჰეი, ვარდო, შენი ქება
 თუმცა ყველგან ისმის,
 მაგრამ მაინც სად შენა და
 სად სიტურფე მისი!
 ჰე, რეჰანო, ვერ ეღრები
 მას სახით და ფერით.
 ის ქორთაა, შენ კი, ნუ გწყინს,
 გასვრილი ხარ მტვერით!
 ჰე, ნარგიზო, შენ დაგჯაბნა
 მხოლოდ მისმა თვალმა.
 შენ მოხრილხარ, ის ირხევა,
 როგორც ტურფა პალმა.
 ჰეი, სიბრძნევ, შენი ქება
 ქვეყნის კიდეც გასცდა,
 მაგრამ მაინც შენი ფასით
 შენ ვერ მიხვალ მასთან!
 თუ კი შენმა სილამაზემ
 ყოველივე სძლია,
 ერთხელ ჰაფიზს რომ ეწვია,
 ეს არ შეგიძლია?

მის სახესთან შედარებით
 მთვარეც არაფერია.
 ო, რა იგი გიკოცნია,
 რა — სამოთხის ფერია!
 მე დღედაღამ მას ვიგონებ,
 ფხიზელი თუ მძინარე,
 თვალებიდან მედინება
 დიდი ტიგრის მდინარე.
 ხან ზვირთებში გამიტაცებ
 და გედვიით მატარებ,

ხან ჰაერში ამიტაცებ,
ქარბორბალას მაღარებ.
თუ ჩემს ზვიად მბრძანებელს
მონად მოვესურებები,
მადლობელი ვიქნები,
ბედს არ დავემდურები.

მუდამ დარჩი ასე ტურთა,
ასე კარგი დარჩი მუდამ.
შენი სახე მთვარედ იქცეს,
შენი ლოყა — იაგუნდად!
რაც დღე გავა, ცეცხლი მწვავდეს
შენი ტრფობის ალებისა.
შენ დაჩრდილო სილამაზე
მთელი ქვეყნის ქალებისა.
შენი ტანი ალექს ჰგავდეს,
ალვასავით აიყაროს.
სხვა სუყველა, როგორც ნუნი,
შენს წინაშე დაიხაროს.
ვინც შენზე არ გაგიჟდება,
მან ქვეყნად არ გაიხაროს!

ჩემი გულის ბუდეა
შენი ზილფის ხვეული.
არ გაინძრე! დავრჩები
ბუდეჩამორღვეული.
ჩემი გული შენ დაგაქვს,
მას უფროთხილდი, ძვირფასო,
ფეხით არ გამითელო
სიცოცხლე და სხეული!
როცა შემომანათებ

შენთა თვალთა შუქითა,
 მეც მენტება თვალები
 შენთვის ღამეთეული.
 ოღონდ გამოიარე,
 სხვა წყალობა არ მინდა,
 კუთხე ამიყვავდება
 დღეს უდაბნოდ ქცეული.
 ოღონდ შემომანათე
 და არ ვიტყვი არასდროს,
 რომ მზე მეც არ მანათებს,
 რომ ბედი მაქვს წყეული...

გული გახდა მისი ტრფობის
 სადგური და ბინა.
 ჩემს თვალებში მხოლოდ მისი
 ელვარება ბრწყინავს.
 მე, ვისაც არ მომიხრია
 არავის წინ ქელი,
 როგორც მონა, მუხლმოყრილი
 ვდგავარ იმის წინა.
 ტრფობისაგან გაგიჟება
 გახდა ჩემი ხედრი,
 როგორც მეჯნუნს მოუვიდა
 ეს ამბავი წინათ.

გულწარმტაცი წავიდა
 და უკან არ მოიქცა,
 დაივიწყა მიჯნური,
 — ო, რა ცუდად მოიქცა!
 ეს რა ბედი გვქონია,
 განა ესეც ბედია!
 მიკვირს, მისი ძაგება

რად ვერ გაგვიბეღია!
მე მის თვალწინ ვიწვები
და მის მსხვერპლად მზადა ვარ.
თვითონ ის კი არ მკითხავს,
თუ ასეთი რადა ვარ.
ვთქვი: ვიტირებ და ცრემლი
იქნებ ვერ აიტანოს.
მაგრამ, ეჰ, რას დააკლებს
წვიმა კლდეს და პიტალოს!

ო, რა კარგია ჩემი შირაზი.
მეტად წარმტაცი და საყვარელი!
ლმერთო, დაიცავ კედლები მისი,
ლმერთო, იყავი მისი მფარველი!
შენ რუქნაბადი დაიცავ, ლმერთო,
ის უკვდავების წყაროა ტკბილი.
მარად აყვავე ჩემი მოსალი,
აქროლე მისი ნიაფი გრილი!
ო, ერთხელ მაინც ნახეთ შირაზი,
იხილეთ მასზე წყალობა ლმერთის.
ო. გაიცანით შირაზელები,
მათში უგნური არ არის ერთიც.

ჰეი, ნიაფო, იმ მთვრალ ლამაზზე,
ვინც არ მასვენებს მე ღლე და ღამე,
ხომ არ გაიგე რამე ახალი,
ჩემთვის არ მოგაქვს ამბავი რამე?
თუ ეს ძილია, ნუ გამაღვიძებ,
ლმერთო ძლიერო, დე იყოს ძილი.
მწარე ცხოვრებას ტკბილ სიზმარს ვარჩევ,
რას ვიზამ, ასე უფროა ტკბილი.

თუ არ დამინდობს და გამიმეტებს,
დაღვრის ჩემს სისხლს და გამწირავს ერთობ,
ეს ჩემი სისხლი მას მაინც ტკბილად
დედის რძესავით შეარგე, ღმერთო!

წალკოტიდან ისევ ისმის მუტრიბის ხმა ამო.
გულში ცეცხლი გაგიჩნდება მისი ლექსის გამო.
ისევ კენესის, ისევ მესმის მოწოდება მისი.
ჩვენ გვეძახის, — ვერ ვჩერდები! — წამო, მასთან წამო!
მეგობარი იყო ჩემი მერიქიფე ერთი,
მზეს ჯაბნიდა სილამაზით, დალალით და მკერდით.
ახლა იმის დავიწყებას მე ამაოდ ვლამობ!
ღვინო ჰქონდა იმას მუდამ გულის სამალამო.
ჩვენ გვიყვარდა ერთმანეთი, ის მასმევდა ღვინოს,
გამო სიყვარულისა და გულის კენესის გამო.
ჰაფეზი რომ ღვინოს დაღევს, შაჰსაც ველარ იცნობს.
მე რას მერჩით, თუ სასმელმა თვალი დამიღამოს.

სამეფოთა მფლობელნი შენს მთვრალ ნარგიზს *) მონებენ,
შენი ღვინით დამთვრალა, ვინც ქებულა გონებით.
შენ ნიავის აღერსი, მე ცრემლი და ვაება...
ვშიშობ! ქვეყნად ბევრია შენი ტრფობის მქონენი.
ო, მომხედე ფარულად, როცა გვერდით ჩამივლი.
ნუ სწვავ სხვასაც, თორემ მე ჩემი არ მეგონები.
ჩემი თანამგზავრები ცხენზე ამხედრებულან,
მე ქვეითად მიედევარ ჩემი მცირე ქონებით.
ნუ შედიხარ მეჩეთში, ის ბოროტთა ბუდეა.
წამო ღვინის სარდაფში, გულში ჩაგეკონები.
მიკვირს, ეშხის ქამანდით ვისაც შენ დაატყვევებ,
რატომ ჰქვიათ საწყლები, რატომ ჰქვიათ მონები?

* ლამაზი თვალების ეპითეტია.

თუკი არ გავიხარეთ,
 თუ არ ვსვით და დავლიეთ, —
 მაშინ ხომ ეს ცხოვრება
 სულ უაზროდ გავლიეთ.
 ჩვენ ეს ზნე გეჭირს, არც გვინდა
 შევიცვალოთ შეგნება.
 ჩვენ არ ვფიქრობთ, თუ ბოლო
 ვის როგორი ექნება.
 გულის დერიტა გავიხსნათ,
 ბედი არც გავიხსენოთ.
 ბედზე ზრუნვას შენ განდობ,
 ბრიყვო ვარსკვლავთმრიცხველო!
 ასე რატომ გაოცებს
 • ცვლილებანი ქამისა.
 ცოტა მაგალითი აქვს
 ამ საწუთროს ამისა?
 მოდი, ხელში დაიჭი
 ჯამი ღვინით ავსილი.
 ის, ხომ იცი, თავია
 ბაჰმანის და ჯამისა.
 განა იცი, ისინი
 ახლა საით არიან?
 მათი დიდი დიდება
 ბედმა მტვერში გარია.
 მოდი, მოდი, დაცალე
 ღვინით სავსე ბადია.
 სანამ ჰყვავის მოსალი,
 სანამ რუქნაბადია!

ვნებააშლილი, თმადაშლილი და ღვინით მთვრალი,
 ღამით მძინარეს თავს დამადგა ღამაში ქალი.

ხელში ეჭირა ღვინის სურა და მიცინოდა,
 მის გადაღელილ მკერდზე დამრჩა ორივე თვალი.
 დამიჯდა თავთან, მომეფერა და ასე მითხრა:
 « — რატომ არ გინდა მოიხადო მიჯნურის ვალი?
 განცხრომის ღრთა, პაემანზე მოვსულვარ შენთან,
 შენ გეძინება, მე კი გულზე მედება ალი.
 მიჯნური თუ ხარ, მაშინ ღვინოც უნდა დალიო!
 თუ ღვინოს არ სვამ, სიყვარულით არა ხარ მთვრალი!»
 ჰე ღვთისმოსავო, ნუ დამიშლი განცხრომას ქვეყნად.
 წადი ჯანდაბას, აგილია ეშმაკის კვალი!
 ღვინო და ქალი! ჰეი ჰაფიზ, გიყვარდეს მუდამ,
 თუ გინდა ქვეყნად მოიხადო კაცური ვალი!

განდგეილო, ღვთის გულისთვის,
 გამეცალე, გადექ განზე.
 ჩვენს ქცევას და ჩვენს მომავალს
 აღმაცერად რატომ გამზერ?!
 როგორ, ღვინო არ დავლიო?
 ეჰ, ამანაც არაკი თქვა.
 მწდევ, აქ მოდი, გენაცვალე,
 ტკბილი ღვინო არა გიდგას?
 ჩქარა, ჩქარა! გამახელე,
 თორემ მერე გვიანია.
 დამიჯერე, მთვრალი კაცი
 ფხიზელ კაცზე ქვნიანია.
 ღვთისმოსავო, მომერიდე,
 თორემ ხელი მექავება.
 მე ვითმინე, აწი კიდეც
 არ მსურს თავის შეკავება!
 თუ არ გინდა ბორკილები
 გედვას, იყვე ნაწამები,
 მაშ ხელ-ფეხი შეიკარი
 ქალის შავი ნაწნავებით.

გაზაფხულდა. დაივიწყე
 ალთქმა ღმერთთან დადებული.
 მუდამ მას რომ დაუჯერო,
 არ ხარ ამის ვალდებული!
 მოდი, თორემ გადაგიტანს
 გულის დარდი და იარა.
 მოდი, თორემ ამ ცხოვრებამ
 ნიავევით ჩაიარა!
 ჰაფიზ, დაჯექ და დალიე,
 ავი ბედი გააწვილე.
 ეს ცხოვრება მწარე არის
 და ბადაგიტ დაატკბილე!

ჩემზე მეტი სიმდიდრე
 სულთანს რა აბადია!
 ცალი ხელით ქალი და
 ცალით — ღვინის ბადია!
 — ჰე, ჩააქრეთ სანთელი!
 მე ის არ დამქირდება,
 როცა გვერდით მოვისვამ
 ტურფას, სახებადრიანს.
 მე სულ ღვინო მწადია,
 მე სულ ღვინო მწყურია,
 მაგრამ მისი დალევა
 უშენოდ რა მადლია.
 ჩემი ყური ყოველთვის
 დაფა-ზურნის ჰანგს ეძებს,
 ჩემს თვალს მუდამ ქალის და
 ღვინის მზერა სწადია.
 — ჰე, სუფრაზე ამაოდ
 მუშკი არ მოასხურონ,
 შენს დალალთა სურნელს ხოც
 მუშკის სურნელს ადრიან.

პირში შაქარს ნუ მიღებ,
 შენი ბაგე მაწვნიე,
 ის ხომ უფრო ტკბილია,
 ის ხომ უფრო ყანდია.
 რად მითითებ სირცხვილზე,
 სახელს რად მეკითხები?
 ჩემს უმგევანო ქცევაზე
 ხმები ქვეყნად დადიან.
 რად მაყვედრი ლოთობას?
 ჩვენს ქალაქში წესია, —
 ყველა ღვინის სარდაფში
 ვიყვით დილაადრიან.
 ნუ მიძაგებ მუხთასიბს,
 ისიც დაგვიჰყვიადა.
 ჩვენში მასაც ლოთისთვის
 თავი გაუყადრია.
 ჰეი, ჰაფიზ, ღვინო და
 სატრფო არ მოიშორო,
 თორემ, ხედავ, დღეები
 როგორ სწრაფად გადიან?!

ეს ძველი ღვინო დამაძაღე; შენი სულისა.
 ის წამალია გულის, ისრით დაბასრულისა.
 მასვი, ქვეყნიურ ამბებისგან უმეცარმყავი,
 რომ ვთქვა ამბავი ჩვენი ყოფნის დასასრულისა.

ერთ წუთსაც არ მოსწყვიტო ბაგე ყანწის ბაგიდან,
 თუ გსურს ყოფნა გაგიტკბეს, როგორც გატკბა მაგიდა.
 შენი ბაგე ყანწის ტუჩს ტკბილად დაუმეგობრე.
 უკეთესი ალერსი მისთვის აბა რა გინდა!

შანდალიც ვერ მიმხედარა სანთლის ბედს, სხვა კი არა.
გული როგორ გაუგებს დამწვარ გულის იარას?
გული მტკივა, რადგანაც კაცი ვერ მიპოვნია, —
ჩემი გულის ტკივილი მასაც გაეზიარა!

საყი-ნამუ *

(შემოკლებით)

ჰე, მუტრიბო, სად ხარ, სადა,
ააელერე ჩანგი.
დიჯექ ჩვენთან და გვიმლერე
რამე ტკბილი ჰანგი.
მოდი, სუფრა დაგვილოცე,
გაგვიხსენე ისიც,
ვინც დაგვაკლდა
(ეს ზედაშე დაე იყოს მისი!).
ჰე, მუტრიბო, თუ გვიმლერებ,
თუ დაგვიკრავ ორლანს, —
თორემ გულში მწუხარების
ოკეანე ბორგავს.
ჩანგის ლარით მომაცილე
ჩემი გულის მტერი,
ჰანგის ქარით მომაცილე
ჩემი სულის მტვერი!
ჰე, მუტრიბო, შენ ხომ იცი
მწუხარება ჩვენი.
მოდი, ლოთებს გვესაუბრე
დაფა-ზურნის ენით.
ეს რა კარგი დრო ვიხელთეთ,
ღმერთი გვწყალობს თვითონ.

* მერიკიდის წიგნი.

მაშ, ჩვენც აღარ დაგაყოვნოთ
და დავლიოთ თითო.
გულში დარდმა ფესვი გადგა,
სულს ვარამი მიწვავს,
დაუკარი და მომწყვდიტე
ამ მწუხარე მიწას!
მაშ მომართე, ჩემო კარგო,
დაფი გაქვს თუ ჩანგი,
შენს მეგობრებს მოგვასმინე
რამე ტკბილი ჰანგი.
ოლონდ წყლული მომირჩინე
და შენ იცი აბა,
გული ისე დამიძენძე,
ვით მათხოვრის კაბა!
ჰე, მუტრიბო, მალე მოდი,
თორემ ჰკუას ვეარგავ.
დაფი მაინც აამლერე,
თუ ორლანი არ გაქვს.
მე მსმენია: როცა დარდი
მოგაყენებს ზიანს,
დაფის დაგვრას უსმინეო,
გულს მოგცემსო მზიანს.
ჰე, მუტრიბო, არ მოგესმა
ბულბულების სტვენა?
— გაზაფხულდა. ჩვენც ვიმღეროთ,
ჩვენც ავიდგათ ენა!
მაშ დაუკარ, სანამ უნდა
გელოდე და ვწუხდე.
დაუკარი, რომ ძარღვებში
სისხლი ამიდულდეს!
ჰე, მუტრიბო, შემიწყალე!
ძლივს ლხენის დრო ვიგდე.
აჰა გული, გამომართვი,
ცეცხლში გადამიგდე!

მომეშველე, თორემ დარდმა
მომკლა, ვწუხვარ, ვგმინავ.
მოდი, ჰანგით დამინგრე
მწუხარების ბინა!

მწდევე, დამისხი, მომიტანე
ის მეფური ჯამი,
თორემ დარდმა დამიჯაბნა,
შეწყდა გულის ჩქამი.
ამ ცხოვრებამ დარდი იცის
და ნალველი ავი.
მაშ, დამისხი, ეგებ ღვინით
დავივიწყო თავი!
მწდევე, დამისხი! თორემ ძარღვში
შემიჩერდა სისხლი.
ერთ ყლუბ ღვინოს თუ შემასმევ,
სიკვდილისგან მიხსნი!
მეტმა ჯავრმა მომიწელა,
ძლივს ვარ კეუასრული.
როგორც იყო, შენს წინაშე
მოვიტანე სული.
მწდევე!
აქ მოდი და ეს ღვინო,
სალხინო და ამო,
კაცს რომ ამბავს მოუყვება
აქ არყოფნის გამო, —
მე დამისხი. დახმარებით
ღვინისა და ჯამის,
რომ შევიცნო საიდუმლო
საწუთროს და ჟამის.
მწდევე, დამისხი ეს ბადაგი!

ვკვდები, თუ არ შეესვია.
 მწდევე, დამისხი, დამათვრე და
 ცეცხლის რაშზე შემსვია
 მწდევე, აქ მოდი და ეს ღვინო.
 იაგუნდის ფერი,
 გულს რომ ხსნის და ხალისს გვაძლევს
 მოლხენის და მღერის, —
 მე დამისხი, გამიგონე,
 მომისმინე რჩევა.
 მასვი, მუხთალ ბედისწერას
 შევეუცვალო ჩევეა!
 ეს ცხოვრება ცუდლუტია
 და გული აქვს უნდო.
 მასვი, მომწყდეს ის ვარამი,
 რაც ჩემს გულში ბუდობს.
 მწდევე, აქ მოდი და ამივსე
 ეს ფიალა ქარვის.
 კვლავ შენ, თორემ საწუთრო ხომ
 მატყუარა არის!
 მწდევე, დამისხი, ღვინო მასვი,
 გული ითხოვს ღვინოს.
 როცა არ ვსვამ, მწუხარე ვარ,
 და როცა ვსვამ — ვლხინობ!
 რაა ტანი! მას სიცოცხლეს
 მხოლოდ სული აძლევს.
 მაშ ეს გული უღვინოდ
 აბა როგორ გაძლებს?!
 ღვინით შეძლებ საიდუმლო
 განძის კარი გახსნა,
 ღვინით შეძლებ ამ ცხოვრების
 ბორკილისგან დახსნას.
 მასვი ღვინო აღისფერი,
 ლალისფერი ალი,
 და ჯანდაბას თვითონ ლალი,
 მარგალიტის თვალი!

ოქრო-ვერცხლით შექედილი
ჯამი მომაწოდე,
მე გადავკრავ, ოქროს ჯამი,
ვისაც უნდა, ჰქონდეს!
მწდევე, აქ მოდი, არ მოშორდე
სამიკიტნოს კედლებს.
ვა უშენოდ ჩვენ, თორემ შენ
ვინ არ შეგიკედლებს!
მწდევე, დამისხი, მომაწოდე,
ის ლამაზი თასი.
გულს გამიხსნის, მაღლი არის,
ნუ მაწამებ, მასვი!
მასვი!
დაე მან გამწმიდოს,
დაე მქონდეს ნება,
რომ სპეტაკი კაცი მერქვას,
არ მაწამოს ვნებამ.
მასვი! გვირგვინს მირჩენია
თასი, ღვინით სავსე.
მსურს კარავი ამ ქვეყნიურ
საზღვრის იქით დავსცე.
მწდევე, აქ მოდი, ღვინო მასვი
კაცის აზრის მწველი,
რომ გავხელდე, როგორც ვეფხი
მთა და ბარის მძვრელი.
ოღონდ თვალთ შემახედე
ჩემს ოცნებას ამხდარს
და თუნდ სხვები მეძახოდნენ
ლოთს, საქციელ წამხდარს.
მწდევე, აქ მოდი და ეს ღვინო
ფიცხელი და გიგი,
სიცოცხლეს რომ გვინადგურებს
და სხეულს რომ გვიშლის, —
მომაწოდე! — ეს ზედაშე დაე იყოს მისი,
ვინც მომშორდა და გულში კი

დამიტოვა ნისლი!
მწღევ, აქ მოდი და ეს ლეინო
მაგარი და ძველი
გადმომისხი ოქროს ჯამში
და დალოცვილ ხელით
მომაწოდე! ერთ ღროს ერთი
გულის მეფე ვიყავი,
ახლა არ ვარ!.. მაშ, დამათვრე,
ეს წყალობა მიყავ!

ნასირ ხოსროვი

ქეშმარიტებისა და სამართლიანობის მაძიებელი, — აი, რა სახელი შეერქვა დიდ ტაჯიკ მწერალს, ფილოსოფოსსა და მოგზაურს ნასირ ხოსროვს. აბუ მუინედდინ ნასირ ხოსროვი დაიბადა 1003 წ. ქ. კაბადიანში. უმაღლესი განათლება მიუღია მერვში (დღევანდელი ქ. მარი, თურქმენეთის სსრ). ნასირ ხოსროვი ჯერ კიდევ ახალგაზრდობის დროს დაეწაფა ფილოსოფიასა და მათემატიკას. უმაღლესი განათლების მიღების შემდეგ, მისივე ცნობით, ნასირ ხოსროვი სამეფო სამსახურში შესულა. ამ დროისათვის მას შესწავლილი ჰქონდა ანტიკური ფილოსოფია და განიცდიდა დიდი ტაჯიკი ფილოსოფოსისა და მეცნიერის აბუალი იბნ-სინას (ავიცენას) გავლენას.

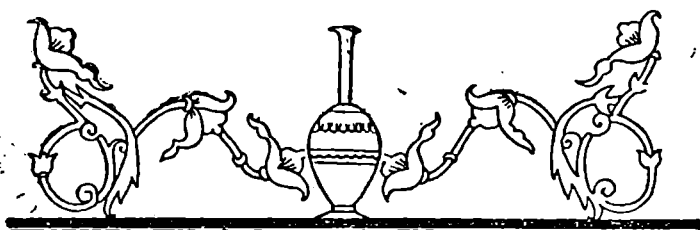
მალე ნასირ ხოსროვი თავს ანებებს სამსახურს და მოგზაურობას იწყებს მექას მოლოცვის საბაბით. სინამდვილეში ამ დროისათვის ნასირ ხოსროვს არავითარი ალაჰი და მექა არ სწამდა, ყოველ შემთხვევაში, მათით კმაყოფილი არ იყო. ნასირ ხოსროვის ათასი ხიფათითა და განსაცდელით სავსე მოგზაურობამ შვიდ წელიწადს გასტანა. მისი მარშრუტის შესწავლა გვაფიქრებინებს, რომ ნასირ ხოსროვს უნდოდა შესწავლა აღმოსავლეთის ქვეყნები, ხალხი და ენა. დაიწყო რა მოგზაურობა ქ. მერვიდან, ნასირ ხოსროვმა გაიარა ავღანისტანი და ჩრდილო ირანი, გადასჰრა ანატოლია, გადავიდა ეგვიპტეში, გაჰყვა ნილოსს, გასცურა წითელი ზღვა, გადასერა

არაბეთის უდაბნო, გაიარა მთელი ერაყი და ბოლოს, ირანის უდაბნოების გადალახვის შემდეგ, დაბრუნდა სამშობლოში. რკინის ნებისყოფა უნდა ჰქონოდა ადამიანს, რომ მაშინდელ პირობებში ამდენი ემოგზაურა, ამდენი შემშილთა, წყურვილისა, უდაბნოს ხვატისა და სამუშისათვის გაეძლო. ამ მოგზაურობის შედეგად დაწერილი მისი თხზულება «საფარ-ნამე» (მოგზაურობის წიგნი) დიდი მნიშვნელობის ქმნილებაა იმ დროინდელი აღმოსავლეთის შესასწავლად-ტაჯიკური პროზის პირველ ნიმუშადაც იგი ითვლება.

პირადი გაჭირვებისა და განსაცდელის გარდა, ამ წიგნში აღწერილია წინა აზიის თითქმის ყველა გზები და ქალაქები, აღწერილია აღმოსავლეთის დესპოტთა უღელქვეშ მგმინავი ხალხების ყოფა და მისწრაფება.

1052 წ. დასასრულს ნასირ ხოსროვი ბრუნდება ბაღდადში და პოლიტიკურ ბრძოლას უცხადებს სელჯუკიანთა დინასტიას. მხატვრული ქმნილებებით, დესპოტებისა და ღმერთის განმაქიქებელი ლექსებით, ფილოსოფიური ტრაქტატებითა და საჯარო გამოსვლებით ებრძვის ნასირ ხოსროვი აღმოსავლურ ტირანიასა და მის იარაღს — ორთოდოქსალურ რელიგიას. ბაღდადის ხალიფამ და სელჯუკიანთა სამეფო კარმა ეს არ აპატია მათ საშიშარ მტერს, — თავისი დროის დიდ პუბლიცისტს, ნასირ ხოსროვს. ის ერეტიკოსად გამოაცხადეს და დევნა დაუწყეს. დევნილი პოეტი-ფილოსოფოსი იძულებულია გაქცევით უშველოს თავს. იწყება პოეტის ხეტიალი ერთი ქალაქიდან მეორე ქალაქში. ბოლოს ნასირ ხოსროვი მიდის პამირის მთებში, ბადახშანში, და იქ ერთ ყიშლაყს შეაფარებს თავს. აქ დაამთავრა მრავალტანჯულმა პოეტმა, ფილოსოფოსმა და მოგზაურმა თავისი ამბოხებული ცხოვრება. 1088 წ. ის გარდაიცვალა. დასაფლავებულია ბადახშანში.

ნასირ ხოსროვის ნაწერები საკმაოდ შემონახულა. «საფარ-ნამეს» გარდა მას ეკუთვნის წიგნები — «სარწმუნოების არგუმენტები», «ბედნიერების წიგნი», ლექსების დივანი და მრავალი სხვა.

ერთ ღღეს ამაყი არწივი
მალა ფრინავდა ცაშია.
მსხერბლს დაეძებდა ბეჩავი,
იყო საშოვრის ცდაშია.

ერთი ირაო მოხაზა
და დაიკვება ცუდადა:
— ღედამიწა მაქვს ქალამნად,
ზეცა მახურავს ქუდადა!

მე იქაც შეეკრავ კამარას,
სადაც ვერ ავლენ სხეებიო.
ჩემს ქვეშ გინდ მთები ყოფილა,
გინდ უნაპირო ზღვებიო.

აქედან ვხვერავ მიდამოს,
ფიცხი და ელვისთვალემა.
ბუზი რა არის, მიწაზე
ისიც ვერ დამემალება!

ამ ღროს მიწიდან აფრინდა
ერთი ფრთამალი ისარი.
ძირს ჩამოაგდო არწივი,
გაუპო გულის ფიცარი.

გაკვირდა, ირგვლივ საბრალოდ
თვალეში მიმოატარა.

მოსინჯა ისრის წვერი და
ჩკინა უნახა პატარა.

კარგად გასინჯა ბეჩაჲმა,
თუმცა ტკივილით იწვოდა
(ისარს რომ მისი ფრთა ჰქონდა,
მანამდე ეს არ იცოდა).

და თქვა:—ბედს დაუცინია,
მტერთა ქადილი ამხდარა,
არწივი თვითონ მისივე
ფრთების მსხვერპლი რომ გამხდარა!

ჰეი, ღმერთო! ეს ხომ შენ ხარ ჩვენი შემოქმედი,
შენ დაგვბადე, შენვე თვითონ დაგვიწერე ბედი.
ექვი მიპყრობს, შემოქმედო, ხომ არ დააშავე,
როცა ზოგი თეთრად შობე, ზოგიც გააშავე!
კარგის შექმნა რით შესძელი და რით შექმენ ავი?
რომაელი არის თეთრი, ინდოელი — შავი.
ზოგის ყოფნა სამოთხეს ჰგავს, ზოგის — წარღვნას მოგავს.
ზოგი მეჩეთს ემონება, ზოგიც — სინაგოგას.
— რატომ? ასე განსხვავება რისთვის დაგვებედა?
— რატომ? როცა შენ ხარ ჩვენი ერთადერთი ღედა?
ერთს რად მიეც ზღვა წყალობა, სხვას კი რად სძულს თავი
და რად დაძრწის ქვეყნად, როგორც აწყვეტილი ნავი?

ომარ ხაიამი

ლიასედდინ აბულფათჱ ომარ ბენ-იბრაჰიმ ხაიამ ნიშაპურიელი, რომელიც მსოფლიოში ომარ ხაიამის სახელითაა ცნობილი, დაბადებულია დაახლოებით 1040 წელს ლარიზი ხელოსნის, კარვის მკერავის ოჯახში (სიტყვა ხაიამი არაბულია და კარვის მკერავს ნიშნავს). ომარ ხაიამს თავისი დროისთვის დიდი განათლება მიუღია, მას უსწავლია ხორასნის მედრესეში. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ აღმოსავლეთის ორ დიდ პოლიტიკურ მოღვაწეს, სელჯუკთა ვეზირს ნეზამ ოლ-მოლქსა და ასასინების რელიგიურ-პოლიტიკური ორდენის დამაარსებელს ჰასან საბბაჰს მასთან ერთად უსწავლიათ. ხაიამის მეგობრებმა მედრესეს დამთავრების შემდეგ თავბრუდამხვევი კარიერა გაიკეთეს, ხოლო ომარ ხაიამმა, რომელსაც მეცნიერება და პოეზია იტაცებდა, თავის მშობლიურ სოფელს მიაშურა და მათემატიკისა და ასტრონომიის ღრმად და საფუძვლიანად შესწავლას შეუდგა. ამ დროს უნდა დაეწეროს ხაიამს მისი ტრაქტატები მათემატიკისა და ასტრონომიის სხვადასხვა საკითხებზე. პირველწყაროებში ომარ ხაიამი მოხსენიებულია არა როგორც პოეტი, არამედ როგორც მათემატიკოსი. ამის გამო ზოგს ხაიამის პოეტობა საეჭვოდ მიაჩნია.

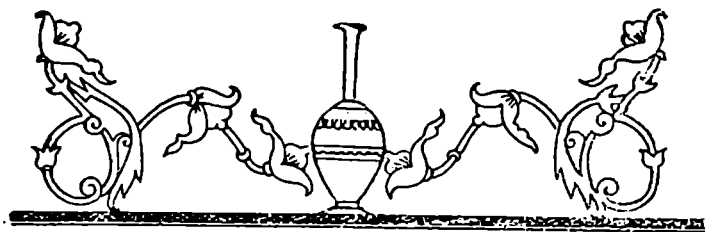
ომარ ხაიამმა მსოფლიო სახელი თავისი ოთხსტრიქონიანი ლექსებით — როზაიებით მოიხვეჭა, იგი როზაის უბადლო ოსტატია. ოთხ სტრიქონში მას შეუძლია ჩაატოს

ისეთი დიდი აზრი და ღრმა განცდა, რასაც ზოგჯერ დიდ ლექსშიაც ვერ ატევენ.

ხაიამი ტაჯიკურ და საერთოდ აღმოსავლურ პოეზიაში განმარტოებით დგას: ის იყო ერთად-ერთი პოეტი-ფილოსოფოსი, რომელმაც თავი დააღწია აღმოსავლეთში გამეფებულ ყოველგვარ რელიგიურ-მისტიკურ სკოლას, გახდა ათეისტი და შუასაუკუნეების ბნელი დოქტრინის — ღმერთის, სამოთხისა და ჯოჯოხეთის არარაობა ყველაზე ხმამაღლა იქადაგა.

დღეს ბურჟუაზიულ ქვეყნებში, კერძოდ, ინგლისსა და ამერიკაში არსებობს ხაიამის სახელობის კლუბები, კაფეები და სამიკიტნოები. მის ბურჟუაზიულ «თაყვანისმცემლებს» ავიწყდებათ, რომ ხაიამი ლოთობისა და ამორალურობის აპოლოგეტი არ ყოფილა. ის მხოლოდ აზროვნების თავისუფლებას უქადაგებდა თავის დროის საზოგადოებას. ეინ იცის, თვითონ ხაიამი ლოთი იქნებ სულაც არ იყო, მაგრამ მან, როგორც ფილოსოფოსმა, იქნებ არჩია ხალხისთვის მოეწოდებინა, რომ იგი ღვინოსა და ხორციელ სიამოვნებას უფრო დატანებოდა, ვიდრე ღვინოზე უფრო მათრობელა ბანგს, რელიგიას.

ომარ ხაიამის ლიტერატურული მემკვიდრეობა სათანადოდ ჯერ კიდევ არაა შესწავლილი. დაობენ იმაზე, თუ რამდენი რობაი უნდა დაეწერა მას. ექვს იწვევს ის, რომ ხაიამის ბევრი რობაი სხვა პოეტების კრებულებშიც გვხვდება. საშუალოდ მის კრებულში 300 — 400-მდე რობაი შეაქვთ. ხაიამის მემკვიდრეობის დადგენა მარტო ფილოლოგიურ ინტერესს როდი იწვევს. მის კრებულში ბევრია იდეურად ერთიმეორის საწინააღმდეგო რობაი და ძნელდება პოეტის მრწამსისა და იდეოლოგიის დაზუსტება. გარდაიცვალა ომარ ხაიამი 1123 წელს. დასაფლავებულია თავის მშობლიურ ქალაქში, ნიშაპურში.

რ ი ბ ა ი ბ ი

V 1

მეჩეთში რომ ვართ, კვლავ ლოთები განა არა ვართ,
განა ალაჰის იმედების ანაბარა ვართ?
აქ ერთ დღეს მოლას სალოცავი ნოხი მოვპარეთ.
ისევ მოვედით ახალ ნოხის მოსაპარავად.

2

შაბანის თვეში თუ დავთვერით, ღმერთს ეწყინება,
და ლოთებისთვის მან-რეჯების თვეც არ ინება.
კარგი, ბატონო! რამაზანის თვეში დავთვრებით,
მაგრამ მაშინაც არ დაგვიწყოთ ლანძღვა-გინება.

V 3

ზ3

ვინ გადაურჩა უცოდველი დღეების დენას,
ვინც არ შესცოდა, როგორ შესძლო მან თავის რჩენა?
მე რომ ცუდს ვშვრები და შენც, ღმერთო, ცუდად რომ
მიხდი, —
შედალოცვილო, ღმერთი ხარ, თუ კაცი ხარ შენა?!

4

აი, ეს მიწა, ცხოველები ზედ რომ მიდიან, —
ქალის ზილფია. ეს აგური, აქ რომ გიდვია, —
ქალწულის ლოყა და ბაგეა, კაცის თავია,
დიდი ვეზირის მკლავია და მეფის თითია!

ერთ ჩემს ნაცნობ მედოქესთან ვიყავ გუშინ დილას.
ჯერეთ მიწა მოთხარა და მერე ფეხით ზილა.
მას ფეხებქვეშ აუყვირდა მიწა: — «ჰეი, ძმაო,
მეც შენსავით კაცი ვიყავ ერთ ღროს, ცოტა ფრთხილად!»

V 6

ეს დოქი ალბათ სიყვარულით დამწვარა ერთ ღროს.
ეს თავი ალბათ მას საყვარლის გულ-მკერდზე ედო.
ეს ხელი ალბათ მას მიჯნურის წელზე ეხვია...
— ვაიმე, ასეთ ბედისწერას ვით უნდა ენდო!

57

V 7

მოთმენა ჩემი ღვინის ნდომით უკვე იძლია,
ასეთი ვიყავ, ხასიათი არ შემიცვლია.
ვეტრფი იმ წუთებს, როდესაც მწდე მომაწვდის ღვინოს,
მაძალებს, მაგრამ მე დაღევა არ შემიძლია!

V 8

თუ შავთვალეზა ქალი ჩრდილში მომივა ჯამით,
მომაწვდის ღვინოს და ბედნიერს გამხდის ის ამით, —
რაა სამოთხე? ძაღლის შვილი მიწოდეთ მაშინ,
მე თუ სამოთხე გავიხსენო თუნდ ერთი წამით.

9

მირჩეენია, მე ნაღდად თუ დამითხოვ კოდებს
და სამოთხის ნისია, შენ თუ გინდა, გქონდეს.
აბა ერთი მითხარი, მკვდრეთით აღმდგარს ვის ჰხედავ,
რომ სამოთხეს აქებდეს, ან ჯოჯოხეთს გმობდეს?!

10

გამიგონე, შენც მოკედლები, ძმაო, ან დღეს, ან ხვალ,
და ვერ შეძლებ ფარდის იქით დაფარულის ნახვას.
7. ტაჯიკური პოეზია.

სანამდის ხარ, გაიხარე, თორემ განა იცი,
რომელი გზით მოსულხარ ან რომელი გზით წახვალ?

11

ღვინო ჩემი ძალაა, ღვინო ჩემი სულია.
ღვინოა, რომ ამ ქვეყნად თავს მავიწყებს სრულიად.
შევიყვარე ღვინო და მისი ყადრიც გავიგე:
ის ღირსებით მეფეთა გვირგვინს გარდასულია!

12

ღვინო მინდა!... როცა ჩემს წინ ჯამით ღვინო არის,
მე მგონია ჩემი თავი დიდებულთა გვარის.
ჯერ მინდა, რომ გავეყარო ჩემს რჯულსა და რწმენას,
მერე ვაზის ასულთან მსურს დავიწერო ჯვარი*.

13

ჰეი, ბერო! რა მუქარაც არ გეასმინო შენი,
ლოთობაში დაღამდება მაინც ჩვენი დღენი.
შენ ღვთის შიშით და მის მონურ მორჩილებით ცხოვრობ,
ჩვენ კი ვლოთობთ და ქალებთან დროს ვატარებთ ლხენით.

V 14

ჰეი, მუფთი! ნუ ეცდები ლოთებს შარი მოგედვა!
თუმც დათვევრით, კიდეც შეგვრჩა შენზე მეტი ცოდნა.
ჩვენ ხომ ყურძნის სისხლით ვთვრებით, შენ კი ხალხის
სისხლით.
მიპასუხე, ვის ჰქონია ჩვენში მეტი ცოდვა?!

V 15

ო, ვის უნდა, რაში უნდა, ყოფნა ამისთანა!
ერთი მოდის, მეორისთვის ილესება დანა.
ჩვენი ბედი რომ იცოდე, არშობილო ჯერე,
ქვეყანაზე დაბადებას ისურვებდი განა?!

* გახისასული ქალიშვილის ეპითეტია.

მთერალმა ბულბულმა გვინახულა ბაღჩაში ჩენა,
იხილა ჩვენი სიცილი და კბილების ჩენა.
მოვიდა ჩემთან, მიჩურჩულა ყურებში ჩუმაღ:
— წარსულ სიცოცხლეს ვერ აღიღგენ, გაიგე შენა!

არ ხამს გულელებში მოწყენის ხემ გაიდგას ფესვი,
მოდო, ვიკითხოთ წიგნი, გულში სიამის მთესი.
ხომ იცი უკვე, ჩვენი გზები საით ყოფილა?
მაშ რას აყოვნებ, დრო უატაროთ, ჰა ღვინო, შესვი!

როგორც ჩქარი ნიაღვარი, როგორც ქარი ველთა
გაქცეულან დღენი ჩვენი, რაღა დაგვრჩა ხელთა.
სანამ ვცოცხლობ, არ ვინაღვლი ორთა დღეთა გამო:
დღეთა ჯერე მოუსვლელთა და წარსულთა დღეთა!

თენდება და მამალიც ყივის, როგორც რიგია.
რა ატირებს? მწუხარე განა უფრო იგია!
ვაი, როგორ გარბიან ჩვენი ყოფნის დღეები,
მთელი ღამე წასულა, ჩვენ კი არ გაგვიგია!

ბედი ქადრავს თამაშობს, ჩვენკი ვგავართ პაიკებს.
ტყუილს კი არ გეუბნები, მართალს ვამბობ, გაიგე!
მთელი ჩვენი ცხოვრება ერთი სათამაშოა,
დღე მოვა და აქედან გულა-ნაბადს აიკრეფ!

თენდება. ხარაბათიდან მოძმე გვეძახის ასე:
«—აქეთ, ლოთებო, ვინცა ხართ ხელაღებული თავზე!

აავსეთ ღვინით ფიალა მანამდე, სანამ ვინმე
ხელში ფიალად დაგვიქერს, პირამდე ღვინით სავსესა.

22

ჰეი, ლამაზო, ლამაზო, ნულარ დამაგდე ხელადა,
მეჩვენე ვარდი და დარდი გულს მომეშვება ხელადა.
ერთი ხელადა ამივსე. დავსხდეთ და ერთად დავლიოთ,
მანამდის, სანამ მოვკვდებით და თვით გავხდებით ხელადა.

23

ეცადე არვის ესროლო ღვარძლის ლოდი და გუნდა,
გული საკუთარ ნაღველში ამოგეგუდოს თუნდა.
მუდამ ეცადე, სიხარბე რომ დაიოკო შენი.
უნდა ჯვარს ეცვა მაგრამ სხვას ვნება აშორო უნდა!

V 24

როცა მოვკვდები, ანდერძს ვწერ, ღვინით გამბანეთ მკვდარი.
შენდობაც ღვინით მითხარით, ესეც ანდერძი არი.
და თუ მეორედ მოსვლის დღეს ძეზნას დამიწყებთ, ძმებო,
მეძებეთ, სადაც აბია ღვინის სარდაფის კარი.

V 25

რადგან ხეალის იმედები ძლიერ ცოტა გვრჩება,
ნუ ვიდარდებთ, არ ეგების სახით დარდის ჩენა.
ჯობს ღვინო ვსვათ მთვარის შუქზე, მთვარევე, რადგან მთვარე
კვლავ ამოვა, მაგრამ იგი ვერ გვიპოვის ჩენა.

26

ბედისწერის ქვეშ დავეყავი ქვეყნად ღრო და ეამი,
დარდი ველარ მოვიცილე თუნდაც ერთი წამით,
აფსუს, აფსუს, ვერ ავხსენი გამოცანა სოფლის!
მივდივარ და თან მიმყვება ნაღველი და შხამი.

27

ხამს მიჯნური იყოს მთვრალი სასმელით და ვნებით,
იყოს შმაგი, იყოს ხელი, თუნდ კიცხავდნენ სხვები.

როცა არ ვსვამ, მისივდება ნალველისგან გული,
გულს ნალველი ეშორება, როცა ვსვამ და ვთვრებო.

28

ყურანს ხომ წიგნს ეძახიან დიდებულს და ნეტარს,
მაგრამ ყურანს დღე და ღამე ვინ კითხულობს ნეტა!
ეს ფიალა ჩამომართვი, იმის კითხვას გიჯობს,
ხედავ, ყველგან და ყოველთვის ეს უქირავთ მეტად.

29

ბატს შემოჩვილა ერთხელ თევზმა გვალვაზე მწყრალმა:
«ამ ჩვენს გუბეში მოიმატოს ნეტავი წყალმა!...»
ბატმა მიუგო — «ჩვენ თუ შეგვწვეს და არ ვიცოცხლეთ,
ქვეყანა თუნდა წარღვნამ მოსპოს, თუნდ ცეცხლის ალმა».

30

ღვინისა და ქალის ტრფობის ცნებას ვინც კი იცავს,
ჯამს ვინც კოცნის და ვინც მხოლოდ ღვინის სახელს ფიცავს,—
მას არა აქვს არც იმედი და არც დასჯის შიში,
გათეიშა იგი ჰაერს, წყალს, ცეცხლსა და მიწას.

31

გირჩევ ქვეყნად ძლიერ ცოტა მეგობარი გყავდეს,
ნუ თვლი მოძმედ ყოველ გამვლელს, ვინც კი დაგიზავდეს.
იქნებ ხალხში ის გფიცავდეს მეგობრობას ნამდვილს,
ნამდვილად კი მტერი იყოს, საქმით ღუშმანს ჰგავდეს.

32

იმ სასახლეში, სადაც ბაჰრამს ეჭირა ჯამი,
დღეს ტურა ჰკივის. ხედავ, როგორ იცვალა ჯამი!
ჰმ, იმ ადგილას, სანადირო რომ ჰქონდა ბაჰრამს,
დღეს მიწას დარჩა სანადირო ბაჰრამის გვამი.

33

მოვიდა ნამი და ბალახი აცრემლდა ნამით.
აბა, უღვინოდ ეს სიცოცხლე რად გვინდა წამით!

წამოვსხდეთ მოლზე, ღვინო ვსვათ და ვილხინოთ, კარგო,
სანამ სხვა მოვა და ჩვენს მოლზე მოილხენს ამით.

6

✓ 34

მე ქვეყნის დიდი საიდუმლო ვიცი და მჯერა,
მაგრამ ხალხისთვის იგი მაინც ვერ მითქვამს ჯერა.
და ეს უმეცარ ხალხს თუ როგორ გავაგებინო,
რა ვქნა, ჯერ კიდევ ვერ მივმხვდარვარ, ვერა და ვერა!

35

ვარსკვლავთმრიცხველმა კაცის ბედზე არა რა იცის.
ჩალის ფასია ფასი თვითონ ცისა და მიწის.
იხარე, ქვეყნად ორიოდე დღე ცოცხლობ მხოლოდ,—
ბოლოს და ბოლოს არაფერი არ არის ისიც.

36

მერგუნა ქვეყნად მწუხარება, დარდი და ძრწოლა,
მოვა დრო, მოვა სიკვდილი და საფლავში წოლა.
ეს ორიოდე დღე რომ ვცოცხლობთ, ვილხინოთ მოლზე,
სანამ ჩვენ თვითონ გარდვიქცევით მიწად და მოლად.

37

მე ღმერთმა შემქნა, როგორც იმას ჰქონია წესად,
უნდა სცოდნოდა მას თავიდან, რა თესლი სთესა.
მე რომ ვცოდავდი, განა ღმერთმა ეს არ იცოდა?!
მაშ, ახლა რატომ მემუქრება?—რასა ჰგავს ესა!

38

საცოდავია, ვისაც ტრფობის ჭირი და სნება
არ განუცდია, არ ჰქონია ამისგან ვნება.
ვისაც ამ ქვეყნად უცხოვრია უსიყვარულოდ,
— მე ვცხოვრობდიო,—მას ამის თქმის არა აქვს ნება.

39

მოიტა ღვინო! შაჰ-მაჰმუდი ღვინოა ჩვენი.
ავმღერდეთ ისე, — დავითის ქნარს აღარონ სმენით.

არც მომავალზე, არც წარსულზე არც ერთი სიტყვა!
ვიმხიარულოთ! მიზანი ხომ ეს არის ჩვენი.

40

ტურფავ, ღვინო მომაწოდე. ორი რამე მინდა მხოლოდ:
ღვინო შევსვა და ზედ შენი ტკბილი ბაგე დავაყოლო.
ღვინო! ღვინო მომიტანე, რათა თავის შეკაფების
აღთქმა შენი დაღალივით ქარს და ნიაფს გავაყოლო!

41

ცალი ხელით ღვინოს ვიჭერ, ცალით ქალის დაღალს.
თავს კი მათთან ბალის მყუდრო ხეივანში ვმაღავ.
ბედთან საქმე მე არა მაქვს, მე ღვინოს ვსვამ მხოლოდ
მანამ, სანამ ფეხზე ვდგავარ, სანამ მყოფნის ძალა.

42

იმის ნაცვლად, მცირე სიბრძნე რომ მესწავლა თუნდა,—
მომადორა ბედმა უნდომ და ტყუილის გუდამ.
ეჭ, წლები, რაც უმიჯნუროდ და უღვინოდ გაქრა,
აფსუს, ქვეყნად არსებობად ჩამეთვალოს უნდა!

43

სისულელეა ყველა ჯური და ყველა რწმენა.
ბევრს კი ამაოდ ეცვითება მუხლი და ენა.
აბა, მე გკითხავთ, თქვენ მითხარით: — საიქიოში
ვინ წარიწყმიდა, ან ვის ერგო სამოთხის ლხენა?

44

ის, ვისი ნებით ქვეყნად შენი გაჩენა მოხდა,
ისე მოგსპობს, რომ არ სპირდება ბოდიშის მოხდა.
აღექ და ღვინით მოირეცხე გულის ნალველი,
აღექ და გულში ჩაიხუტე გოგონა კოხტა!

45

გვსურს თუ არა გვსურს, ერთ დროს ყველა დავხუჭავთ თვალებს.
წავალთ ამ სოფლით და წავიღებთ ქვეყნიურ ვალებს.

დავლიოთ ერთად, მეგობრებო, დავლიოთ ერთად!
ამ ქვეყნად გვიან მოვდივართ და მივდივართ მალე.

46

ქეშმარიტება რომ შევიცნოთ, ცოდნა არ გვეყოფნის.
სისულელეა ფიქრი ამის იმედზე ყოფნის.
მოდი, ძმობილო, დალიე და დათვერი მაინც
არც ფხიზელს ძალუძს საიდუმლო შეიცნოს სოფლის.

✓ 47

ეს მაოცებს, მე ეს დარდი მუდამ დარდად მქონია,
ყოფნის მიზანს ვიგონებ და,—კი ვერ მომიგონია.
დამიჯერე, რომ არსებობს, რაც, გგონია, არ არის,
დამიჯერე,—არ არსებობს, რაც ამ ქვეყნად გგონია.

✓ 48

ომარ, როგორ გეკადრება—ინანებდე ცოდვებს,
რას მოიგებ დასჯის შიშით რომ თრთოდე და ძრწოდე.
შენდობა ხომ ქვეყანაზე ცოდვილთათვის არის,
შეგინდობენ. შენც ხომ მხოლოდ... შენ ხომ მხოლოდ სცოდე!

49

ბევრმა ქვეყნის შესაცნობად გზა ვერ ნახა სწორი.
განა ცოტა დაბნეულა, განა ერთი-ორი.
შენ ხომ იცი, ბოლოს მაინც ცივი მიწა გველის,
დანარჩენი ყველაფერი ქორი არის, ქორი!

50

კრიტიკოსის თვალში ავს და კარგს აქვს ერთი ფასი.
რეგვენს ეცვას თუნდ ატლასი, თუნდა ეცვას ფლასი.
სულერთია თავსასთუმლად ბალიში თუ ჯირკი
მათთვის, ერთად ვინც დასცალა სიყვარულის თასი.

51

ერთმა ბრძენმა მომიწამლა ერთხელ ძილი ტკბილი.
მითხრა:—«ძილში ვის უნახავს მისი ვარდი შლილი.

რა უნდა ქნა შენ ისეთი, რომ გადურჩე სიკვდილს.
შესვი! გელის სამარეში სამუდამო ძილია.

52

დარდი შხამია, თრიაქი კი ღვინოა მხოლოდ.
სვი. ეს თრიაქი და შენს დარდებს მოუღე ბოლო.
დაჯექ მწვანეზე. თორემ ისიც კაცი ყოფილა.
დამიდასტურეთ,—ხომ ასეა, მიწავე და მოლო?

53

დალიე მეთქი! ცხოვრება ხომ ნისლია, ნისლი.
ქვეყნად ერთი ღლეც რომ იხარო, ბევრია ისიც.
რაც უნდა მოხდეს, კმაყოფილი იყავი მაინც.
ვისი ოცნება სრულყოფილა, თქვი აბა, ვისი?

54

ჰე, ნოვრუზმა დილას ნამით დაუბანა პირი,
დაამშვენა ეს ქვეყანა ტიალი და მწირი.
დაჯექ მოლზე და შენდობით მოიგონე კაცი,
გუშინ შენებრ მოქეიფე, ღლეს ბალახის ძირი.

55

ქვეყნად მხოლოდ ლხენაა, ქვეყნად მხოლოდ ვარდია?
ბრძენნი სოფლის განგებას ბოროტმოქმედს ადრიან.
მოკლედ რომ ვთქვა, ცხოვრებას რომ ვუყურებ ახლა მე,
უფრო ცოტა შეებაა; უფრო მეტი დარდია.

56

ვარდობის თვეში კარგი სუფრა და ჩრდილში ლხენა,
გვერდით კი ტურფა! ო, ამ სიტყბოს ვერ იტყვის ენა.
აბა გასინჯე! ჯოჯოხეთი შენ არ შეგაკრთობს
და არც სამოთხე მიგიზიდავს, მერწმუნე შენა!

57

გვერგო ცხოვრება აბეზარი, მლაშე და ფლიდი.
გვაქვს ცრემლის გუბე, ჯეიჰუნის წყალივით დიდი.

ვარამი ჩვენი ჯოჯოხეთის ცეცხლის მსგავსია.
სამოთხეში ვართ, წუთით მაინც თუ დაერჩით მშვიდი.

58

ვარდი ამბობდა: ჩემებრ ტურფა და ჩემებრ მწველი
ქვეყნად რა არის, მაგრამ მაინც დაქცნობას ველი.
ბულბულმა უთხრა: აბა, ერთ წელს ვის უცინია,
ისე, რომ შემდეგ არ ეტირა მრავალი წელი.

13 V 59

ლოთებს ელისო ჯოჯოხეთი გულის მზარავი, —
მეც საყვედური ბევრი მითხრეს დაუფარავი.
— როგორ? ჯოჯოხეთს ლოთს და მიჯნურს თუ აგზავნიან,
მაშ სამოთხეში ვინ ჰყოლიათ? — მგონი არავეინ.

13 V 60

მე არ ვიცი, რით გავჩნდი, ეს მასალა რისია,
ჩემს ილბალზე მზე ნათობს, თუ ნამდვილად ნისლია.
ღვინო, ქალი, ბარბითი, — მე ეს ნაღდი მომეცი
და თუ გინდა, აიღე შენ სამოთხე — ნისია.

61

განა მიტომ ვსვამ, რომ ვიგემო სიტკბო და შვება,
ან დავივიწყო ჩემი რჯული, დარდი და ვნება?
— არა! მე მინდა წუთით მაინც ჩემს თავს მოვშორდე,
თავდავიწყება მენატრება, თავდავიწყება!

8 V 62

ეჰ, ღვინო! ღვინო სულია და გულია ჩემი,
ყოველი რჯულის უარყოფა — რჯულია ჩემი.
ბედის პატარძალს ვკითხე: — შენი ქებინი რაა?
თქვა: — მხოლოდ იგი, რომ შენ გახდე სრულიად ჩემი.

V 63

დალიე მეთქი! შავ მიწაში მოგიწევს ძილი.
არც მეგობარი, არც მოკეთე, სატრფო თუ შვილი!

გეტყვი სიმართლეს, არ დასჭირდეს დავა და ცილი:
— დამკვნარი ვარდი ვერ იხილო ხელახლა შლილი.

64

რაც არ უნდა აძაგონ, ვამბობ, — ღვინო კარგია!
ვინც კი ამას უარყოფს, ჭკუა დაუკარგია.
ზოგჯერ რასაც კრძალავენ, სწორედ იგი გვეჭირდება
და რასაც არ კრძალავენ, ის არაფრად გვაზგია.

65

არც სინაგოგა, არც მეჩეთი, არც ეკლესია, —
არ მწამს არც ერთი, მათი გმობა ჩემი წესია!
მე არც სამოთხის იმედებით ვყოფილვარ ქვეყნად,
არც ჯოჯოხეთის მოლოდინით დამიკვნესია.

66

თუკი გული სიყვარულით არ გედაგვის შენა,
სულერთია, რაც არ უნდა გქონდეს ქვეყნად რწმენა.
ვინც მიჯნურთა დავთარშია, არ მოელის იმას
არც წარწყმედის განსაცდელი, არც სამოთხის ლხენა.

67

მდინარის პირას რომ დამდგარან ტურფა ნაძვები, —
მათ ნუ აწვეები! ფრთხილად, — მოლზე როცა დაწვეები!
იცი თუ არა, რომ ეს ნაძვი ქალის ტანია,
რომ ეს ვარდები არის ტურფა ქალის ლაწვეები?!

√ 68

სატრფო, ვისთვისაც დღე და ღამე მიკვნესის გული,
თვითონ გამხდარა დღეს მკვნესარე და ილბალ-კრული.
რა ექნა არ ვიცი, როგორ ვთხოვო მას — მომარჩინოს,
როცა თვითონ ვერ უწამლია თავისი წყლული!

√ 69

22
თუ მოვეკვდებით, სულ ერთია ბალდადი თუ ბალხი.
ღვინო გინდა თეთრი იყოს, გინდა ფერად თალხი.

შესვი, ძმაო! არ ვიქნებით ჩვენ ამ ქვეყნად, თორემ
სულ იქნება მზე და მთვარე, სულ იბრუნებს ჩარხი.

36

✓ 70

ყველა,—მოხუცი თუ ქაბუკი,—უკლებლივ ყველა,
მიდის იმ ქვეყნად, ზოგი ჩქარა და ზოგი ნელა.
ო, ეს ბებერი ცხოვრება რომ არავის ინდობს!
მოვალთ და მივალთ. სიკვდილისგან არა გვაქვს შველა.

71

ო, ეს ჯამი, ერთხელ რომ მოწიწებით გამოწვეს,
დამსხვრეულა და გზაზე სწორედ ამის გამო ძევს.
ფრთხილად, ფრთხილად, თუ ძმა ხარ, ხედავ, თავის ქალას ჰგავს.
ის რომ ერთ დროს კაცი იყო, ამას ესეც ამოწმებს.

✓ 72

მაშინ, როცა ხესავით მოვითხრები ძირითა,
დავიშლები სნეული ათასგვარი ჭირითა,—
ჩემგან სურა გამოწვით და თუ გინდათ გავცოცხლდე,
მასში ღვინო ჩაასხით, ჩემზე ნულარ სტირითა!

73

ის, ვინც იშვა და იგრძნო სოფლის ღელვა-ღუღილი.
ზან ერგო ლხენა, ხან დარდი და გულის წუხილი,—
ერთხანს ხარობდა, მაგრამ შემდეგ ისე დაღუშდა,
ისე სძინავს, რომ ვერ აღვიძებს ჭექა-ქუხილი.

42

✓ 74

ჩემი გაჩენით სარგებელი ღმერთს არ ჰქონია,
ჩემმა სიკვდილმაც რამ შემატოს არა მგონია.
მე ძლიერ მიკვირს, ამის პასუხს არავინ მაძლევს,—
ეს წასვლა მოსვლა მას რა მიზნით მოუგონია?!

75

კმაყოფილი არა ვარ ამ განგებით ავითა,
ჩამოგვართმევს სიცოცხლეს, გეტანჯავს წყლულით მწვავეითა.

ვერვინ ვნახე ამ ქვეყნად იმ ქვეყნიდან მოსული,
ვკითხო,—საით წავიდა, ვინც აქედან წავიდა?

✓ 76

ჩვენ მოგვეკლავს და თვით რჩება, ჩვენგან როგორ იქება!
ვერვინ ველარ შეიძლოს ჩვენი ნიშნის მიგნება.
სანამ ჩვენ არ ვიყავით, ქვეყნად ვნებაც არ იყო,
არ ვიქნებოდა და ვნება ქვეყნად მაინც იქნება.

77

ო, ეს მდიდრები! ეს ბრიყვი და ზვიადი კასტა!
ცხოვრობენ მყუდროდ და სხვის მიმართ მსჯელობენ მკაცრად.
ყველა ისინი, ვინც მათსავით არ არის ძუნწი,
მათგან არ არის მიჩნეული ღირსეულ კაცად.

78

ბედმა ბევრი ჩვენი სიბრძნე აქრა, როგორც დარგო.
თავის ბედზე მწუხარებამ აბა ვის რა არგო?!
აბა, ერთი ამივსე და მომაწოდე აქეთ,
აბა, ერთიც ხელმეორედ მომაწოდე, კარგო!

79

შესვი, თორემ გაუჩნდება გულს წყლული და კეთრი,
რას გიშველის, უბედურო, შენ ოქრო და თეთრი.
შესვი, თორემ, სულერთია, შენი მტერი დალევს,
შესვი, სანამ გაცივდება შენი ცხელი მკერდი.

✓ 80

ბევრი ცოდნა შევიძინე, ბევრი ვტეხე ღამე,
ბევრი სიბრძნე შევიცანი, ძლიერ ბევრი და მე
შოვიპოვე ამის გამო იმოდენა ცოდნა,
რომ მივუხვდი—ქვეყანაზე არ მცოდნია რამე.

81

ძმებო, მუდამ, როცა გექნეთ ერთად შეყრის დღენი,
იქეფეთ და ეს საქმეც ვაეკატურო ქვეყნით.

როცა ღვინოს ერთად სვამდეთ, მოგვიგონეთ ჩვენცა,
მოგვიგონეთ და დალიეთ შესანდობი ჩვენი.

82

რაც ამ ქვეყნად კი გვებადა, თვალთ მიგვეფარა,
რაც არ გვქონდა, იგი ხომ სულ არ არის და არა.
ცხოვრებაზე ნუ იღარდებ, დარდად არ ღირს იგი.
მხნედ იყავი, სულერაია, რაც გვაქვს, ისიც კმარა.

83

შეხეთ, მკედრები რომ გამხდარან დღეს მიწა და მტვერი,
შეუცვლიათ ხასიათი, შეუცვლიათ ფერი.
ვაი, ვაი, რა ღვინო სვეს მათ ისეთი, რომა
ყველაფერი დაივიწყეს, თითქმის ყველაფერი.

84

ქაცის წამება მის შეძლებას აღმატებულა,
ღმერთმა თავიდან ის სიკვდილით ავალდებულა.
ნეტავი იმას, ვისაც ქვეყნად არ უცხოვრია,
ნეტავი იმას, ვინც სულაც არ დაბადებულა!

85

ვარლობის თვე დგას, ღვინოც ვარდის ფერად ნაფერი!
ჩანგი და ნაი დაუკარი, სვი და დათვერი.
მე ღვინო მინდა, შენ თუ ღვინო არ გსიამოვნებს,—
მე რას მაძაგებ,—შხამი შენს პირს, მიწა და მტვერი!

86

დალიე ღვინო, თუ გსურს იყო უკვდავი მარად,
თუ გსურს მოხუცი გადაიქცე ჰაბუკის დარად.
შესვი და გულ-ღვიძლს მწუხარების ცეცხლი თუ გიწვავს,—
მის დასაქრობად ღვინის ერთი ფიალა კმარა.

87

გატეხე მარხვა, შიში ნუ გაქვს, გაბედე, ჰქენი!
აქამე მშიერს, ამჟს ითხოვს კაცური ზნენი.

ნუ შეურაცხყოფ კაცს გულმართალს საქმით და ენით,
განკითხვის დღეს კი მე ვიქნები თავდები შენი.

✓ 88

რამდენხანს გაძლებ შენ, ათასი წელი თუ ასი,
სულერთი არის, ამას მაინც ერთი აქვს ფასი.
გინდ მეფე იყავ, გინდ იყავი გლაზაკი ბაზრის,
შე საცოდავო, მაინც წახვალ, არა აქვს აზრი!

89

თუ დალევ ღვინოს, ეცადე სვა გონიერ კაცთან,
ან მასთან, ვისთან გაქვს ტრფიალის ვენება და განცდა.
ძლიერ ბევრს ნუ სვამ, ნუ დათვრები ძალიან ხშირად,
ბედს დაუმაღლე თუ ხალხისგან გაკილევა აგცდა.

✓ 90

ცისკრის ნიაზემა დაუხია სიბნელეს კალთა,
აბა, წამოდექ და დალიე შავთვალა ქალთან.
დალიე, ძმაო, ბევრჯერ მოვა ქვეყნად ცისკარი,
მაგრამ ჩვენ თვითონ არ გვექნება სინათლე თვალთა.

✓ 91

ომარ ხაიამ, ბედს არა აქვს კდება და რიდი.
შენი დათრგუნვა მისთვის საქმე არაა დიდი.
სვი ბროლის კიქით მანამ, სანამ ბროლს სიცოცხლისას
სიკვდილის ხელით არ დაგიმსხვრევს განგება ფლიდი.

92

მიწის გულიდან ზუალამდე, როგორც მისანი,
ქვეყნის შეცნობას შევდგომოდი—მქონდა მიზანი.
მე შევიცანი საიდუმლო ცისა და ქვეყნის,
მაგრამ სიკვდილის საიდუმლო ვერ შევიცანი.

✓ 93

ბალში! ბედს ნუ ენდობი, ან იმისი გჯერა კი?
შესვი, თორემ სიკვდილის ქარიშხალი ვერაგი

ცდილობს, როგორც დაფხრიწა მან პერანგი ვარდისა,
ისე შემოგვაფხრიწოს ჩვენც სიცოცხლის პერანგი.

94

გულს ნურასდროს მიაკარებ ვარამსა და სევდას.
ღვინო სვი და სევდა მაშინ რაღას გაგიბედავს.
ვაზის ასულს მოუჯექი, ინეტარე მასთან.
აკრძალული ასული ჯობს შემოდღეულ დედას.

95

კაცს იმორჩილებს ღვინის გემო, სიტკბო და ყანდი-
ღვინის დაღვევით იფუშება ყოველი ფანდი.
ღვინო რომ იბლისს დაელთა, მგონი მისთვისაც
ფეხთ გაეყარა მორჩილების ხუნდი და ბანდი.

96

ზეზე წამოდექ, გვსტუმრებია ნათელი დილის.
ბროლის ფიალა შენც აივსე ლალისფერ ღვინით.
სიკვდილის შემდეგ ვერ იპოვი შენ ამ სიხარულს,
რასაც განიჭებს უბადრუკი ცხოვრების ღვინი.

97

ბრძენო მოხუცო! ამ მიწისმთხრელ ქაბუკს არ ესმის,
მიწასთან ჰმართებს მოკრძალება, მეტი ფარეზი.
ურჩიე — ფრთხილად დაჰკრას ბარბ, რადგან ეს მიწა
ქეიყობადის ტვინია და თვალი ფარეზის.

98

ღმერთმა, რომელიც მფლობელია მაღალ აზრისა,
მზე დააბნელა ბევრი მაჰმუდ-აიაზისა.
ვინც ამ ქვეყნიდან წავა, უკან ველარ ბრუნდება.
ღვინო!.. სიცოცხლეს მოექეცი უფრო აზიზად.

99

რეგვენთან ნუ გსურს საუბარი, ნურცა კამათი.
მოდო, კეკიანებს დაუჯერე, გწამდეს ამათი.

შხამიც დალიე ქვეიან კაცის შემოძლეული,
სულელისაგან მორთმეული არ სვა შარბათიც.

✓ 100

როს დოქის ბაგეს დავაწებე ბაგე გაწვდილი,
რომ მქონებოდა მე სიცოცხლე უფრო ხანგრძლივი, —
დოქმა თავისი საიდუმლო გამანდო ჩუმად:
•მეც შენებრ განვლე წუთისოფლის მოკლე მანძილი•.

101

წამოდექ ფეხზე! გაიღვიძა, ხედავ. ბუნებამ,
დაგვატკბოს ღვინომ და ჩანგების აღულუნებამ.
ვინც ცოცხალია, განა ქვეყნად დარჩება დიდხანს!
ვინც წავა, სოფელს განა ისევ დაუბრუნდება!

102

ნუ გაქვს ამ სოფლის ფარულ წესთა შეცნობის შიში.
და მოსალოდნელს ნუ განიცდი ვაით და ვიშით.
წარსულს ნუ სტირი და მომავლის ნუ გეშინია,
მოკლე სიცოცხლის სიტკბოებას ამით ნუ იშლი!

50

✓ 103

ყორანი ვნახე ტუსის ციხის ქონგურზე მჯდარი,
ქეიქაუსის თავის ქალას დაადო ბრჭყალი,
ეუბნებოდა: «აფსუს, აფსუს, შენი დაკრული
საყვირისა და ბუკის ხმები ახლა სად არი!»

104

ხაიამ, დათვერ! ამაზე კარგს ვერვინ გასწავლის,
მერე ლამაზ ქალს მოუჯექი, ღვინო-ნასევამი.
თუ ბოლოს მაინც არარა ხარ, არაფერია,
არარაობაც კარგი არის რაობასავით.

✓ 105

მე მედოქესთან გუშინ ვნახე მრავალი დოქი,
ზოგი კაცივით მეტყველებდა და ღუმდა ზოგი.
8. ტაჯიკური პოეზია.

ასე ამბობდნენ: «დოქის მყიდველ-გამყიდველები
და მედოქენი ვიყავითო, სანამ არ მოგვედით».

106

მე მირჩევნია მივაშურო ისევ ხარაბათს,
ვიდრე მეჩეთში მოგითხოვდნენ შენ აღსარებას.
ადამიანთა შემქნელო და ბოლოს მომღებო,
შენთვის ერთია მათი ლხინი და მწუხარება.

√ 107

გუშინ, როდესაც სამიკიტნოს კარი შევადე,
მთვრალ მოხუცს დოქი მხარზე ედგა, ეტყო სილალე.
ვუთხარ: მოხუცო, ღმერთის არა გრცხვენია მეთქი?
თქვა: «ღმერთი მწყალობს, შენც დალიე, ბევრს ნუ ილაყებ».

108

საქმეს ვაებით ვერას შველის ჭირის მნახველი,
ვინც ჯაფას გასწევს, გონიერის მას აქვს სახელი.
იცხოვრე ლალად, გულს ნურასდროს ნუ შეიჭირვებ,
ოხვრა-წუწუნით არ მცირდება დიდი ნაღველი.

109

ქვეყნად სამოცდათორმეტ რჯულზე ყოფილა მეტი.
იმათზე მეტად, საყვარელო, თაყვანს გცემ, გეტრფი.
რა არი ქეფრი, ისლამი, ან ქრისტიანობა?
— ქვეყნად ნამდვილი სალოცავი შენა ხარ ჩემთვის!

110

რა ვუყოთ მერე, თუ მე მზვერავს მეუფის თვალი.
სასჯელი მისი ავიცილო, მე შემსწევს ძალი.
დღეს თუ გაღეშილს და დაღეწილს ჩამეძინება,
ხვალ ისევ ისე შემეკვრება დაშლილი ძვალი.

111

ჰე, ჩემო ბედო, კმაყოფილი არა ვარ შენით.
მე მონა არ ვარ, ღირსეული საქმენი ქენი!

შენ ხომ უგნურებს და უგნურად შემცოდეთ წყალობ,
მეც შემიწყალე, მეც არა ვარ, შენც იცი, ბრძენი!

112

ღმერთმა რადგან არ ისურვა, რაც მე მუდამ მსურდა,
ჩემი ქცევა უზნეობად ჩათვალა უნდა.
და თუ რასაც ღმერთი ჩადის, სწორი არის იგი,
მაშინ რა ვქნა, გავმტყუნდები, სწორი ვიყო თუნდა.

113

ორი დღეა ერთურთისთვის არ მოგვიკრავს თვალი
(ჩემო კარგო, ჩვენ ხომ ღვინით უნდა ვიყოთ მთვრალი!).
დილა მოდის, ღვინით შევხვდეთ, დილა ბევრჯერ მოვა,
მაგრამ ქვეყნად არ იქნება ჩვენი ყოფნის კვალი.

114

თენდება უკვე, ღვინოს ვითხოვ, ბროლებს და ლალებს.
სულელი არის, ვინც სახელზე სწუხს და ვალალებს.
ამ ქვეყნად, ძმებო, ძალიან ბევრს ნუ მოვისურვებთ,
მოდი, დავჯერდეთ ღვინოს, ჩანგს და ქალის დალალებს.

59

✓

115

ერთხელ ვიხუმრე:—«შევიძულე ღვინოს ამ დღიდან,
ღვინო ხომ ვაზის სისხლი არის, სისხლი ნამდვილად.»
ბრძენმა იოცა:—«დაგიჯერო რასაც შენ ამბობ?»
—«შენ როგორ ფიქრობ, დავთმობდი მას ეგრე ადვილად?»

116

ჩვენ ხანის გვირგვინს და ქეის თაჯს ღვინოზე ვყიდით,
სამეფო სკიპტრა ჩვენთვის ნივთი არ არის დიდი.
ჩვენ ერთი ჯამი ღვინო გვინდა იმაზე უფრო,
ვიდრე ლოცვები ღვთის წინაშე, ვედრება ფლიდი.

117

ბედის ბადეში ვართ გაბმული, მწერით ვკედლებით.
ო, ჩვენი გული ითანგება ქირით და სნებით.

ვაიმე, ვაი! ჩვენი ნებით აქ არ მოვსულვართ,
და არც აქედან არ მივდივართ ჩვენ ჩვენივე ნებით.

V 118

რომ მქონდეს ძალა ღვთის და არა ადამის ძისა,
მე ზეცის ჩარხებს დავამხოვდი, დავცემდი ძირსა
და სხვას შევექმნიდი, რომ ხალხს ეგრძნო თავისუფლება,
რომ ქვეყნად ბოლო მოღებოდა ვარამს და ჭირსა.

119

მერიქიფევ, მერიქიფევ, რა გაძინებს ასე დილით,
ჩქარა ღვინო მომაწოდე, ადე ზეზე, გეყო ძილი.
მანამ, სანამ ჩემი თავის ქალას ჯამად გამოწვავენ,
მოდი, ჯამში გადმომისხი ე მაგ ღვინო, ტკბილზე ტკბილი!

ჯ ა მ ი

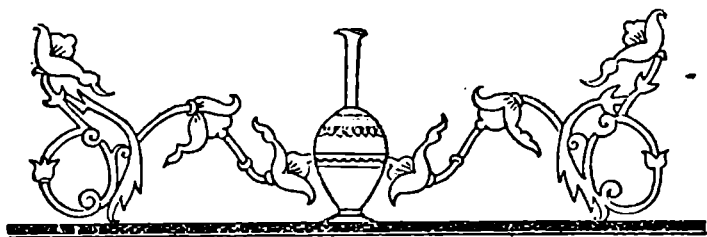
აბდერ-რაჰმან ჯამი დაიბადა 1414 წელს. მისი მამა სასულიერო პირი ყოფილა. პოეტს განათლება ჰერათში მიუღია. ამ დროს ჰერათი ერთ-ერთი დიდი და კეთილმოწყობილი ქალაქი იყო აღმოსავლეთში, ის იყო შუააზიის კულტურის კერაც, აქ იყო თავმოყრილი აღმოსავლეთის საუკეთესო ინტელიგენცია. თვითონ თემურიდი სულთანი ჰუსეინ ბაიქარა (1469—1506) განსწავლული და პოეტური გემოვნების მქონე პიროვნება ყოფილა. ჰერათში მოღვაწეობდა დიდი უზბეკი პოეტი და სახელმწიფო მოღვაწე ალიშერ ნავოი, რომელმაც დიდად შეუწყო ხელი არა მარტო ტაჯიკური და უზბეკური პოეზიის აყვავებას, არამედ საერთოდ შუა აზიის კულტურის აღმავლობას, პოეზიისა, მუსიკისა და არქიტექტურის განვითარებას. შეიქმნა ე. წ. ჰერათის სკოლა. ამ სკოლაში პირველი ადგილი თვითონ ალიშერ ნავოისა და ჯამის ეკირათ. ნავოი და ჯამი ახლობლები და მეგობრები ყოფილან.

ჯამის მიმბაძველ პოეტად თვლიან. ამ შეხედულებას ერთგვარი შენიშვნა სჭირდება. მართალია, ჯაჰის ქმნილებანი ფირდოუსის, საადისა და დიდი აზერბაიჯანელი პოეტის ნიჰამი განჯელის მიბაძვითაა დაწერილი, მაგრამ ჯამი მათი ეპიგონი მაინც არაა. ისესხა რა სიუჟეტები, ჯამიმ თავისებური გააზრება და იღეა მოგვცა თავის პოემებში. პოეტურადაც

როდია ჯამის პოემები არა ორიგინალური. ცნობილია, რომ მისი პოემა «იოსები და ზოლეიხა» ფირდოუსის მიბაძვითაა დაწერილი, მაგრამ უფრო ძლიერი ქმნილებაა, ვიდრე ფირდოუსის ამავე სახელწოდების პოემა.

ჯამის აქვს ხამსე — ხუთეული, ნიჰამის ამავე სახელწოდების პოემათა ციკლის გავლენით დაწერილი. საადის «გოლესტანის» ქარგაზე მან დასწერა «ბეჰარესტანი» — დიდაქტიკური ხასიათის წიგნი, რომელიც დამოუკიდებელი ხასიათის თხზულებაა და, ჯამისავე თქმით, სრულიად ორიგინალურ ნაწარმოებს წარმოადგენს.

ჯამი იყო დიდი ფილოლოგიც. მის კალამს ეკუთვნის მრავალი მეცნიერული ხასიათის შრომა. გარდაიცვალა 1499 წელს.

რჩევა შვილისადმი

ო, ჩემო შვილო, ღმერთი გყავდეს მფარველად შენა,
ავ საქმეში და განსაცდელში შემწედ და მშველად!
მის ღარიგებას სხვისი რჩევა ვერ შეედრება.
დე, მან ისმინოს შენი თხოვნა და შევედრება!
მე შვიდჯერ ათი წლის შევსრულდი, შენ კი ხარ ათის.
შენი ბედის მზე დღეს ამოდის, ჩემი კი ჩადის.
ჟამთა სიავეით მაწევს მხრებზე მრავალი წელი,
ვსინჯავ ჩემს წარსულს და წუხილი მკლავს გულისმწველი.
მე აწ რა მელის სასიკეთო, თუ არა სნება.
შენი ყვაველი იფურჩქნება, ჩემი კი ჭკნება.
ვით მივსწვდე წარსულს, ვით ვეძიო მისი სათავე,
როცა არა მაქვს ხელში ჩემი ბედის სადავე.
იყავ მუშაკი და გამრჯელი იყავი მხოლოდ,
თუ გსურს იწვნियो მისი ტკბილი ნაყოფი ბოლოს.
ეძიე ცოდნა, ჭკვიანებთან ეძიე საქმე.
უქნარები და რეგვენები დასთმე და დაგმე!
თორემ ამ სიბრძნის არ გამგონი ქვეყნად ვინ არი,
რომ ცოცხლობს მცოდნე და მკვდარია უცოდინარი.
სიბრძნის მქონენი მხოლოდ ცოდნის გზაზე მიდიან.
კაცის სიცოცხლე მცირეა და სიბრძნე დიდია!
ამ ქვეყანაზე, შვილო, ორჯერ არავინ მოდის.
თუ გაგიჟირდა, იქონიე იმედი ცოდნის.
ისწავლე, რათა გამოგადგეს, რაცა მოგინდეს.

რად გინდა ცოდნა, საქმეს ხელი თუ არ მოჰკიდებ.
ცუდს ვინც ჩადიან, კარგს ისინი ნუ მოედიან.
საქმელი, ცუდად შეკაზმული — მავნებელია!
თუ გაუქირდა, არ დაზოგო მოძმესთვის თავი,
შენ მოკვდი, ოღონდ ააცდინე მეგობარს ავი!
რადგან, ვინ იცის, შენს თავზედაც რა ღლე დადგება.
როს დაგქირდება, ისიც ასე გამოგადგება.
ეძიე მოძმე, გახდი მტვერი მისი ფეხისა
და თუ არა და, — პოვნა მისი თუ არ გელირსა, —
მაშინ შინ დაჯექ, ჩაიკეტე სახლის კარები,
იყავი შენთვის და ნურავის გაეკარები!
იყავ მუშაკი და მუდამ ეს გახსოვდეს, რომა
შრომა არ არის სამარცხვინო, გიყვარდეს შრომა!
შეხე ბრძენ კაცებს. ღლეს ისინი საფლავში წვანან.
მათი აზრები კი ცოცხლობენ და ფეხზე დგანან!
და თუ მოგინდა, სადმე სიტყვა წარმოსთქვა რამე,
ჯერ დაუფიქრდი, ვის აამებ და ვის რას ავნებ.
თუ ერთხელ. ჩიტი გალიიდან გაფრინდა ველად,
ვერ დაიბრუნებ, თუნდ ხერხები იხმარო ყველა.
შემწეობა და შეველა უნდა ღვთისნიერ კაცებს.
ჩაგრულთა მიმართ მკაცრებს ელით ბედის სიმკაცრე!
თუ არ ამაყობ, არ მოგივა ამით ზიანი.
იყავ ყველასთან თავმდაბალი, თავაზიანი!

ითსუნი და ზოლისა

(ადგილები პოემიდან)

სხვას უთქვამს ის, რაც ღლეს მე უნდა გიამბოთ თქვენა.
ვინც მე ეს მითხრა, მას უპირდა კეჟა და ენა.
მიღრიბის ქვეყნად იყო ერთი მეფე—თამუსი.
უდიდებიათ მისი ხმალი, მისი ნამუსი.
ყოველგვარ მეფურ ღირსებებით იყო შემკული
და მის სურვილებს არ ჰქონია გზები შეკრული.
ჰყავდა ასული, ლამაზი და პირმშვენიერი.
გასაოცარი იყო მისი შნო და იერი.
მისი სიტურფე რომ აღწერო, ძალა არ შემწევს.
მაინც ვეცდები, — ღმერთო, იყავ შენ ჩემი შემწე!
ისე, ვით მისი ნაწნავეები გრეხილნი შავად,
თავით დავიწყებ აღწერას და ფეხანდე ჩავალ.
მე შევეცდები დაგიხატოთ მისი ბაგენი,
საქირო სიტყვებს და გამოთქმებს თუ მივაგენი...

დადგა ცისკარი და მამალმაც მორთო ყივილი,
შავმა ყორანმა მიწა დასთმო გულისტივილით.
ბალჩა-ბალებში ბულბულებმა იწყეს გალობა,
მინდვრის ყვავილებს მოუვიდათ დილის წყალობა.
ვარდებმა მუშკი ისხურეს და იხარეს ამით,

იამ გულპირი დაიბანა ცვარით და ნამით.
ზოლეიხას კი ჩაეშხამა ცისკარი ამო,
სწუხდა ქალწული ღამით ნახულ სიზმარის გამო.
ვინ იყო ის, ვინც მან იხილა წუხელის ძილში,
მასზე ფიქრობდა დიდი შიშით, ვაი და ვიშით.
შემოკრბენ მის წინ პირმცინარე სეფე-ქალები
და მოიკითხეს მოწიწებით და მოკრძალებით.
მეფის ასულმა იწყო ცრემლის ნიაღვრად დენი.
გააპო ლალი, მაგრამ ველარ აიდგა ენა.
მიმოიხედა მოატარა ოთახში თვალი,
მაგრამ ვერ ნახა სიზმრად ნახულ ყმაწვილის კვალი.
ამოიხენეშა და ვარდივით თავი დახარა,
ერთხანს იტირა, თვალებიდან ცრემლი დაღვარა.
რა ბიჭი იყო, ანდა ტანი ჰქონდა როგორი!
გახევდა, ფრჩხილით დაიკაწრა ვარდის კოკორი.
მერე კი შერცხვა, რომ სახალხოდ მოიქცა ასე
და მოთმინებას მისცა გული კაეშნით სავსე.
გათანგულ გულში საიდუმლოს უშოვა ბინა.
და იწყო ჩუმად მწუხარება, ოხვრა და გმინვა.
თუმცა ცდილობდა დაემაღლა ცეცხლი გულისა,
ის მაინც იყო მსხვერპლი ჩუმი სიყვარულისა.
რომ დაემაღლა სიყვარულის მწველი ალები,
შემოიკრიბა გასართობად სეფე-ქალები.
მხიარულობდნენ, იცინოდნენ მისი ბაგენი,
ჩუმად კი ტრფობის ცეცხლი ენაო გულის მდაგველი.
თვალთა წინ ედგა ქალწულს უცხო ყმაწვილის სახე,
ის გამხდარიყო მისი გულის ხუნდი და მახე!
მასზედ ფიქრები იყო მისი სევდის სათავე,
მას მოეტაცა ზოლეიხას გულის სადავე.
შეყვარებული საბრალოა, მისი სურვილი
თუ არ შესრულდა, თუ არ მოკლა გულის წყურვილი.
მას მუდამ მისი ნახვა უნდა, მისი ხსენება,
დაკარგულია მისთვის ძილი და მოსვენება.
სატრფოს სახელი მის ბაგეზე დაიბინადრებს
და თუ რაიმეს ის ინატრებს, — მიჯნურს ინატრებს.

მთელი დღე ასე გაატარა, ასე გალია,
ასჯერ წაიქცა და კინალამ სული დალია.
მოვიდა ლამე, მეგობარი მიჯნურთა ძველი,
მოვიდა ლამე, ხვაშიადის პირმტკიცე მცველი.
და როს დადამდა, დაილამა ქალწულმაც პირი,
მოღრკა ჩანგივით, გაიხსენა დარდი და ქირი.
სიხარულსა და ჰანგს აუბა რკინის კარები
და გულმკენსარე ჩანგს გაუბა ცრემლის ლარები.
იწყო ტირილი და ისე, ვით ცეცხლის მოდება,
ბანიდან ბანზე გადავიდა მისი გოდება:
— მომტაცე გული და არ მითხარ შენი სახელი,
არ მიმასწავლე შენი ბინა, ისე წახველი.
ვაჰმე! შენს სახელს ვინ გამიგებს, ვინ მეტყვის, ვინა!
საით გეძებო, საითა გაქვს სახლი და ბინა?
შენ მეფე ხარ და არ იციან შენი სახელი,
შენ მთვარე ხარ და არ არიან შენი მნახველი.
ბედმა გამწირა, ბედმა ჩემზე ხელი აიღო,
არც გული შემრჩა და არც ის, ვინც გული წაიღო!
მე არ მეღირსა დასვენება და დაძინება,
ბედმა იწება ჩემს თვალთაგან ცრემლის დინება!
რადგან ჩემს გულში შენი ტრფობის ცეცხლი ანთია,
კვნესა-გოდებით ვეგებები ყოველ განთიადს.
ო, რა იქნება, თვალში სხივი აღარ გამიქრო,
ო, რა იქნება, წყალი მასხა, ცეცხლი ჩამიქრო!
დღემდე ვიყავი ბაღში რგული გაშლილი ვარდი.
ვიყავი ლალი, არ ვიცოდი რა იყო დარდი.
ჯერ ჩემი ლერწმის ტანი ქარს არ დაუბრუნებია,
ჩემი სამოსი ჯერ ეკალს არ დაუბრუნებია.
ეს შენ იყავი, რომ შემხედდე და ჯვარზე მაცვი,
ო, ეს შენა ხარ, ლოგინად რომ დამიგე ქაცვი...

... გავიდა ლამე მეტად ავი და მეტად გრძელი,
ასული ადგა მოიწმინდა თვალეზი სველი.
ნეტავ იმ საბანს, რომელიც მას ტანზე ებურა!
ნეტავ მის ბალიშს! ალბათ ფშვინავს ვარდისებურად!

*

მოდო, მოდო, სიყვარულო, შე ცბიერო შენა,
ხან ლხინი და ლხენა გიყვარს, ხან კი ცრემლის დენა.
ზოგჯერ უცებ გაგვახარებ, ზოგჯერ შევებას აგვიანებ,
ზოგჯერ ჭკვიანს ასულელებ, ზოგჯერ სულელს აჭკვიანებ!
ბევრი ბრძენი გემდურება გოდებით და ვალალებით,
შენ შეგიკრავს ბევრი გმირი ქალის შავი დაღალებით.

*

ზოლენიხა კი დიდხანს იყო ცნობაწასული,
თანამეცხედრეს ეძიებდა მეფის ასული.
მას ხომ განგებამ სულისმოთქმა არ დააცალა,
მან ხომ ტრფობის და გაგიჟების თასი დასცალა!
გულდაღვრემილი, მწუხარე და კაეშნით საცხე
ტიროდა მწარედ და გოდებით მოთქვამდა ასე:
— ჰეი, ძვირფასო, რად მომტაცე ჭკუა და აზრი,
რატომ გამწირე ასე ნორჩი და ასე ნაზი?!
წუხილი მომეც და ნუგეში არ დაატანე,
გული წამართვი, წაიღე და ქარს გაატანე!
მე არ გარწმუნებ, ყველას ვჯობდე ამ ჩვენს მხარეში.
აღბათ გყავს ჩემზე უფრო ტურთა პირისფარეში.
მე გვედრები თუნდაც ვიყო მოახლე შენი,
ოღონდ არ მომკლა კენესაში და სიმწუხარეში!
ღმერთმა ნურავის ნუ არგუნოს ასეთი ხედრი.
ხალხის ავ ენას ამაშორე, უფალო, გვედრი!
არ დააღონო ჩემი ბედით ჩემი მშობელი,
არ გაუმწარო საწუთრო და წუთისოფელი!
შემომრჩა მხოლოდ მწუხარება და სიმართოვე,
მოახლეებმაც ვერ მიყურეს და მიმატოვეს.
ცეცხლი შემინთეს ისე ცხელი და ისე მწველი,
რომ არ მყავს მცველი და ისევ შენს წყალობას ველი!
საესე ხელადით ძილის ღვინო დალია თვალმა,
ჩაიძინა და ეს სიზმარი იხილა ქალმა:
ძილში ეჩვენა კაცი, მისი ძილის გამტეხი,

მისი ვარამის, წუხილის და ვნების ამტეხი.
 რა ვქნა, არ ვიცი. ვის ვადარო იმისი სახე!
 მე ქვეყანაზე მისი მსგავსი ვერავინ ვნახე.
 ქალმა ტირილით დაუჭირა ვაჟს კაბის კალთა
 და იგი ცრემლით დაუსველა (წესია ქალთა).
 ჰეი, ძვირფასო შენ მარგუნე ტანჯვა და ვნება,
 ეს შენ წამართვი მოსვენების და ძილის ნება,
 მიშველე რამე, მომაშორე დარდი გულისა,
 თორემ დამღუპავს სიყვარულის ქირი და სნება!
 ბოლოს და ბოლოს მიპასუხე ვინა ხარ, ვინა?
 სადაური ხარ, ან სადა გაქვს სახლი და ბინა?
 და როგორც იყო, ყმაწვილკაცმაც აიდგა ენა,
 უთხრა: «კეთილი, თუ ეს რამეს გიშველის შენა,
 შენ ნუ იტირებ, ნუ ხარ ცრემლით თვალდანამული,
 მე ვარ მისრელი, ეგვიპტეა ჩემი მამული.
 ჩემს ქვეყანაში მეტად დიდი გვარის კაცი ვარ,
 ეგვიპტის მეფის მსახური და კარის კაცი ვარ.»
 ო, ამ სიტყვებმა ქალს გაუღო სამოთხის კარი,
 თითქოს გაცოცხლდა ზოლეიხა, ასი წლის მკედარი!
 დაწრეტილ ძარღვში კვლავ დაუწყო სისხლმა ღინება,
 კვლავ დაუბრუნდა გულს სიმხნევე და მოთმინება.
 როგორც ჩანს, მისთვის ბედმა ცუდი როდი ინება,
 რადგან ჩაუქრო მწუხარების მწველი ალები,
 ხამს მისი ქება, დიდება და არა გინება!
 შემოიკრიბა ზოლეიხამ სეფე-ქალები.
 სუყველამ მის წინ სამსახურად თავი დახარა
 და ზოლეიხამ მათ ამბავი მისი ახარა:
 — «წადით, ნურავის დაუმაღავთ ქალაქში ამას.
 წადით, ახარეთ ეს ამბავი მწუხარე მამას
 და ცეცხლიხაგან დაიხსენით იმისი გული!
 ახარეთ მას, რომ პირში ისევ ჩამედგა სული!»
 როდესაც ხალხმა ეს ამბავი მეფეს ახარა,
 კარისკაცები და ამაღა მყისვე აჰყარა.
 როგორც მიჯნური, გახდა ფიცხი, მოუსვენარი.
 თვით ინახულა მისი ქალი ტანად კენარი

(ქალწულს ცრემლები თვალებიდან როდი უწვიმდა).
ოქროს ყუთიდან ვერცხლის მძივი გადმოუცვივდა.
მეფის ღიმილი სამეფოს სახლს მეტად ახარებს.
დასვეს ხელმწიფე და მის ფეხთან თავი დახარეს.
გარშემო უდგას სრა-სასახლის ყველა ფერია,
ვით ფარვანები მოფარფატე სანაულის ირგვლივ.
მეფის ასულის ბედი მათთვის ყველაფერია,
ახლა კი ბედით განწირული არ არის იგი!

*

ბედი არის მასხარა,
ცულლუტი და ცბიერი.
ბედი არის თაღლითი,
მაგრამ ჩვენზე ძლიერი!
ჯერ გეძმობა, ნუგეშს გცემს
და რას არ დაგპირდება,
მაგრამ მაშინ გიმუხთლებს,
როცა გაგიპირდება.

«სახლი წამექცა და დამექცა თავს სახლის ქერი.
ისევ მოვიდა ტირილის და გოდების ჯერი.
ეს ხომ არ არის იგი, ვინც მე სიზმარში ვნახე,
ეს ხომ არ არის იგი, ვინც მე დამიგო მახე!
ეს ის არ არის, ვისკენ მსურდა გეზის წამართვა,
სადავეები მოთმენისა ვინც მე წამართვა!
ეს ის არ არის, ვინც სიზმარში თვალწინ დამიდგა,
ვინც მე სიცოცხლე მაჩუქა და სული ჩამიდგა.
ვაიმე, ისევ მსურს ძაგება შემოქმედისა,
ცულად აღმოხდა ცად ვარსკვლავი ჩემი ბედისა!
მე ვარ ის მგზავრი, დარჩენილი უდაბნოს მტვერში,
რომელსაც წყალი გადაარჩენს, თუნდ ერთი პეშვი.
ხახა უშრება, გაუგდია პირიდან ენა,
გამხმარ ტუჩიდან უკვე სისხლმა დაიწყო დენა.
ვისაც შორიდან მოეჩვენა ანკარა წყალი.
წავიდა მისკენ, მოიკრიბა ღონე და ძალი.
მივიდა, მაგრამ წყაროს ნაცვლად დახვდა მარილი.
თურმე წყლის ბრწყინვალე მოეჩვენა მისი არილი...

ვარ მეზღვაური, ვისაც შემხვდა ამინდი ავი
და შუა ზღვაზე დამელუბა გემი თუ ნავი.
გრიგალს დავეყვები მის ნებაზე დაბლა თუ მაღლა,
საცაა უკვე ვილუპები, დამეტყო დაღლა.
მაგრამ, შეხედეთ! აგერ ნავი, ბედი მქონია!
მივცურავ მისკენ, გადაერჩები, ასე მგონია.
უცბად.... ვაიმე! ნავის ნაცვლად გველეშაპს ვნახავ.
უნდა რომ შთამნთქას, დაულია ვეება ხახა...
ჰოი, ჩემსავით ვინ გინახავთ გულგაქურდული,
ვისაც ამგვარად დაგმანოდეს ბედი ურდულით.
ჰოი, ზეცაო, შენს იმედებს შევეფარები,
შენ მომეშველე, შენ გამილე შვების კარები!
თუ ის არ არის, ღმერთო, ჩემი ბედი და ხვედრი,
სხვა მამაკაცი ამაშორე, უფალო, გვედრი!
შერცხვენისაგან დაიხსენი ჩემი მანდილი!
არ შეუსრულო ვინმეს ჩემზე ცუდი წადილი!
მე გადაეწყვიტე, თუ მეწია შენი წყალობა,
მას ჩავაბარო, როგორც განძი, ჩემი ქალობა.
ვარ უსასოო და მხოლოდ შენს წყალობას ველი.
შენ ააშორე ჩემს სიტუტეს ბოროტი ხელი!•
დიდხანს მოთქვამდა ზოლეიხა განაწამები,
სისხლს აწვიმებდნენ მისი თვალნი და წამწამები.
დიდხანს სტიროდა სულდამწვარი, გულდახეული,
დიდხანს გორავდა ცივ მიწაზე მისი სხეული...

ბოლოს კი ტურფა ზოლეიხამ ასე ინება
იქნებ ჯობდესო ქალაქგარეთ გასეირნება.
ბრძანა სრა-სასახლის გარეთ დადგან კარვის ფარდები.
იქნებ გულს გარეთ დაბინავდნენ მისი დარდები!
გავიდა ველად და იქ დაჰყო ერთ თვეზე მეტი—
ჩუმი ტირილით, ვაგლახით და ტუჩების კვნეტით.
ვერ გაუმკლავდა ფიქრებს შავად შემოსეულთა,
დარდის დამალვით გული უფრო დაუსნეულდა.
ვერც აქ შეიძლო დამშვიდება და მოსვენება
და ისევ თავის სასახლეში წასვლა ენება.

მოსწყინდა მინდვრად და სასახლე ისევ არჩია.
 მობრუნდა ეტლი, ძვირფას სტავრით მოუფარჩიათ.
 გამოიარეს აქეთობას მისრეთის გზაზე.
 ნახეს სასახლე აზიდული ამაყად მთაზე.
 ... ქალმა იკითხა: რა მომხდარა, ნეტავ, ისეთი,
 რომ თემშარაზე გამოსულა მთელი მისრეთი?
 გამოიხედა ზოლენიხამ თავის ეტლიდან
 და მყის წაიქცა ქალი ელდით მეტისმეტითა.
 ერთი შეჰკივლა და დაჰკარგა მაშინვე გრძნობა,
 ძალიან გვიან მოუვიდა აზრი და ცნობა.
 მოვიდა ძიძა სამძიმრით და გულისტკივილით.
 — შვილო, რა მოხდა, რატომ მორთე, შვილო, კივილი?
 ზოლენიხამაც ამოიღვა პასუხად ენა:
 — ძიძავ, მაშ გინდა ჩემი დარდი იცოდე შენა?
 შენც ხომ იხილე, იქ რომ იდგა ყმაწვილი მონა?
 ის არის ჩემი სიცოცხლე და ცხოვრების წონა.
 ის არის ის, ვინც სიზმარშიაც აღარ მასვენებს,
 მასზე ფიქრი მკლავს, მასზე დარდის ცრემლი მასველებს.
 ყველგან დამქონდა მისი ტრფობა და სიყვარული,
 მხოლოდ დღეს ვნახე განძი დღემდე ჩემთვის ფარული.
 მისთვის დავაგდე სახლ-კარი და გავხდი ტიალი,
 მისთვის დავიწყე მაწანწალობა და ხეტიალი!
 ბედი ტიალი, ეს რამდენი წელიწადია,
 ისე მატარებს და მბრუნებს, როგორც სწადია...
 ეს რა ხანია დამავიწყდა, რაა ღიმილი,
 ეს რა ხანია მკლავს ნალველი და სიმძიმელი.
 მე მხოლოდ ის მსურს, მხოლოდ მისი გული მწადია,
 ეს არის, ვისაც მე ვეძებდი, ჩემო გადია.
 მაგრამ დღეს სევდა უფრო მაწევს გულზე ლოდივით.
 ძვირფასო ძიძავ, მეტი არ ვარ მისი ლოდინით.
 როდის იქნება ბადრი მთვარე ჩემს ბანზე ვნახო,
 როდის იქნება, ნეტავ როდის, ის ჩემთან ახლო?
 მშურს მისი ბედი, ვინც მის ბაგეს დაეწაფება,
 მშურს მისი ბედი, ვისკენაც აქვს მას მისწრაფება.
 ვინც არ მოკვდება მასზე დარდით და ვალალებით,

მშურს ქალის ბედი, ვინც დააბამს მას დაღალბებით.
 ნეტავ მას, ვინაც მისი ტანი, ვით კვიპაროსი,
 მოდრიკა მისკენ და დაუდგა სულის ტაროსი!
 ნეტავ მას, ვინაც მას შესწირა თავისი თავი,
 მის ფეხთა მტვერით ვინც აივსო ორივე თვალი!
 ნეტავ მექნება, ჩემო ძიძავ, ბედი ასეთი?
 მაშინ სიციოცხლეს, მართლაც ძვირად დავაფასებდი!
 ძიძამ ისმინა ზოლეიხას ზემორე თქმული
 და დაეთუთქა მოხუცებულს თვითონაც გული.
 ნუგეში სცა მას: — სჯობს, ძვირფასო, ეცადო რითმე,
 რომ აიტანო. ის მოიგებს, ვინც ღიღხანს ითმენს!
 მართალი არის, ეს ძნელია და მოგწყინდება,
 მაგრამ ერთხელ ხომ მზე შენთვისაც აღმობრწყინდება!

*

უფრო კარგი ქვეყანაზე
 რამე იცი განა,
 თუ გყავს სატრფო მშვენიერი
 და ერთგული თანაც!
 მუდამ ცდილობს დრო იშოვოს,
 სადმე ჩუმად გნახოს.
 მუდამ ცდილობს გულზე გეკრას,
 მუდამ გედგას ახლოს.
 დაჯდება და მოგიყვება
 მხოლოდ შენთვის სათქმელს.
 და ეწევიტ კეთილს, მაგრამ
 მაინც ფარულ საქმეს.

*

ერთ დღეს იჯდა იოსები
 თავის ტახტზე მშვიდად,
 მისი სახის ბრწყინვალება
 ირგვლივ სხივებს შლიდა.
 შემოვიდა ეჯიბი და

მოახსენა პატრონს:

— ხელმწიფეო, ვილაც ქალი
თქვენთან შეყრას ნატრობს.

ერთი ვილაც ბებერია,

თმაში თეთრი უჩანს.

რას მიბრძანებთ, შემოვუშვა,

თუ ვაჩვენო ქუჩა?

— ვინ ყოფილა? რა მოუნდა?

უნდა ვნახო თვითონ.

იქნებ ვინმე ღარიბია

და წყალობას ითხოვს!

— მწყალობელო, ის როდია

ჩემთან ამის მთქმელი.

— შემოუშვი, დე მოვიდეს,

უთხარი, რომ ველი!

... შემოვიდა მოლიმარი

ერთი უცხო ქალი.

შემოვიდა და ღიმილით

მოიხურა კარი.

გაიცინა და ვით ვარდი,

გაფურჩქენილი ახლად,

გახსნა ბაგე და იოსებს

უფრო მიეახლა.

სახტად დარჩა იოსები

ქალის ასეთ ქცევით.

ჰკითხა: ვინ ხარ, დედაკაცო,

უცნაური ჩვევით?

— ვინ ვარ? მე ის ვარ, ვინაც შენი სახება ვნახე

და იმის შემდეგ სულ ვიტყრე და ვივარდებო.

შენი გულისთვის დავაბნეე ჩემი ქონება,

შენთვის დავლუპე ჩემი გული, ჩემი გონება.

შენზე ფიქრებმა დამიღამეს ყმაწვილქალობა.

ისე დავბერდი არ მელირსა შენი წყალობა!

შენ მეფე გახდი ტახტს და გვირგვინს შეხარბებული,
მე დამივიწყე, შენზე უღვთოდ შეყვარებული!

და აქ კი მიხვდა იოსები, მის წინ ვინ იდგა.

— ნუთუ, ეს შენ ხარ, ზოლეიხა, და სული გიდგა?

ვაი, საბრალოვ, მე მაძრწუნებს შენი ყურება.

ეს რა მაჩვენე, ჰოი, დიდო უბედურებავ!

და ბოლო სიტყვა არც კი უთქვამს იოსებს კარგად,
დაეცა მის წინ და გონება მყისვე დაკარგა.

გონს რომ მოვიდა, ისევ ჰკითხა ოხვრით და ქშენით:

— რა იქნა, სულო, სიტუარფე და სინორჩე შენი?

— უშენოდ დაქენა, მოერია მრავალი წელი.

— შენი თვალები? ელვარე და ცეცხლივით მწველი?

— ჩაქრა. უშენოდ არ მოშორდა ცრემლი ერთ წამით.

— და შენი ტანი, დარწეული, როგორც ლერწამი?

— იგი მოღუნა განშორების ტვირთებმა მძიმემ.

— შენი გულმკერდი? მე ვერ ვამჩნევ ზედ ბროლის მძიეებს.

რა იქნა შენი გვირგვინი და ძვირფასი განძი?

— ქარს გავატანე. შენ გნახე და არც მინდა აწი...

— რა გინდა ახლა, ზოლეიხა, რა უნდა მთხოვო,
რომ შეგისრულო, თუნდ სიცოცხლეს გამოვეთხოვო?

— აწი, ძვირფასო, მე არ მინდა სხვა რამ წყალობა,
შენ დამიბრუნე სიტუარფე და ყმაწვილქალობა.

გნახე ისევ და მოვიშორე გულიდან დარდი.

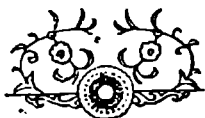
დავაკრეფინე თვალებს ქორთა ია და ვარდი...

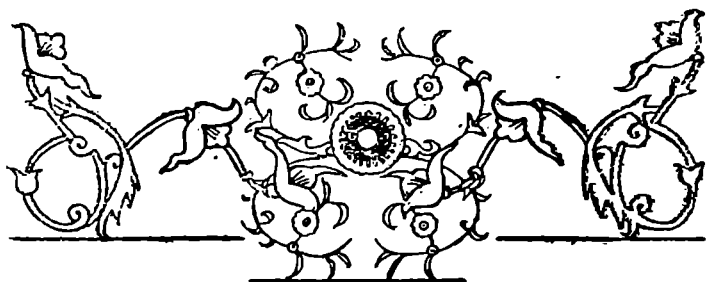
... და მისმა ბაგემ შემოქმედის ხოტბა ინება.

მე მას ვამსგავსე უკვდავების წყაროს დინება!

კვლავ მის ყანაში ნაკადულმა დაიწყო დენა,

ზოლეიხა რომ გააცოცხლა და დაამშვენა...

თბნბმეღრევე
ტბჯიკუჲი
ჰევეგიბ

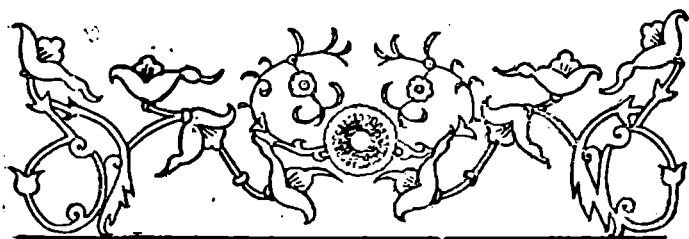
200

დაპუტო

აბულყასემ ლაჰუთი ცნობილი თანამედროვე ტაჯიკი პოეტია. დაიბადა 1887 წ. ქერმანშაჰში (დასავლეთი ირანი), ღარიბი ხელოსნის ოჯახში. ახალგაზრდა ლაჰუთიმ აქტიური მონაწილეობა მიიღო ირანის რევოლუციურ მოძრაობაში. ის იბრძოდა როგორც შაჰის ხელისუფლებისა, ისევე უცხოური იმპერიალიზმის ბატონობის წინააღმდეგ ირანში. ლაჰუთი დააპატიმრეს და სიკვდილი მიუსაჯეს. სიკვდილმისჯილი პოეტი ღამით საკანში თურმე მღეროდა ქურთულ სიმღერას. ციხის დარაჯი ქურთი აღმოჩნდა, მასზე ძალიან იმოქმედა მშობლიურმა სიმღერამ და ლაჰუთი ციხიდან გააპარა. ლაჰუთი სტამბოლში გაიქცა, მაგრამ 1922 წელს ისევ მოახერხა ირანში დაბრუნება და თავრიზში აჯანყება მოაწყო. აჯანყება დამარცხდა და ლაჰუთიც იძულებული გახდა ისევ დაეტოვებინა ირანი.

1922 წლიდან ლაჰუთი საბჭოთა კავშირში ცხოვრობს. საბჭოთა კავშირი მისთვის მეორე სამშობლო გახდა. აქ დაფასდა მისი პოეტური ნიჭი და მკითხველთა ფართო მასებიც ლაჰუთიმ აქ გაიჩინა. ძირითადი თემა ლაჰუთის პოეზიისა არის ირანის ტანჯული ხალხის მდგომარეობის ასახვა და საბჭოთა ხალხების ცხოვრების ქებათა-ქება. ლაჰუთი სიხარულით უმღერის საბჭოთა ხალხს და გულისტკივილით იგონებს თავის დამონებულ ირანს.

ლაჭუთი მეტად ნაყოფიერი პოეტია. მის კალამს ეკუთვნის საბჭოთა ლიტერატურაში ცნობილი ლექსები: «პასუხი», «მოგზაურობა საფრანგეთში», «კორესპოდენცია», «ორი ორდენი» და სხვ. აქვს პოემებიც. ლაჭუთი დღესაც ნაყოფიერ ლიტერატურულ მუშაობას ეწევა.

ი რ ა ნ ი

(შემოკლებით)

შენ სარბიელი გამხდარხარ ომთა
და ჩაეარდნილხარ მტარვალთა ხელში.
დგას შენს მიწაზე დრტვინვა და შფოთვა,
სისხლის და ცრემლის ღვარი და თქეში.

აბა, სხვა რაღა გემახსოვრება,
გარდა მონობის, შიშის და ძრწოლის.
მრავალწლიანი შენი ცხოვრება
ისტორიაა მტარვალთან ბრძოლის.

დღესაც ხომ ხედავ ბორკილი გაღვეს
და ძველებურად მონა ხარ ისევ.
გეყო მოთმენა, რას უცდი? აღექ,
ფეხით გასრისე შენი მოსისხლე!

ხედავ, ძაღლებით აგვესო სახლი!
აღე, სახლიდან გარეკე იგი.
მან სისხლში ჩასვა მართალი ხალხი,
შენც უარესი დამართე იქით!

ხელთ ხომ გიჭირავს მძლეთამძლე ურო,
დაარტყი იგი მეჩეთს თუ გვირგვინს.
სანამდის გინდა შაჰს ემსახურო,
სანამდის გინდა გტანჯავდეს იგი!

ჰკითხე მას ერთი, თუ გიპასუხოს,
ვინ შეუმოსა ტანი და ფეხი.
ჰკითხე მას ერთი, თუ გიპასუხოს,
ვინ აკმევს ლუკმას, თუ არა გლეხი!

თუ მოინდომებ, რა დაგიდგება,
ქეაც დარბილდება ისე, ვით ცომი.
აღეჭ, მონობა ნუ მოგინდება,
აღეჭ, მტარვალებს დაუწყე ომი!

ძირფესვიანად მოთხარე მტერი,
ის ცოტა არის, — შენ კი მრავალი.
მოსპე, გახადე მიწა და მტვერი,
ქვეყნად არ დარჩეს მისი ნავალიც!

რად უნდა იყოს ის ხალხი მონა,
ვინც ამ ქვეყანას ჯაფით აშენებს.
აღეჭ, მახვილი გულს გაუწონე,
გაანადგურე, გადააშენე!

აბა ტაჯიკებს შეხედე ერთი,
მათაც ხომ ასე მოუხდათ ბრძოლა.
შენც მას მიჰბაძე, აღსდექი მკვდრებით
და ციხის ნაცვლად ააგე სკოლა!

ხიზანის სიმღერა

(შემოკლებით)

მე ხომ ირანში დავტოვე კერა
და .იქ ავიდგი პირველად ფეხი. .
იქ, სადაც ძონძებს ძონძებზე კერავს
დამონებული სპარსელი გლეხი.

მომავონდება სამშობლო ჩემი,
გადანისლული მისი დღეები.
ირანი გახდა ქვეყნად ცნობილი
სახრჩობელებით და ციხეებით.

შაჰინშაჰს უნდა, რომ მე სინდისი
გავყიდო ჩემი ქვეყნის სახელით.
მას უნდა, — გახდეს ჩემი სისხლის და
ჩემი სისხლიან გულის მნახველი.

მას უხარია, მე თუ ჩემს მამულს
ამაო მსხვერპლად შევეწირები.
მას უნდა მუშა გლეხთან აომოს,
ქვეყნად აწვიმოს სისხლის წვიმები.

მაგრამ, ო, არა! მე არასოდეს
არ მოვშორდები საბჭოთა მიწას.
მე ჩემს მეგობრებს როდი ვღალატობ,
მე ჩემი ძმების სიცოცხლეს ვიცავ!

ჰეი, ირანის ჩაგრულო ხალხო,
ქედზე რომ გადევთ მძიმე ხუნდები,
დაგშორდით, მაგრამ თქვენთან ვარ ახლაც
და როგორც შვილი დაგიბრუნდებით!

ო, ჩემო ხალხო, შვილი ვარ შენი
და თუ დაგჭირდე, შენთან მომიხმე.
მომიხმე, მაგრამ მტრად ნუ კი მელი,
შენთან საბრძოლო მკლავი მომიხმეს!

მე აქ სიმართლის ქვეყანა მიცავს,
მე აქ ვიპოვე ალალი ბინა,
მაგრამ კვლავ მახსოვს ირანის მიწა,
ჩემი ხალხი რომ ბორკილში გმინავს!..

შეიხი

«ბოროტება და სიკეთე, — თქვა შეიხმა ერთმა —
ქვეყანაზე სამუდამოდ განაწესა ღმერთმა.

წესი არის ქვეყნად იყოს მდიდარი და გლახა,
მონადირე რად გაირჯეს, მსხვერპლს თუ ველარ ნახავს!

ტირანს რითი გაამტყუნებ, თუნდ ქვეყანა დასწვას!

მშრომელს გარჯა ევალეება და ნაშრომის დაცვა!»

— ჰეი, ლენჩო ბერიკაცო, — შეიხს ეუთხარ ასე —

მართალ კაცთა საქციელი რად ვერ დააფასე!

ქვეყნად ერთი სიმართლეა და მხოლოდ ის კმარა.

ჩვენ გეჭირდება გამრჯე კაცი, უქნარა კი არა!

უშრომელად არაფერი არ შექმნილა არსად.

ვინ ააგო, მაშ, ლონდონი, ბალდადი და ბასრა?

ჩვენთვის მხოლოდ ის შრომაა ძვირფასი და კარგი,

რასაც მოაქვს სამართალი და ნაყოფი მარგი.

უნაყოფო საქმოსნობა ჩვენ არ გვიღირს ჩალად,

ვინ შეარქმევს გამრჯელ მუშას ჯაფით დაღლილ ჯალათს!

დაიწყევლოს ის ქვეყანა, სად მონობა არის,

სად ძლიერი უძლურს ჩაგრავს და მდიდარი ღარიბს.

დაილოცოს ხალხის გარჯა, ნამგალი და ურო!»

შენც, ლაჭუთი, შრომა გიყვარს, რომ ხალხს ემსახურო?

მოგზაურთა საფრანგეთში

I

უკვე დაეტოვე მხარე ხალხთა შრომის და გარჯის,
რათა შენახა სხვა სამყარო კენესის და ტანჯვის,
უკვე გავიდა დრო ლოდინში სატარებელი,
აჰა, დაიძრა ჩვენი ჩქარი მატარებელი!

მაინც თვალიდან არ მშორდება სამშობლოს ზღვარი
და ზედ საზღვარზე ქანდაკივით გუშაგი მდგარი.
მისი კეთილი, არწივივით ამაყი მზერა
ვერ მოვიშორე გონებიდან, ვერა და ვერა!

დიდხანს მოჩანდა მისი სახე, მისი თვალები,
ჩვენი დროშები,—ანთებული ცეცხლის ალები.
როგორც იმედი, მომყვებოდა წითელი ფერი,
მაგრამ უეცრად შეძრწუნების დამიდგა ჯერი,

როდესაც თვალებს მიეფარა ფერი წითელი ...
და პოლიციის სამხრეები ვნახე ყვითელი.
მოდიან ჩემთან. უნდათ ჩემი პასპორტი ნახონ.
უცხოეთში ვარ, თუმც სამშობლო აქვეა ახლო!

II

ერთ კაცს ჰყავდა მაიმუნი
გამოწვრთნილი დიდად.
ათას ოინს ასწავლიდა,

უვლიდა და ზრდიდა.
მაიმუნსაც სანუკუარი
ერთი შვილი ჰყავდა.
დედა შვილზე ლოცულობდა,
შვილიც დედას ჰგავდა.
რასაც ჯიში მოითხოვდა
და ჯილაგი მათი,
შეასწავლა ყოველივე
ოინი და ფანდი:
გაქცევა და გამოქცევა
ყირამალა დგომა,
რბენა, ცოცვა, ჯამბაზობა,
თამაში და ხტომა,
რათა ხალხმა გაიცინოს
და მან ამის გამო
ჯილდოდ ამო ხეხილი და
ტკბილეული ჰამოს.
და პატარა მაიმუნსაც
ჰქონდა ღრეჩის ნიჭი,
დედას შვილის მომავალში
არ შეჰქონდა იჭვი.
თვითონ დედა ხალხს ართობდა,
როდი იჯდა უქმად,
შინ მოჰქონდა შვილთან მისთვის
შეძლეული ლუკმა.
და თუ ვინმე იმის პირმშოს
გალახავდა მწყრალი,
დუშმანს დედა მაიმუნი
ეცემოდა ბრკყალით.
კაცი მისი ქცევის გამო
ცოლს ეტყოდა: — ხედავ?
უნდა იყვე ამისთანა
მოყვარული დედა!

*

ერთხელ, ვინმემ წაიყვანა
თუ თავისით მოხდა,
დღედა-შვილი მაიმუნი
აბანოში მოხედა.
სწუხს პაწია, რომ გამოდგა
იატაკი ცხელი.
ხომ ძალიან სათუთი აქვს
მას ტერფი და ხელი!
ხტუნვა იწყო, მაგრამ მაინც
სულ დაეწვა ფეხი.
ძირს დაეცა საცოდავი
კლაკენითა და გრეხით.
დედამ ეს რომ დაინახა,
იწყო მოთქმა-უში.
მივარდა და შვილი მისი
ჩაიხუტა გულში.
მაგრამ თვითონ რას იზამდა,
მასაც ფეხი დასწვა.
მასაც ხომ ვერ დაიცავდა
მისი შვილის დაცვა.
ხტუნვა იწყო შვილიანად,
კარს და კედელს ეცა.
კარი იყო დაკეტილი,
არ მოჩანდა ზეცა!
და როდესაც ვერ მონახა
თავის დახსნის ხერხი,
ძირს ჩამოსვა მისი პირმშო
და ზედ შედგა ფეხით.
შვილი ჯერე თვითონ წუხდა,
რას უზამდა ესა!
აღრიალდა და მაიმუნს
ესმა შვილის კენესა.
შვილის ტანჯვამ და ყვირილმა

შეადრწუნა დედა.
 (დედამ შეილი გაიმეტა,
 არვინ ჰყავდა მწედა!)
 ცალკე შეილის შეჭირვებას
 ვერ უძლებდა გული,
 ცალკე კიდევ აშინებდა
 ტკივილი და წყლული.
 რალა ექნა, გაღუკეტა
 შეილს ხელებით პირი,—
 ყურით მაინც არ ესმინა
 მისი შეილის კირი.
 სადღა იყო სიყვარული,
 ან სად იყო დედა!
 იწეებოდა პაწაწინა,
 არვინ ჰყავდა მწედა.

*

თუმცა აბანოში არ ყოფილა კაპიტალიზმი,
 მაგრამ კრიზისის ცეცხლში იწვის დღესაც პარიზი.
 სწუხს მაიმუნი, იტანჯება კოცონის გზნებით.
 დაღუპვა ელის, მაგრამ რა ქნას, არა აქვს გზები!
 და ყველაფერი, სახელია ის თუ დიდება,
 მეცნიერება, სინილისი, კეშმარიტება,—
 იმ პაწაწინას დღეში არის, არა აქვს შველა,
 კაპიტალიზმი მას ბინძური ჩექმებით თელავს.
 ბურჟუაზია სათნოებას იქ თელავს წიხლით.
 მას უნდა შველა, იგი იბრძვის, ქედს როდი იხრის.
 მაგრამ მოვა დრო, რომ ეს კენესა და ეს გოდება
 იქნება წარღვნა მათთვის, მათთვის ცეცხლის მოდება.
 მშრომელი ხალხი ხელთ აიღებს ერთხმად იარაღს,
 დაამხოვს ფაშიზმს და მოირჩენს წყლულს და იარაღს!

III

პარიზში ერთ დღეს გავიცანი კაცი და ქალი.
 მათ საუბარი ჩამომიგდეს რიდით და კრძალვით..

10. ტაჯიკური პოეზია.

ვახსენეთ მათი პარიზი და პარიზელები,
 მუზეუმები და სახლები საკვირველები.
 მათ საუბარში და ბაასში დიდხანს გავები,
 ვახსენეთ მათი წიგნები და წიგნთსაცავები,
 უცხოელები ფრანგის ხალხში გარეულები,
 კარგი ქუჩები და ლატაკი გარეუბნები.
 მათი პარიზის ბურჟუები, მათი ქონება,
 რომლითაც პარიზს აქვს პატივი და მოწონება.
 და ოფლის ქცევით ამ ქონების მომტანი ხალხი,
 რომელსაც თვითონ ცხოვრება აქვს ბნელი და თალხი.
 ქვეყანა, სადაც აღიარეს ფულის დიდება,
 აღამიანი პირუტყვივით რომ იყიდება.
 ხალხი მშვიერი, ლატაკი და უმუშევარი
 და კრიზისები, სიკვდილივით მათი მდევარი.
 მქონდა მე მათთან საუბარი ცისა და ბარის,
 თუ კაფეები რამდენი აქვს ამეამად პარიზს.
 და მაშინ, როცა დადგა შვილზე საუბრის ჯერი,
 ცოლ-ქმარს, ორივეს, დაეკარგათ სახეზე ფერი.
 მე გავიფიქრე: ალბათ, შვილი სულ არ ჰყოლიათ
 და ამიტომაც გულში სევდა გამოჰყოლიათ.
 მაგრამ მოვსტყუედი და ვიოცე ძალიან მაშინ,
 როცა გავიგე, რომ ჰყოლიათ იმათაც ბავშვი.
 ჩვენი შვილები უკვე გახდნენ მოწიფულები,
 მაგრამ რად გინდა, არ გვყოლოდნენ ნეტავ სრულებით.
 ჩვენში არ არის სიხარული შვილების ყოლა,
 აი ესაა, დაამთავრა ორივემ სკოლა
 და რა ხანია, ქუჩა-ქუჩა დადიან უქმად
 და თხოულობენ ერთდროულად საკმეს და ლუკმას.
 პარიზს გარედან აქვს სიმდიდრის მშვიდი იერი,
 ჩვენი შვილები კი არიან მუდამ მშვიერი.
 და, მერე, იცით ასე ყოფნა როგორ ძნელია,
 უმუშევრობა სიკვდილივით საშინელია!
 და მშობლებისთვის არის დიდი უბედურება
 ცოცხალმკვდარ შვილთა საკუთარი თვალთ ყურება.

და როცა კაცი მორჩა თავის იღბალზე ჩივილს,
ჩაქინდრა თავი და თან ოხერა აღმოხდა ცივი.
ცალკე ამ კაცის გოდებაზე მომაწვა სევდა.
ცალკე კი ჩემი სიამაყე ზეცამდე მწევდა.
მე მომაგონდა ჩვენი მხარე, ჩვენი შვილები,
გალიმებულნი, ვარდებივით გადაშლილები.
დღეს გული მტკივა, რომ ასეთი ქვეყანა ვიცი
და მიხარია, რომ ვარ მკვიდრი საბჭოთა მიწის.

IV

კაპიტალიზმის სამყაროში ფულია მეფე,
ბურჟუები და სოვდაგრები ღარიბებს ყვლეფენ.
იქ სასწაულის ქმნილებაა მრავალი სახლი,
მაგრამ ჯურღმულში და სარდაფში ბინადრობს ხალხი.
ბურჟუებს ბოქავთ მათი ფული, მათი ქონება,
მოწამლულია მათი სული, მათი გონება,
არის დღიური სიცოცხლისთვის წეწვა და ბრძოლა,
და არის ხვალის დღეისათვის შიში და ძრწოლა.
ვერც სინიდისი, ვერც ნამუსი და ვერც გონება
ვერ მოგცემს იმედს შეიძინო რამე ქონება.
ვერ მოგცემს იმედს, რომ ხვალისთვის იყო ზღვეული.
ამ ფიქრით არის ყველა ფრანგი გულჩახვეული.
და ამ მხარეში ფულის ფასი ისე დიდია,
რომ მის გულისთვის ცოლებსა და შვილებს ჰყიდია.
ფულის შოვნისთვის არ არსებობს რიდი და კრძალვა,
რადგან მასშია ერთად-ერთი ღონე და ძალა.
იქ სახიჩრდება კაცის არსი, კაცის ბუნება,
მხოლოდ ფულს ძალუძს კაცის სულის შენარჩუნება.
და ნიჭის კაცი იქ სრულიად გზაშეკრულია,
ის მშიერია და სიკვდილის ფერდაკრულია.
ხალხის სიმართლე დილეგშია გამომწყვდეული,
ბრუნავს სიკვდილი, სილატაკით გამოწვეული.
მაგრამ სულ ასე არ იბრუნებს სამყაროს ჩარხი.
მე ვხედავ ფეხზე როგორ დგება ევროპის ხალხი.

ახლა ისინი მტერს ებრძვიან ხიშტით, კბილებით,
უნდა დაიმტვრეს ციხეები და ბორკილები!
მოდიან მტკიცედ ერთიანი საბრძოლო ჰანგით
ამერიკელი,
ინდოელი,
ბერძენი,
ფრანგი!

•

და როცა ისევ ჩემს სამშობლოს ეუთხარ სალამი,
ისევ ვიხილე ამართული ჩვენი ალამი.
ჩვენს ღროშის ფერთან ხუნდებიან ყველა ფერები,
წითელი ფერი სიმბოლოა ბედნიერების!
ეხარობდი, როგორც ყვავილნარი ცვარით ნამული,
მე აქ ვიყავი და აქ იყო ჩემი მამული!

მხატვარი და პოეტი

მხატვარმა მკითხა:

— ვით დაეხატო მე შენი სახე?

ვეუთხარ:

— ამისთვის ცეცხლის აღში მახვილი ნახე!

კელავ მკითხა:

— მითხარ, მე არ ვიცი შენი წარსული.

ვეუთხარ:

— ბორკილი ნახე სისხლით შემოგარსული.

— მერე, ვინ აგხსნა ის ბორკილი, შენ რომ ატარე?

— დიდმა ლენინმა!

— რას ვადარო?

— ლომს თუ ვადარებ!

— და შენს თმას რისი ფერი ჰქონდეს?

— ხნიერი კაცის...

— შენს გამოხედვას?

— ვაჟკაცობის და სიმამაცის!

— ჰოი, ლაჭუთი, ამ ქვეყანას იცავდე უნდა,

დაუსვენებლად, სიკვდილამდე, ყოველთვის, მუდამ!

მით უკეთესი

- შეიხი ჩივის: — დავკარგეთო ისლამის წესი!
მე ვეუბნები: — მით უკეთესი!
- შეიხი ჩივის: — ხალხი აღდგა, ჩვენი არ ესმის.
მე ვეუბნები: — მით უკეთესი!
- შეიხი ამბობს: — ძლივს გადვურჩით რევოლუციას.
მე ვეუბნები: — ეს კი ცუდია!
- შეიხი ჩივის: — გაგვერია ნექტარში გესლი.
მე ვეუბნები: — მით უკეთესი!
- შეიხი მკითხავს: — გაიმარჯვებს დაბალი ხალხი?
მე ვუპასუხებ: — უეჭველია!
- შეიხი ჩივის: — ხომ მოთხარეს მეფეთა თესლი!
მე ვეუბნები: — მით უკეთესი!
- შეიხი მკითხავს: — მეჩეთებში რა იქნებოდა?
მე ვუპასუხებ: — კულტურის სახლი.
- შეიხი ჩივის: — ხომ დამიდგა ღლეები, კენესის!
მე ვეუბნები: — მით უკეთესი!
- შეიხი მკითხავს: — სახელმწიფოს ვინ გაუძღვება?
მე ვუპასუხებ: — მუშათა კლასი.
- შეიხი ჩივის: — მე მოგვკდები, ღლეს ეს რა მესმის!..
მე ვაწუგებ: — მით უკეთესი.

მრავალ წელს ვეხეტებოდი
ბევრი ქვეყნების მლახველი.
ყველგან ვეძიე სიმართლე,
ვერ ვნახე მისი მნახველი!

სუყველას კარზე ვიდექი
მისი ამაოდ მძებნელი.
გამომიხურეს კარები,
გზაზე დამტოვეს მზებნელი.

ვინც მეგობარი მეგონა,
მტერი ყოფილა ძლიერი.
ვისგანაც შეელას ველოდი
კაცი აღმოჩნდა ცბიერი.

შევიცან მათი ბუნება.
და დავგმე მათი ყოველი.
დავაგდე მათი დიდება
და მშრომელ ხალხთან მოველი!

მე მუსლიმანი ვიყავი
და მის მგმობელად ვიქეცი.
დავწყვიტე რკინის ბორკილი,
ციხიდან გამოვიქეცი!

ჩაგრულ მასებთან ვიარე,
მომქონდა მათი ალამი.
მტერს ხან ხანჯალი ვატაკე,
ხან ხმალზე ბასრი კალამი!

დღეს მასას ვემსახურები.
დაე, დუშმანი ლელავდეს.
მე მას ვაჩვენებ მის ტახტზე
ფეხით ვიდგე და ვთელავდე!

სასახლის ნანგრევში

გადაბზარულა კედელი ძველი,
ჩამონგრეულა თალები მისი,
ქვებში ობობას გაუბამს ქსელი
და ნანგრევებში ჩამდგარა ნისლი.

რასაც დიდება გააჩნდა წინათ,
დღეს დაჰკარგვია ძველი დროება.
გველებს და ხელიკებს აქვთ მასში ბინა
და ღვას სიბნელე და მუუდროება...

ეჰ, ეს ირანის ძველი წიგნია,
მოდის ვიკითხოთ ეს ძველი წიგნი.
ტაჯიკისტანის ძველი დიდება
ამ ნანგრევებში მარხია შიგნით.

ეჰ, ტაჯიკების კულტურა ძველი
ბევრ ქვეყნებს ლამპრად გამოადგება.
და მე იმედით იმ დღეებს ველი,
ეს ნანგრევი რომ ფეხზე დადგება!

ირანულ ქალიშვილს

ჩადრი გახურავს, ლამაზთვალებავ,
თორემ მის შიგნით მთვარე ხარ ბადრი.
ტაჯიკისტანის ტურფა ქალებმა
დიდი ხანია დააგდეს ჩადრი.

რად დაგიმაღავს ლამაზი სახე,
რა გააკეთე ასეთი ავი?
მოდი, ეჩვენე შენს ჯერ არ მნახველს
და დაავიწყე სიტურფით თავი.

ვინც შენ სუდარა შემოგახვია,
იგი შენი და ხალხის მტერია.
მას უხარია, ხალხი თუ გმინავს,
და წყინს, ხალხი თუ ბედნიერია!

ჰე, ირანელო სოფელელო ქალო,
შეხედე ერთი ტაჯიკის ქალებს.
ტაჯიკი ქალი მღერის და გალობს,
შენ სიბნელეში იბრმავებ თვალებს.

სანამდე გინდა ქვეყნად არ ჩანდე
გამომწყვდეული სუდარის შიგნით?
ტაჯიკ ქალივით დააგდე ჩადრი
და მის მაგივრად აილე წიგნი!

ჰეი, ჩემო მეგობარო კარგო,
შენ სიცოცხლე გახდი ჩემთვის ტკბილი.
შენმა ხსოვნამ ჩემ გულს წამლად არგო
და მადლობა მიითვალე თბილი.

მომივიდა მე ბარათი შენი.
ვეამბორე სასოებას ახალს.
გულმა იგრძნო სიხარული წრფელი,
სიხარული, მხოლოდ შენ რომ გახლავს.

საყვედურით შენი ენის ადგმა
რად მერგუნა შენი ალთქმის მონას?
განა გჯერა, რომ სხვამ დამიმონა,
განა გჯერა, დავარღვიე ალთქმა?

არა, კარგო, შენი ხილვის მსურველს
შენთან მინდა, შენთან ყოფნა მწადის.
გულს ეუთხარი: გულო, მისკენ წადი,
დაეწაფე სიყვარულის სურნელს.

მოქრის ფიქრი შენსკენ, როგორც ელვა.
ჩემს ლოდინს კი ბოლო აღარ უჩანს.
დაივიწყე ჩემი სახლი, ქუჩა?
დაივიწყე ჩემი გულის ლელვა?

გსურს გამიყო სიყვარულის სენი?
გინდა ჩემი ქირ-ვარამის სმენა?
გეტყვი, მაგრამ დაიღლები სმენით
და არც ძალუძს ამდენის თქმა ენას!

ჰოდა, კმარა... მსურს ტრფიალი ტკბილი.
დე, წუხილი ნუ-დაგვიპყრობს წამით.

ბარათისთვის, ო, მადლობა თბილი
და სიცოცხლე მარადისი, ამინ!

ო, მეგობარო, შენი სატრფო ნეტავ გაჩენა!
დღე და ღამ მოეთქვამ და დღე და ღამ შენ მაგონდები,
მე მუდამ ვწყევლი ჩემი თავის ქვეყნად გაჩენას
და მეზობლებიც შევაწუხე ჩემი გოდებით.

მე დავიბენი, ვით შენი თმის ნაზი კულული.
შენმა მხედველმა ვერ შევიძელ წელში გამართვა.
ო, როგორ, როგორ, გამომტაცეს მე ჩემი გული,
არც გული შემრჩა და არც ის, ვინც გული წამართვა!

ხალხთა ბულადს

შენ ჩვენს გულში იხედები და რაც გვინდა — იცი,
ჩვენი ფიქრი და ოცნება მარად წმინდა — იცი.
აქ ცხოვრება, ვით მარმარი, მოქანდაკის ხელით,
შენი სიბრძნით ლამაზდება, ფერს და იერს იცვლის.

არასოდეს არ გადავალთ, სტალინ, შენი გზიდან,
გზას ვადგევართ განათლებულს შენი სიბრძნის მზითა.
შენ გაიგე ჩვენ რაც გვინდა, რა გვიმძიმს და გვალხენს,
შენ მას ეძმე, ვინც ოდესღაც მძიმე ხუნდი ზიდა!

ბელადი ხარ ქირში, ლხინში ხალხთა გვერდით მდგარი.
როგორც მამამ, იცი ხოლმე ჩვენი სახლის კარი.
შენ როგორ არ შეგიყვარებს გამრჯე კაცის გული,
მისი წყლულის მალამოს ხომ შენ ამზადებ, სტალინ!

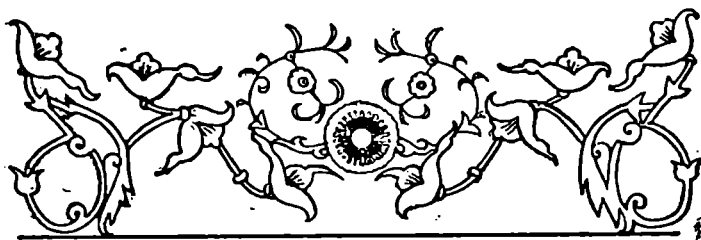
ჩვენ ვიზრდებით და გადალმა მტერი შფოთავს ამით,
მაგრამ გწამდეს: განსაცდელში არ შევდრკებით წამით.
მტერს გზა-კვალი ეკარგება, მტერი სიკვდილს ელის,
გარდასულა ქვეყნად მისი არსებობის ჟამი!

მიჩუმო ტურსუნ-ზადე

ცნობილი საბჭოთა პოეტი მიჩუმო ტურსუნ-ზადე დაიბადა 1911 წელს ლარიბი დურგლის ოჯახში. პოეტს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე სწავლა-განათლების მიღება ვერ მოუხერხებია, მხოლოდ 1925 წელს შედის პოეტი ტაჯიკისტანის პირველ საბჭოთა სკოლაში. ბოლოს ამთავრებს უმაღლეს სასწავლებელსაც.

მ. ტურსუნ-ზადე ლიტერატურულ ასპარეზზე გამოვიდა. როგორც პროზაიკოსი, მაგრამ მალე ყურადღება მიიქცია. როგორც ნიჭიერმა პოეტმა. 1947 წელს ტურსუნ-ზადემ იმოგზაურა ინდოეთში და გამოაქვეყნა ლექსების ციკლი — «ლექსები ინდოეთზე». ამ ციკლის ლექსები — «ინდური ბაღადა», «განგია», «ტარა ჩანდრი» და სხვები დიდი პოპულარობით სარგებლობენ საბჭოთა კავშირში. ლექსების ამ ციკლს სტალინური პრემია მიენიჭა.

მ. ტურსუნ-ზადე თვალსაჩინო საბჭოთა პოეტი და საზოგადო მოღვაწეა. ის არის საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, ტაჯიკეთის მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე და ლიტერატურული ჟურნალის «შარყის სურხის» (წითელი აღმოსავლეთი) რედაქტორი.

ინდური მალადა

ინდოეთში 60 მილიონი კაცი
ითვლება „მიუკარებლად“ — ყვე-
ლაზე დაბალ კასტად.

*

მინდა გითხრათ ეს ამბავი, მოსასმენად ძნელი,
პაპისაგან გაგონილი, მოგონება ძველი:
ერთ დროს თურმე სამარყანდში, მისი კედლის გარეთ,
იყო ერთი ყრუ უბანი — კეთროვანთა მხარე.
მისვლა-მოსვლა კეთროვნებთან არვის ჰქონდა წესად,
მოისმოდა მათი მოთქმა, ტირილი და კვნესა!
მიწურებში ბინადრობდნენ, არვინ ჰყავდათ მწედა,
თავის პირშოს, იქ მოხვედრილს გვერდს უვლიდა დედა,
ხალხი მათი შეყრის შიშით აცეცებდა თვალებს:
— კეთროვანი! კეთროვანი! გაიარეთ მალე!
თვით კეთროვანს ხელთ ეჭირა საფრთხობელა ზარი,
მოდრიოდა და მოჰქონდა ხალხში შიშის ზარი.
მოისმოდა გაფრთხილების ხმა ცივი და მკვეთრი:
— ფრთხილად, ფრთხილად! არ შემეხოთ, სნეული ვარ კეთრით!
დღეს კი ნახე სამარყანდი საკუთარი თვალით.
სადღა არის კეთროვანთა ძველი უბნის კვალი!..

ვარ მნახველი შორეული ინდოეთის მხარის,
ათასფერად დახატული მისი ცის და ბარის.

მე სიმდიდრე ვნახე მისი, ბევრი არის განძი,
 მაგრამ ხალხი ლატაკია, ტანჯვის დალი აზის!
 არ ვაპირებ გესაუბროთ, მეგობრებო, ახლა
 ინდურ მოგვზე და სირცხვილზე, რაც მის სახელს ახლავს;
 არ ვეხები ინდუს ქალთა თვალებს, კაცთა მწველებს;
 არც მარმარის სასახლეებს, სასწაულებს ძველებს;
 არც ჯადოსნურ ხმით მომღერლებს, ბულბულების მსგავსებს,
 მათი სმენა სიტკბოებით ყელამდე რომ გვავესებს;
 არ ვაპირებ გესაუბროთ თვით ბულბულთა გამო,
 არც ქურციკი მსურს გაჩვენოთ, თვალსაქვრეტად ამო;
 არც მთისტოლა და ტანთეთრი ინდოეთის სპილო,
 და არც ის, ვინც ინდოეთის დამონებას ცდილობს;
 არ ვაპირებ მე გიამბოთ აქ რიქშების ბედზე
 და არც ვეფხვზე, გეშს რომ იღებს და სამსხვერპლოს ეძებს, —
 არა, არა! დღეს მე სულ სხვამ დამიშანთა გული,
 მე გიამბობთ ხალხზე, ვისაც ბედი შეხვდა კრული!
 ვინც იქ ცოცხლად დამარხულა ვარამით და დარდით
 (საფლავებს კი არ ამკობენ ყვავილი და ვარდი).
 ვისაც მოჰყვა დედის მუცლით ხვედრი ქუჩის გვისა,
 ვინც ოდითვე მონა არის — მტვრეველია ქვისა!
 ვინც ასწორებს დღედაღამეს ერთი გროშის ფასად.
 არსად რამე იმედები და არც ბინა არსად!
 ვინც ჯოჯოხეთს შეაჩვიეს და წამების თმენას,
 ვინც სულს ლაფავს და მაინც რომ ვერ დაუძრავს ენა!
 რატომ? რატომ? რად ერგუნათ მათ ასეთი ბედი,
 შეხვდათ, მაგრამ რატომ შეხვდათ არკაცური ხვედრი?!
 რატომ, რატომ შეჰყურებენ მას ასეთი ზიზღით?
 რა ვუყოთ, რომ ბოგანოა, ხომ კაცია ისიც!
 რად ბატონობს ეს კანონი კაცის გულის მძვრელი,
 რატომ მეფობს განჩინება უხამსი და ძველი?
 დღესაც იგი გზად მავალი მდიდარმა რომ ნახოს,
 აყვირდება: — უწმინდურო, ნუ მოდიხარ ახლოს!
 და ბრამინს რომ გაეკაროს თუნდაც მისი ჩრდილი, —
 ტანს დაიბანს, ეშინია, წუწუნებს და ჩივის.

და ტრამეაის სახელურებს მან რომ ხელი ახლოს, —
უყვირიან: — დაიკარგე, ნუ მოდიხარ ახლოს!
მათი ბედის ისტორია ათასწლეულს გასცდა.
კვლავ არსებობს ინდოეთში ეს დევნილი კასტა.

*

ვნახე მხარე შორეული, შორეული მთები.
როგორც ჩემი ღვიძლი ძმები, როგორც ჩემი დები
მოვიკითხე მისი ხალხი და ბაასი წრფელი
ჩამოვეუგდე და როდესაც გავეუწოდე ხელი, —
მან იოცა ჩემი ქცევა და თავაზი ჩემი,
ჩამომართვა ხელი კრძალვით, დარცხვენით და კდემით.
— მე ვერასდროს დაგივიწყებთ!.. — აჩურჩულდა იგი
და დამფრთხალი ირემივით გაიხედა ირგვლივ.
...და წავედი მე იმ კაცთან, იმ განდევნილ კაცთან
იმ უბანში, სადაც ცხოვრობს მისი შავი კასტა.
ო, ოდესმე დამავიწყდეს ეს ბედკრული ხალხი!
მათი ყოფა ამაზრზენი და ცხოვრება თალხი!
თვალწინ მიდგას მათი სახე, თვალში ცრემლი ცხელი,
მათი ჩემსკენ გამოწვდილი სიფრთხილანა ხელი!

*

ისევ ვნახე ჩემი მხარე ჰიმალაის მთიდან,
წალკოტებით დაფერილი ჩემი მიწა წმინდა.
მე ვიმგზავრე ქვეყნად, სადაც ბევრი არის განძი,
მაგრამ ხალხი ლატაკია, ტანჯვის დალი აზის!
ბაშინ, როცა სასახლიდან თავს გამოჰყოფს იგი,
ვინც, მოთხარა ინდოეთი უწმინდური ღინგით, —
შენც შესძახე, ხალხს ასმინე მოწოდება მკვეთრი:
— ფრთხილად! ფრთხილად! არ შეეხოთ, სნეულია კეთრით!

პროფესორ ახვლედიანის ძეგლი

*

იცვლებოდნენ ჩვენს თვალწინ სამხრეთული ფერები.
თვითმფრინავით მგზავრობდნენ ენათმეცნიერები.

ერთი იყო მათ შორის კაცი ენამზიანი,
თმაქალარა მოხუცი, გვარად ახვლედიანი.

არ იქნება ურიგო ახლა თქვენც რომ უწყოდეთ:
ჩვენ მას ჩვენი ცოცხალი ლექსიკონი ვუწოდეთ!

იყო კაცი გულწრფელი, ნასწავლი და ნაცადი.
ყველა მოგვაჯადოვა უკანასკნელ კაცამდი.

ბევრი რამე გვიამბო ახალგაზრდულ ხალისით —
სხვათა ძველი ამბავი, თუ ცხოვრება თავისი.

ბევრი ენის მფლობელი, ბევრი სიბრძნის მიმგნები,
წამკითხველი და მცოდნე სანსკრიტული წიგნების.

ინდოეთი აქამდე ჯერ მასაც არ ენახა...

ახალ ამბებს ყვებოდა და გვატკობდა ხელახლა.

ისევ გვაჯადოვებდა კაცი ენამზიანი,
ჩვენი ტკბილი მოხუცი, ჩვენი ახვლედიანი.

სამხრეთის სიციხე ბრუნავს ჰაერში...
ლამდება და ჩვენც დაბლა დავეშვით.

ჰა, ბაჰრეინის მყუდრო კუნძული.
ვილატა ჩვენსკენ მოდის ძუნძულით.

აუწყებია უღვაში მალლა.
გვერდით ინგლისის პატრული ახლავს.

კომენდანტია, ალბათ, ეს კაცი.
სახე აქვს კუშტი, ცივი და მკაცრი.

ერთხანს გვიმზერდნენ ენაშდუმრები,
ჩანს ეშინოდათ მათი სტუმრების.

არ ძრავენ ენას, ყველა ჩუმია —
ორმოცი კაცი, როგორც მუმია.

მზე უკვე არის გადაწურული.
მოდის მანქანა გადახურული.

გვინდა გავაღოთ მანქანის კარი,
მაგრამ უეცრად მოვარდა ქარი,

პროფესორს შესვლა არ დააცალა
და ქარმა ქუდი გადააცალა.

ქარის დაწევა საქმე იოლი
არ არის, მაგრამ აქ მაიორი

პროფესორს უცბად გზაზე დაუდგა.
ყვეფი მაიორს ნეტა რა უნდა!

აქ კი დაიბნა მოხუცი ჩვენი,
მან ბრიტანული არ იცის ზნენი.

შეხედა: ქული არ ჩანდა არსად,
შორს წაულია, ეტყობა, ქარსა.

და მაიორი ზრდილობით ვითომ,
ქულის საძებნად წავიდა თვითონ.

ლამეა უკვე, ამინდი — ცული.
ვიცდით. არ მოაქვთ მოხუცის ქული.

და ისევ გვიდგას მანქანა წინა.
რად გვინდა იგი, ახლოა ბინა,

რად არ მივდივართ იქამდე ფეხით?
გვიან მივუხვდით. ეს იყო ხერხი:

ნავთით მდიდარი მინდორ-ველები
თურმე სავსეა კატორღელებით.

*

მე უკვე ვწევარ, რომ წამოვდგე აღრიან დილით.
ახვლედიანი ვერ ისვენებს, არ უნდა ძილი.

როგორ მოიქცეს, თითქოს არ აქვს გადაწყვეტილი,
კარებისაკენ იყურება გულდაწყვეტილი.

ნაშუალამევს შემოაღეს ოთახის კარი,
შევხედე, ვიცან მაიორი კარებთან მდგარი.

სწუხდა, რომ მოხდა ეს შემთხვევა ძალიან ცული.
და ახვლედიანს გაუწოდა მისივე ქული...

მოხუცს ვუთხარი: — თქვენი ქულის შემშურდა ბედი,
რომ ამ კუნძულზე მან იხილა სტუმრებზე მეტი.

— ჩემო კეთილო მთლად მართალი არა ხარო თქვენა,
და ახლა ჩემს ქულს რომ საუკმელად გააჩნდეს ენა,

ის აგვიწერდა ამ კუნძულის საშინელ დრამას
და მწუხარებით მოჰყვებოდა შლიაპაც ამას:

*

ქარი მე ფოთლის დარაღა
მიმაქროლებდა ჩქარაღა.

იყო ხრიოკი ალაგი,
შემხედა სამხედრო ბანაკი.

იქ მუშაობდნენ მონები
სხედასხვა რჯულის მქონენი.

პირტიტველი თუ ელალწვერა.
არ ძალმიძს მათი აღწერა.

მათი ცრემლი და გოდება
მე მუდამ მომაგონდება.

თავი ბურანში მგონია,
ნუთუ ეს ბაბილონია?!

ნუთუ ეს არის მისრეთი?! —
ენახე მონობა ისეთი!

მომეარდა ერთი სპარსელი
ნაწამები და თვალსველი.

ამილო, ამხედ-დამხედა,
კარგად გამსინჯა, გახედა,

სიხარულისგან იკივლა,
მან ს ს რ კ-ა იხილა

მე რომ ზედ გულზე მეხატა.
მაგრამ უეცრად მეხადა

თავს კომენდანტი დამეცა,
მონას გაუწყრა და მეცა

დამკმუქნა, მაგრად გამთელა.
ახლა ეს არის აქა ვარ
მე უვნებელად და მთელად.

*

— რას ამბობთ — ყვირის ვილაცა — თქვენი ქუდი ხომ მთელია.
მე ის არ დამკმუქნია, არც ფეხით გამითელია!..

ჩვენ ეს არ გაგვეკვირვებია, მყისვე მიეუხედიოთ ისედაც,
რომ ინგლისელი ჯაშუში ალბათ კარებთან გვისმენდა,

მე მოხუცს ვუთხარ — კომენდანტს ნუ თუ რუსული სცოდნია?
— ჰო — მითხრა ახვლედიანმა — ჩანს უსწავლია ცოდვიანს.

მათ ჯაშუშებით ააესეს დომინიონი მრავალი...
ახლა ვიძინოთ, გვეყოფა, შორი გზა გვიძევს სავალი.

ნეტავ ხვალ ჩვენი მგზავრობა იყოს დარიან — დლიანი...
ეს თქვა და ტკბილ ძილს დანებდა მოხუცი ახვლედიანი.

ცაჯივი ხალხის სალამი ირანის სალხს

ჩემი სალამი, თქვენ ირანის ხალხნო მრავალნო,
ზაალისა და არდაშირის ჩამომავალნო!
ტაჯიკმა ხალხმა დამაბარა სალამი თქვენთან.
საამისა და ქავას ძენო, სალამი თქვენდა!
თქვენ ტაჯიკების ძმები ხომ ხართ, ირანის ხალხნო,
შორ და შორ დავრჩით, მაგრამ გულით მაინც ვართ ახლო.
წლების მანძილზე ჩვენ ვცხოვრობდით როგორც ტყვეები,
უსიხარულო იყო ჩვენი ყოფნის დღეები.
ტაჯიკისტანი, ისე, როგორც თქვენი ირანი
დიღეგში იყო, თავზე აჯდა ტაჯიკს ტირანი.
მაგრამ ლენინის და სტალინის მძლავრმა მარჯვენამ
აგვხსნა ხუნდები და სინათლე თვალით გვაჩვენა.
ჩვენ დაგვეხმარა დიდი მოძმე რუსეთის ხალხი.
მან აგვაშენა, დაგვაშორა ბნელი და თალხი.
მკლავი გაგვეხსნა, აგვეხილა თვალეები ჩვენა,
კაცთა გულეებმაც არწივივით დაიწყეს ფრენა.
ჩვენ ამ მიზნისკენ მოვდიოდით ბრძოლით და ძებნით,
ჩვენ აქ ვიპოვეთ ჩვენი გზები და ჩვენი ძმები.
ბოლოს და ბოლოს მოვიპოვეთ ტკბილი ცხოვრება,
მაგრამ ჩვენ მუდამ თქვენი ხვედრიც გვემახსოვრება
და არ ვთავილობთ ისევ ჩვენი ძმები გიწოდოთ,
პირიქით: მზად ვართ ხელიც ძმურად გამოგიწოდოთ!
ტაჯიკმა ხალხმა დამაბარა სალამი თქვენთან.
საამისა და ქავას ძენო, სალამი თქვენდა!

მისალმებათა ნაკადი

(ნაწყვეტი)

მისალმებათა ტალღა და ზვირთი
მსოფლიოს ხალხთა ბელადთან მიდის.
ხალხი სიციცხლეს უსურვებს იმას,
ვინც ხალხს არგუნა ცხოვრება მშვიდი.

ეს ტალღა განა წყლის ზვირთი არი,
ეს არ გეგონოთ უდაბნოს ქარი.
ეს ბელადისგან მადლიერ ხალხმა
გულის სიმღერას გაუღო კარი!

ვირწმუნებ შეკრან დენა მდინარის,
ან შეაჩერონ ქარი მძვინვარე,
მაგრამ ამ ტალღას სიყვარულისას
წინ რომ დაუდგეს, აბა ვინ არი!

აბა. მითხარით, ვინ არის ვინა,
ამ ზვირთთა დენას დაუდგეს წინა.
მოდის იგი და მთა და ბარს ლახავს,
რომ ბოლოს კრემლში იშოვოს ბინა.

ჩაგრულთ გულებმაც აისხეს ფრთები,
გადმოიარეს ზღვები და მთები,

მილიონები გზავნიან სალამს
ერთი სურვილით გულანანთებნი.

ყოველი მხრიდან, ყოველი მხრიდან,
დიდ ჰიმალაის შორეულ მთიდან.
ზარდრულ მდინარის ნაპირიდან თუ
ქვეყნიდან სადაც განგი სდის წმინდა.

ეს მისალმება, ვით დიდი ჰანგი,
მოისმის ბნელთა ციხეთა საკნით.
დღისით თუ ღამით ახსენებს ბელადს
ვიეტნამელი, ბერძენი, ფრანგი.

ის მოდის როგორც ქექა და ელვა,
უხდება გზათა ლახვა და თელვა.
მოდის და მოაქვს აღმოსავლეთის
და დასავლეთის დრტვინვა და ღელვა.

მას მოაქვს სიბო ალალი გულის,
ბელადის ნდობის და სიყვარულის.
ის მოდის, რათა უარჰყონ ომი,
დამკვიდრდეს ქვეყნად მშვიდობა სრული.

იგი უჩალებს ომს ომის მდომებს,
იგი მიიღებს ყოველგვარ ზომებს.
ის არ დაუშვებს ხელახალ ჟლეტას,
ის არ დაუშვებს ხელახალ ომებს.

ის არ დაუშვებს მტერი შემლილი
ხალხთა საქმეში იყოს შეჩრილი.
ხალხის სიხარულს კრძალავდეს ტიტო
და ხალხის სისხლით დათვრეს ჩერჩილი.

ის არ დაუშვებს, არა და არა! —
თოთო ბავშვების საფლავი თხარონ.
არ დაუშვებენ — დედებმა ისევ
ჩაიცვან ძაძა და ცრემლი ღვარონ!

რომ კვლავ გადაწვან ყანები პურის,
სიკვდილი გახდეს სიცოცხლის მდგმური.
რომ სახლს უნგრევედეს ადამიანებს
ადამის მტერის მოდგმა და ჯური.

ამისთვის ჰქონდა ბრძოლები ცხარე
მაო ძე-ლუნის სამშობლო მხარეს.
სწორედ ამისთვის დათრგუნეს მტერი,
უმანკო სისხლიც ამიტომ ღვარეს.

ამიტომ მხოლოდ, ამისთვის მხოლოდ
ვით მეგობრობის დიდი სიმბოლო,
ჩინელი იბრძვის კორეელ გმირთან,
რომ კორეის მტერს მოეღოს ბოლო.

ჩინელს აქვს ერთი ანდაზა ძველი:
«თუკი ქურდს სახლში ნამდვილად ელი,
სანამდის მოვა, მანამ დაასწარ,
რომ არ დაავლოს რაიმეს ხელი».

ამიტომ არის, წამოდგა ხალხი,
რომ აიცდინოს ბნელი და თალხი.
ხალხს უნდა ქვეყნად იდგეს მშვიდობა,
წალმა ბრუნავდეს ცხოვრების ჩარხი

პაბლო ნერუდა ჩაგრული ერის
ჰიმნს მშვიდობისას საქვეყნოდ მღერის.
მას ხელთ უჭირავს ლექსის რვეული
მშვიდობის მტრედის მსგავსი და ფერი.

ამიტომ იყო ნაზიმ ჰიქმეთი
ციხეში იჯდა წელი ცამეტი.
მან ხალხებს მისცა ლექსები მისი
როგორც შუქურა, როგორც იმედი.

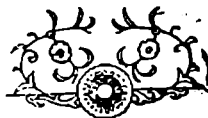
და რაიმონდა, მამაცი ქალი,
სიკვდილს ჯიქურ რომ უსწორა თვალი,
გაუწვა ხალხის საელეტ ეშელონს,
რომ მოეხადა დედობის ვალი.

მისალმებათა ტალღა და ზვირთი
ხალხთა მშვიდობის კერამდე მიდის
და მერე ისევ უკან ბრუნდება,
რომ ხალხს შეახსნას ხუნდი და კირთი.

იგი ხელახლა ხალხში ბრუნდება.
გზების გაგნებას ის არ უნდება.
ბრუნდება იგი ნილოსისპირას,
სადაც მოდრიკეს ხალხი ხუნდებმა.

სადაც ბევრია მიწური ბინა,
სადაც მშრომელი გოდებს და გმინავს.
მისი გეზია — ლაპორი, დელი...
მას, როგორც იმედს, ინდუსი ელის.

გვგონი გვგვგონი

ა ი ა ხ ი — სულთან მაჰმუდ ლაზნელის (999 — 1010) მონა. გადმოცემით მაჰმუდი გამიჯნურებია აიახს. მაჰმუდისა და აიახის სიყვარული ბევრი აღმოსავლური თქმულებისა და ანეკდოტის თემა გახდა.

ა ლ ი — (656 — 661) არაბთა მეოთხე ხალიფა. მუჰამედის სიძე (მუჰამედის ქალიშვილის ფათიმას კმარი). ალი შიიტების მიერ გამოცხადებულია როგორც მუჰამედის კანონიერი მემკვიდრე და წმინდა მოწამე.

ა ლ ე ფ ი — არაბული ანბანის პირველი ასო. შეესატყვისება ქართულ ა-ბგერას. იწერება ევრტიკალური ხაზით. აღმოსავლურ პოეზიაში იხმარება სწორი, გამართული ტანის მეტაფორად.

ა ლ ფ - ა რ ს ლ ა ნ ი — (1063 — 1072) სელჯუკიდების დინასტიის წარმომადგენელი.

ა ნ უ შ ი რ ვ ა ნ ი — ანუ ნუშირვანი — სასანიანთა დინასტიის წარმომადგენელი. ხოსროვ ანუშირვანის მეფობის დროს (531 — 579) ირანულმა კულტურამ მაღალ დონეს მიაღწია. მის დროს უნდა გაუფორმებულიყო «შაჰ-ნამეს» პირველი ლიტერატურული რედაქცია. აღმოსავლური თქმულებები მას ახასიათებს როგორც კეთილ მეფეს.

ა რ დ ე შ ი რ ი — არდეშირ ბაბაქანი. სასანიანთა დინასტიის დამაარსებელი. ცხოვრობდა მე-3 საუკუნეში ჩვენი წელთ-აღრიცხვით.

ა ფ რ ა ს ი ო ბ ი — თურანის მითიური მეფე. ირანელთა დაუძინებელი მტერი. ფირდოუსის «შაჰ-ნამეში» აღწერილია აფრასიობის ომები ირანელებთან.

ა ჭ რ ი მ ა ნ ი — ავი სული აღმოსავლურ მითოლოგიაში.

ბ ა დ ა ხ შ ა ნ ი — მხარე, რომელიც მდებარეობს მდინარე ამუ-დარიას სათავესთან (პამირში) ამჟამად შედის ტაჯიკისტანის სსრ-ში.

ბ ა ჭ რ ა მ გ უ რ ი — სასანიდი მეფე (420 — 439) ტაჯიკურ პოეზიაში ბაჰრამ გური გამოყვანილია დროსტარებისა და განცხრომის მოყვარულ გმირად. გურ ტაჯიკური სიტყვაა და კანჯარს ნიშნავს (გადმოგვცემენ, თითქოს ბაჰრამს კანჯარზე ნადირობა უყვარდა). ბაჰრამ გურზე ქართულადაც გვაქვს პოემა «ბარამ-გურიანის» სახელწოდებით.

ბ ა ლ ხ ი — ძველი ტაჯიკური ქალაქი, ძველი ბაქტრიის დედაქალაქი, დანგრეულ იქნა მონღოლთა შემოსევის შედეგად.

ბ ა ქ რ ე ნ ი ს კ უ ნ ძ უ ლ ი — მდებარეობს სპარსეთის ყურეში. ცნობილია თავისი ნავთის საბადოებით.

გ უ რ ხ ი და გ უ ფ ა ლ ი — ძველი აღმოსავლური საომარი იარაღებია. გურხი რკინის კვერთხია მსხვილი თავით, რომელიც რაიმე ცხოველის გამოსახულებაა (უფრო ხშირად ხარისა).

ღ ა ვ ი თ ი — ბიბლიური პიროვნება. აღმოსავლურ პოეზიაში დავითი ცნობილია როგორც ჩანგზე დაკვრის ჯადოსნური ოსტატი.

ღ ა ს თ ა ნ ი — შაჰ-ნამეს გმირის ზაალის მეტსახელია.

დ ე რ ვ ი შ ი — მწირი, მათხოვარი, გლახაკი, ღატაკი, ღეთისმოსავი. არსებობდა აგრეთვე დერევიშთა რამოდენიმე რელიგიური ორდენი ცნობილია, მაგალითად, ტაჯიკი პოეტის ჯვალაღედდინ რუმის მიერ დაარსებული დერევიშთა ორდენი — «მევლევი».

დ ე ჭ ყ ა ნ ი — გლეხი, მიწის მეურნე.

დ ი ვ ა ნ ი — ლექსების კრებული. დივანში ანბანის მიხედვით გაერთიანებულია ისეთი ლექსები, რომელიც ერთი რითმითაა გაწყობილი.

დ ი ნ ა რ ი — ოქროს მონეტა.

დ ი რ ე მ ი ა ნ უ დ ი რ ჭ ე მ ი — ვერცხლის მონეტა.

ზ ა ა ლ ი — «შაჰ-ნამეს» გმირი, როსტომის მამა.

ზ ა ბ უ ლ ი — ზაბულისტანი. მდებარეობს ქაბულსა და სეისთანს შუა. როსტომის, «შაჰ-ნამეს» გმირის, სამშობლო მხარე.

თ ა ჯ ი — გვირგვინი.

თ ა ჯ ი ს მ ბ ო ძ ე ლ ი , თ ა ჰ ა მ თ ა ნ ი და პ ი ლ ო ტ ა ნ ი როსტომის ეპიკეები. როსტომი, დიდი ხალხური ლეგენდარული გმირი, ებრძოდა ბოროტს და ეპყარებოდა კეთილ მეფეებს. რამდენიმე შეფეს დაუბრუნა სამეფო ტახტი და გვირგვინი. ამის გამო ეწოდა მას «თ ა ჯ ბ ა ხ შ», რაც სიტყვა-სიტყვით გ ვ ი რ გ ვ ი ნ ი ს გ ა მ ჩ უ ქ ე ბ ე ლ ს , გ ვ ი რ გ ვ ი ნ ი ს - მ ბ ო ძ ე ლ ს ნიშნავს.

თ ო რ ქ ი — მუხარადი

თ რ ი ა ქ ი — თერიაქი, თერიაყი, შხამის საწინააღმდეგო წამალი, ოპიუმი.

თ უ რ ა ნ ი — დაახლოებით თანამედროვე თურქესტანი, ირანის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი.

ი ბ ლ ი ს ი — ეშმაკი, ავი სული მუსლიმანურ მითოლოგიაში.

მ ა ზ ა ნ დ ა რ ა ნ ი — ირანის ჩრდილო პროვინცია. მდებარეობს კასპიის ზღვის სამხრეთით.

მ ა ღ რ ი ბ ი — არაბული სიტყვაა და დასავლეთს ნიშნავს. მალრიბში იგულისხმება აღმოსავლეთის ქვეყნების დასავლეთი მხარეები.

მ ე დ რ ე ს ე — საშუალო სასწავლებელი აღმოსავლეთში.

მ ე ქ ა — ქალაქი არაბეთში, მუჰამედის სამშობლო. მუსლიმანთა სამლოცველო წმინდა ქალაქი.

მეჯნუნი — შეყვარებულის ეპითეტი აღმოსავლურ პოეზიაში. აზერ-
ბაიჯანელი პოეტის ნიზამი განჯელის პოემის «ლეილი ო მეჯნუნის» გმი-
რის ყაისის მეტსახელი.

მისრი — მისრეთი, ეგვიპტე.

მოხედი — ბრძენი, მრჩეველი სამეფო კარზე.

მოსალი — ბალია შირაზში. მოსალი ისეთივე ლექსის თემა გახდა
სპარსულ და ტაჯიკურ პოეზიაში, როგორც ორთაქალაქართულ ყარა-
ჩოლულ ლექსებში.

მუტრიბი — ჩანგზე დამკვრელი, მომღერალი.

მუხთასიბი — მუსლიმანური ადათისა და წესრიგის დამცველი მა-
ღალი პირი ქალაქში.

მუფთი — მაღალი სასულიერო პირი. მუსლიმანურ აღმოსავლეთში.

ნაბი — წინასწარმეტყველ მუჰამედის ეპითეტი.

ნაი — აღმოსავლური საკრავი ინსტრუმენტი.

ნოვრუხი — სიტყვა-სიტყვით — ახალი დღე. ნიშნავს ახალ წელს,
იგი მოდის 21 მარტს (დღე-ღამის გათანაბრების დღეს).

ნუნი — ელიპსის ფორმის არაბულ-სპარსული ასო. უდრის დაახლო-
ებით ქართულ ნ-ს.

რამაზანი — მუსლიმანთა მთვარის კალენდრის მეცხრე თვე. მუს-
ლიმანები რამაზანში მარხულობენ.

რაჯების თვე — მუსლიმანთა მთვარის კალენდარის მე-7 თვე.

შაბანის თვე — მუსლიმანთა მთვარის კალენდარის მე-8 თვე.

რუდი — აღმოსავლური საკრავი.

რუქსაბადი — მდინარე, შირაზზე გადის.

ფარეხი — ხოსრო ფარეხი. სასანიანთა ირანის მეფე (590 — 628).
გადმოცემით შეუყვარებია და ცოლად შეურთავს სომხეთის მეფის ასული
შირინი. — ხოსროვისა და შირინის საყვარულზე ნიზამი განჯელმა დას-
წერა პოემა «ხოსროვ ო შირინ».

ფრიდონი — ფერიდუნ, აფრიდენ — ირანული ლეგენდარული მეფე.
«შაჰ-ნამეს» ერთერთი გმირი.

ქააბა — ტაძარი მექაში, სადაც იწახება მუსლიმანთა სალოცავი «შავი
ქვა».

ქაიყობადი — და ქაიქაოსი — ირანელთა ლეგენდარული მეფეები.

ქოლაჩი — დიდებულითა გვირგვინი.

შეიხი — მუსლიმანთა რჯულის მოძღვარი.

შირუიე — ხოსროვ ფარეხის შვილი. ნიზამის პოემის მიხედვით ში-
რუიე კლავს ხოსროვს.

ჯემშიდი — ანუ ჯემი. ირანელთა ლეგენდარული მეფე. გადმოცემით,
ცხოვრობდა შვიდასი წელი. ჰქონდა ზღაპრული სარკე, ჯამი, რომლითაც
შეეძლო ყველაფერი ენახა. აქედან — ჯემშიდის სარკე ანუ «ჯემის ჯამი» —
ყოვლის მცოდნეს ნიშნავს.

ლახელი — ტაჯიკური ლექსის ერთერთი ფორმა.

ჯეიჰუნი — მდ. ამუ-დარიას არაბული სახელი.

ხარაბათი — სამაკიტნო. სირაჯხანა.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

წინასიტყვაობა	83- III
-------------------------	------------

ტ ა ჯ ი ა უ რ ი პ ო ლ ზ ი ა

რუღაძი	1
** („დრო მზიარულად გაატარე...“)	3
შაჰიდ ბალხელის სიკვდილზე	4
სიბერის ელეგია	5
შაჰიდ ბალხელი	7
** („დარდს რომ ცეცხლივით კვამლი სდიოდეს...“)	9
ფირდოუსი	10
სატირა სულთან მაჰმუდზე (შემოკლებით)	13
მკედელი ქაევას აჯანყება (შაჰ-ნამედან)	17
მახდაკი	20
ზურაბი	24
საადი	55
** („გამიგნია, რომ შირუიეს...“)	58
** („იზრუნე შენთვის...“)	59
** („შვილო, ეცადე მოთმინება ჩაიგდო ხელში...“)	59
** („კაცის მიმართ მტრულად მდგარი...“)	59
** („ნუ გგონია დიდება...“)	60
** („მე არ მეგონა...“)	60
*** („ქვეყნად ბევრი ყოფილა მეფე...“)	61
*** („დააკვირდი ამ საშყაროს...“)	61
** („ანუშირვანი...“)	62
** („ერთხელ ერთი ახალგაზრდა...“)	62
** („შენ დაგინახავს ღამლამობით?...“)	63
** („როცა რამის თქმა გსურდეს...“)	64
** („შეიყვარე ორი ვინმე...“)	65
ჰაფიზი	66
** („ვერ განვეკურნე გულის დარდი...“)	69
** („რაა ვარჯი, თუ ვერ ყნოსავ...“)	70
** („მერიქიფევე, გადმომისხი...“)	71

* * * („ირიერაყა! მერიქიფევ...“)	72
* * * („ჩემმა ტურფამ...“)	73
* * * („მის სახესთან შედარებით...“)	74
* * * („მჯდამ დარჩი ასე ტურფა...“)	75
* * * („გული გაზდა მისი ტრფობის...“)	76
* * * („ო, რა კარგია ჩემი შირაზი...“)	77
* * * („წალკოტიდან ისევ ისმის...“)	78
* * * („თუკი არ გავიზარეთ...“)	79
* * * („განდგეილო, ღვთისგულისთვის...“)	80
* * * („ჩემზე მეტი სიმდიდრე...“)	81
* * * („ეს ძველი ღვინო...“)	82
საყი-ნამე (შემოკლებით)	84
ნასირ ხოხროვი	90
* * * („ერთ დღეს ამაყი არწივი...“)	92
* * * („ჰეი, ღმერთო...“)	93
ოზარ ხაიამი	94
რობაიები	95
ჯამი	117
ჩჩევა შვილისადმი	119
იოსები და ზოლეიზა (ადგილები პოეზიდან)	121

თანამედროვე ტაჯიკური პოეზია

ლაჰუთი	135
ირანი (შემოკლებით)	137
ხიზანის სიმღერა (შემოკლებით)	139
შეიხი	141
მოგზაურობა საფრანგეთში	142
მხატვარი და პოეტი	149
მით უკეთესი	150
* * * („მრავალ წელს ვეხეტებოდი...“)	151
სასახლის ნანგრევები	152
ირანელ ქალიშვილს	153
* * * („ჰეი, ჩემო მეგობარო...“)	154
* * * („ო მეგობარო...“)	155
ხალხთა ბელადო	156
მიჩო ტურსუნ-ზადე	157
ინდური ბალადა	158
პროფესორ ახვლედიანის ქუდი	161
ტაჯიკი ხალხის სალაში ირანის ხალხს	165
მისალმებათა ნაკადი (ნაწყვეტი)	167
შენიშვნები	173
	177

რედაქტორი—**ჯ. ლომაშვილი.**

მხატვარი—**ივ. ჯაფარიშვილი.**

მხატვარი რედაქტორი —**გ. გორდელაძე,**

ტექნიკური—**ან. ლვინაშვილი.**

გამომშვები—**ე. კიკნაძე.**

კონტროლიორ-კორექტორი—**ქ. ფულარია.**

გადაეცა წარმოებას 28/II-52. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24/X-52.
ჟე 16004. შეკ. № 259. ანაწყოების ზომა 51/1X9. ქაღალდის ზომა 54X84.
სასტამბო ფორმათა რაოდენობა 13. საავტორო ფორმათა რაოდენობა 7,10.
სააღრიცხვო-საგამომცემლო ფორმათა რაოდენობა 7,35. ტირ. 5.000.

საქპოლიგრაფიკამომცემლობის 1-ლი სტამბა.

თბილისი, ორჯონიკიძის ქ. № 50.